

VLAAMSEINTERUNIVERSITAIRERAAD

DE ONDERWIJSVISITATIE OOSTERSE STUDIES

Een onderzoek naar de kwaliteit van de opleidingen
in de Oosterse studies
aan de Vlaamse universiteiten

Brussel, september 1998

Voorwoord

In dit rapport brengt de visitatiecommissie Oosterse studies verslag uit over haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek dat zij in de maand december 1997 heeft verricht naar de kwaliteit van de academische opleidingen in de Oosterse studies aan de Vlaamse universiteiten. Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de universiteiten en van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.) met betrekking tot de kwaliteitszorg van het academisch onderwijs. Hoewel de visitatie afzonderlijk in Vlaanderen plaatsvond, moet ze tevens gesitueerd worden in de bestaande samenwerking tussen de VL.I.R. en haar Nederlandse tegenhanger, de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU). Dit komt onder meer tot uiting in de gehanteerde procedure.

Het rapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen en faculteiten, en is in het bijzonder gericht op kwaliteitshandhaving en -verbetering.

Belangrijk hierbij is de opmerking van de commissie dat het in eerste instantie de bedoeling is dat haar rapport binnen elke faculteit aanleiding geeft tot discussie over op welke punten de faculteit zelf binnen de gegeven randvoorwaarden verbetering nodig en mogelijk acht. Daarnaast kan ook gehoopt worden dat het rapport voor de opleidingen aanleiding is om, waar mogelijk en zinvol, in onderling overleg te werken aan de verdere optimalisering van de positief beoordeelde kwaliteit.

Naast het leveren van een bijdrage tot kwaliteitshandhaving en -verbetering, moet het rapport tevens de bredere samenleving inlichten over de verschillende aspecten van het academisch onderwijs in de Oosterse studies in Vlaanderen, en informatie verschaffen over de wijze waarop de betrokken opleidingen omgaan met de kwaliteit van het onderwijs. Aan deze opdracht wordt ruimschoots voldaan, niet alleen in de opleidingsrapporten, maar ook in het algemeen gedeelte van het rapport waarin de situatie aan de betrokken universiteiten op een aantal kwaliteitsaspecten wordt vergeleken.

De lezer moet zich echter terdege realiseren dat de rapportering van de visitatiecommissie slechts één fase is in het proces van kwaliteitszorg en dat het voorliggende rapport slechts een momentopname biedt van het academisch onderwijs in de Oosterse studies.

De commissie dankt in haar inleiding al diegenen die binnen de universiteiten bij de voorbereiding en uitvoering van deze visitatie waren betrokken. Ik sluit mij graag bij deze dank aan. Daarenboven is de VL.I.R. in het bijzonder veel dank verschuldigd aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de deskundigheid en de inzet waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd.

A. Oosterlinck
Voorzitter VL.I.R.

Inhoud

VOORWOORD	2
DEEL 1: ALGEMEEN DEEL	5
I. De onderwijsvisitatie Oosterse studies	7
1. Inleiding	7
2. De betrokken opleidingen	7
3. De visitatiecommissie	8
3.1. Samenstelling	8
3.2. Taakomschrijving	8
3.3. Werkwijze	8
4. Korte terugblik op de visitatie	9
5. Opzet en indeling van het rapport	10
II. Het referentiekader	11
III. De opleidingen Oosterse studies in vergelijkend perspectief	14
1. Onderwijsfilosofie	14
2. Het programma	15
2.1. Opbouw van het programma	15
2.2. Inhoud van het programma	16
2.3. Gebruikte werkvormen	16
2.4. Toetsing	17
2.5. Vaardigheden van studenten	18
3. Eindverhandeling/scriptie	18
4. De student en zijn/haar onderwijs	19
4.1. Instroom en totaal aantal studenten	19
4.2. Slaagcijfers en rendementen	19
4.3. Gemiddelde studieduur	19

5.	Studeerbaarheid	19
5.1.	Studietijd	19
5.2.	Studievoorzichting en -begeleiding	20
6.	De faciliteiten	20
7.	De afgestudeerden	20
8.	De staf	21
9.	Internationalisering	22
10.	Interne kwaliteitszorg	22
DEEL 2: OPLEIDINGSRAPPORTEN		23
1.	Universiteit Gent	25
2.	Katholieke Universiteit Leuven	47
BIJLAGEN		
Bijlage 1: Personalie van de leden van de visitatiecommissie		75
Bijlage 2: Bezoekschema's		77

DEEL I
ALGEMEEN DEEL

I. De Onderwijsvisitatie Oosterse Studies

1. Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie Oosterse studies verslag uit van haar bevindingen over de academische opleidingen in de Oosterse studies aan de Vlaamse universiteiten die zij in de maand december 1997, in opdracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.), heeft gevisiteerd. Bij deze visitatie waren de volgende opleidingen betrokken: de opleiding Oosterse Talen en Culturen van de RUG en de opleidingen Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten, Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen, Arabistiek en Islamkunde, Sinologie, en Japanologie van de K.U.Leuven.

De commissie heeft getracht om, ingevolge haar opdracht, zich een zo goed mogelijk beeld te vormen van de kwaliteit van de betrokken opleidingen.

Over de opleidingen van beide door haar bezochte instellingen heeft de visitatiecommissie een deelrapport geschreven. In deze rapporten worden de conclusies en aanbevelingen per instelling weergegeven. Op basis van de deelrapporten heeft de visitatiecommissie het algemene rapport opgesteld, waarin de belangrijkste conclusies en aanbevelingen per thema en vergelijkenderwijs worden aangeboden. Hierdoor krijgen de opleidingen onder meer de mogelijkheid om zich te situeren ten opzichte van elkaar.

2. De betrokken opleidingen

De visitatiecommissie heeft de opleidingen in de Oosterse studies bezocht aan de volgende universiteiten:

- van 3 t.e.m. 5 december 1997: Universiteit Gent
- van 9 t.e.m. 11 december 1997: Katholieke Universiteit Leuven

3. De visitatiecommissie

3.1. Samenstelling

De visitatiecommissie Oosterse studies werd ingesteld door de VL.I.R. bij besluit van 24 juni 1997.

De commissie had de volgende samenstelling:

Voorzitter:

- **Prof. Dr. W.L. Idema**, hoogleraar Chinese taal- en letterkunde, Faculteit der Letteren, Rijksuniversiteit Leiden.

Leden:

- **Prof. Dr. A. Aelterman**, hoofddocent onderwijskunde en lerarenopleiding, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Gent.
- **Prof. Dr. J.C. de Moor**, hoogleraar Semitische talen en Israëlitische oudheden, Theologische Universiteit Kampen.
- **Prof. Dr. B.C.A. Walraven**, hoogleraar Koreaanse taal en cultuur, Faculteit der Letteren, Rijksuniversiteit Leiden.
- **Prof. Dr. M. Woidich**, hoogleraar Arabische taal en cultuur, Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

Mevr. A. Van Linthoudt, stafmedewerker onderwijsbeleid verbonden aan het VL.I.R.-secretariaat, trad op als secretaris van de commissie.

Voor een kort curriculum vitae van de leden van de visitatiecommissie wordt verwezen naar bijlage 1.

3.2. Taakomschrijving

De taak van de visitatiecommissie, die in het instellingsbesluit is omschreven, was:

- a. op basis van de door de faculteiten aan te leveren informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken, zich een oordeel te vormen over de kwaliteit van de opleiding (inclusief de kwaliteit van de afgestudeerden) en over de kwaliteit van het onderwijsproces (inclusief de kwaliteit van de onderwijsorganisatie), mede gelet op de eisen/verwachtingen die voortvloeien uit de facultaire taak iedere student voor te bereiden op de zelfstandige beoefening van de wetenschap of de beroepsmatige toepassing van wetenschappelijke kennis;
- b. het doen van aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

3.3. Werkwijze

De commissie hield haar installatievergadering op 6 november 1997. Tijdens deze vergadering heeft de commissie een referentiekader geformuleerd (zie algemeen deel, hoofdstuk II.), waarin de minimumeisen werden vastgelegd waaraan een opleiding in de Oosterse studies naar haar opvatting zou moeten voldoen. Voorts werden er de zelfstudies besproken en het programma van de bezoeken opgesteld.

De bezoeken zijn aan beide universiteiten volgens een analoog stramien verlopen¹.

Tijdens de eerste dag van het bezoek vond een voorbereidende vergadering van de visitatiecommissie plaats, gevolgd door gesprekken met het faculteitsbestuur en de opstellers van de zelfstudie, afzonderlijk met studenten en AP-leden uit de opleidings- of onderwijscommissie en de faculteitsraad, met de studenten en met de afgestudeerden. 's Avonds volgde een kennismaking met vertegenwoordigers van de academische overheid en de faculteit, en met de opleidingsverantwoordelijken.

De tweede dag van het bezoek heeft de commissie gesprekken gevoerd met de AAP-leden en bursalen, de ZAP-leden, de verantwoordelijken voor studieadvies en -begeleiding, de ombudspersoon en de verantwoordelijken voor internationalisering. Tevens werd de mogelijkheid voorzien tot het voeren van bijkomende gesprekken. Deze konden plaatsvinden op verzoek van de visitatiecommissie zelf of op verzoek van betrokken personen uit de bezochte universiteit.

Verder heeft de commissie kennis genomen van bijkomende informatie die door de opleidingen werd ter beschikking gesteld, zoals scripties/eindverhandelingen, verslagen, schriftelijk studiemateriaal en handboeken. Tevens werden onderwijsruimten, computerfaciliteiten en bibliotheken bezocht.

De derde dag van het bezoek werden, na intern beraad van de visitatiecommissie, de voorlopige bevindingen mondeling gepresenteerd aan de gevisiteerde opleidingen.

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de commissie haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen in voorliggend rapport vastgelegd. De commissie tekent hierbij het volgende aan. Het was geenszins de taak van de visitatiecommissie om problemen op het persoonlijke vlak aan te snijden. Aangezien de betrokken studierichtingen echter gedragen worden door een zeer klein aantal personen of soms zelfs door één persoon, kunnen institutionele en persoonlijke aspecten dikwijls moeilijk onderscheiden worden. Dit heeft ertoe geleid dat enkele problemen die op de werkvloer zeer wezenlijk zijn (en in de gesprekken van de betrokkenen met de commissie ook herhaaldelijk werden genoemd), niet altijd als zodanig in het visitatierapport terug te vinden zijn. De commissie is er echter van overtuigd dat de betrokken organen zich van dit type problemen bewust zijn en binnen hun mogelijkheden naar oplossingen zoeken.

4. Korte terugblik op de visitatie

De commissie hoopt met dit rapport een constructieve bijdrage te hebben geleverd tot de kwaliteit van de opleidingen in de Oosterse studies in Vlaanderen. De commissie heeft een aantal concrete voorstellen tot verbetering van de bestaande onderwijsprogramma's geformuleerd, die grotendeels een uitwerking zijn van gedachten die ook binnen de betrokken instellingen leven. De commissie is zich ervan bewust dat deze voorstellen op een aantal plaatsen verder gaan dan de gedachten binnen de betrokken instellingen, en soms daarvan afwijken, en dat zij wellicht aanbevelingen heeft geformuleerd waar de faculteiten het niet mee eens zijn of die niet meteen zullen kunnen worden gerealiseerd. Volgens de commissie moet het in eerste instantie de bedoeling zijn dat dit rapport binnen elke faculteit aanleiding geeft tot discussie en dat wordt nagegaan op welke punten de faculteit zelf verbetering nodig acht, en in welke mate dit binnen de gegeven randvoorwaarden te verwezenlijken is.

1. De bezoekschema's van de visitatiecommissie zijn toegevoegd als bijlage 2.

Hierbij is het belangrijk voor ogen te houden dat het voorliggende rapport slechts de weergave kan zijn van een momentopname en dat het op een aantal punten reeds voorbijgestreefd zal zijn op het moment van publicatie.

De visitatiecommissie heeft haar opdracht met genoegen uitgevoerd. Zij wenst haar dank uit te spreken ten aanzien van al diegenen die binnen de universiteiten bij de voorbereiding en uitvoering van deze visitatie waren betrokken. De commissie heeft de gastvrijheid waarmee zij door de instellingen werd ontvangen ten zeerste op prijs gesteld. In het bijzonder heeft zij waardering voor de grote openheid waarmee de gesprekken werden gevoerd.

De commissie hoopt dat realisaties en werkwijzen van de ene universiteit de andere zullen inspireren en motiveren, en dat haar rapport binnen de universiteiten een bijdrage zal leveren tot de verdere optimalisering van het academisch onderwijs in de Oosterse studies.

Tenslotte hoopt de visitatiecommissie dat voorliggend rapport in zijn geheel ook nuttige informatie verschaft aan de buitenwereld over de verschillende aspecten van het academisch onderwijs in de Oosterse studies in Vlaanderen en een goed inzicht geeft in de kwaliteit van de gevisiteerde opleidingen.

5. Opzet en indeling van het rapport

Voorliggend rapport bestaat uit twee delen. In een eerste deel beschrijft de commissie in hoofdstuk II het referentiekader waarvan zij is uitgegaan bij de beoordeling van de gevisiteerde opleidingen. Tevens worden in dit deel in hoofdstuk III de belangrijkste bevindingen per thema en vergelijkenderwijs weergegeven.

In het tweede deel van het rapport brengt de commissie verslag uit over de opleidingen die zij heeft gevisiteerd.

II. Het Referentiekader

Het onderwijs binnen de opleidingen in de Oosterse studies aan de te visiteren instellingen in Vlaanderen, met name de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit Gent, heeft lokaal gestalte gekregen volgens bepaalde tradities, die ook historisch te verklaren zijn. Hierdoor zijn opleidingsvormen ontwikkeld die - afhankelijk van de eigen doelstellingen en van de specialismen van het onderwijzend personeel - niet uniform zijn, maar een zekere diversiteit vertonen. Dit laat evenwel onverlet dat elke opleiding moet voldoen aan een aantal minimumeisen welke hierna ter sprake komen.

Het referentiekader waarvan de commissie is uitgegaan bij de beoordeling van de opleidingen kan als volgt worden omschreven:

De opleidingen Oosterse studies beogen studenten

1. op te leiden tot een wetenschappelijk niveau, hetgeen implicaties heeft voor de inhoud en het karakter van de opleidingen;
2. voor te bereiden op een maatschappelijke loopbaan waarbij de kennis en vaardigheden die binnen de studie verworven zijn, van nut kunnen zijn.

Dit betekent dat zowel het wetenschappelijk niveau als de maatschappelijke relevantie moeten worden gegarandeerd. Het spreekt ook vanzelf dat actuele ontwikkelingen binnen het vakgebied in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond voldoende aandacht dienen te krijgen.

De universiteit dient te voorzien in een -naar vorm en inhoud- kwalitatief en kwantitatief hoogstaand onderwijsaanbod dat voldoet aan de boven aangegeven wetenschappelijke en specifiek vakgebonden eisen. De onderdelen van de opleiding dienen goed op elkaar aan te sluiten. De eerste cyclus biedt een meer algemene en multidisciplinaire basisopleiding, terwijl in de tweede cyclus differentiatie per vakgebied volgt, waarbij echter het zicht op het gehele vakgebied behouden moet blijven.

Binnen het onderwijsprogramma dient taalvaardigheidsonderwijs een belangrijke plaats in te nemen in beide cycli. Hierbij is het wenselijk, zo niet noodzakelijk de studenten als onderdeel van de studie de mogelijkheid te bieden tot een verblijf in het betrokken gebied. De studenten dienen tevens vertrouwd te worden gemaakt met de nodige filologische basisvaardigheden.

Bepalend voor de kwaliteit van het onderwijsaanbod is de deskundigheid en de wetenschappelijk kritische instelling van de staf. Specialisaties binnen de staf aanwezig kunnen beperkingen, maar ook extra mogelijkheden voor de opbouw van het programma bieden.

Het karakter van het onderwijsprogramma wordt in hoge mate bepaald door de te realiseren doelstellingen en eindtermen, door de vormgeving en invulling van het feitelijke leer- en vormingsproces en door de wijze waarop de voortgang van de studie wordt begeleid door momenten van evaluatie.

- De commissie heeft als uitgangspunt dat de opleiding voldoende nadruk moet leggen op **zelfwerkzaamheid** waardoor de student mede verantwoordelijkheid draagt voor zijn leerproces en voor de voortgang van zijn studie. De student dient daartoe optimaal te worden begeleid. In dit verband dient de opleiding een systeem van studiebegeleiding te bevatten dat gericht is op het voorkómen, of tenminste tijdig signaleren, van studieproblemen, alsmede op het oplossen van eventueel zich voordoende problemen. Het opleidingsprogramma moet bij efficiënt studeren haalbaar zijn.
- De kwaliteit van de begeleiding stelt eisen ten aanzien van de staf inzake **didactische kwaliteiten**. De staf dient vertrouwd te zijn met een veelvoud van te hanteren **didactische werkvormen**, eventueel ondersteund door audiovisuele en computertechnische hulpmiddelen. Ook het aan de instelling beschikbare studie- en onderwijs**materiaal** is mede bepalend voor de kwaliteit van het leerproces.
- Voldoende aandacht moet gaan naar de studielast en het bewaken van het **studietempo**, waarbij echter ook ruimte moet worden gelaten voor individuele differentiatie.
- De **evaluatie** moet naar vorm en inhoud zijn afgestemd op de eindtermen. Hierbij dient voorop te staan dat de evaluatie billijk geschiedt en dat de toetsing betrouwbaar en algemeen-geldend is. Het spreekt vanzelf dat de examenvormen en -eisen voor de studenten duidelijk moeten zijn.

Bij wijze van samenvatting kunnen de volgende eisen worden geformuleerd:

Met betrekking tot de **opleidingen** kan worden gesteld dat deze:

- a. brede kennis van en inzicht in het vakgebied moeten bieden, met inbegrip van een grondige kennis van de onderwezen talen en culturen, en de daarbij horende filologische vaardigheden;
- b. de nadruk leggen op de waarde van de wetenschappelijke benadering, van inzicht in theorie en methodologie, en van een optiek van relativiteit van interpretaties;
- c. een kader bieden waarbinnen de student probleemgericht leert omgaan met de theorie en de verworven kennis, en het verworven inzicht op een wetenschappelijke manier leert toe te passen, ook op bronnen in de onderwezen talen;
- d. een evenwicht bieden tussen breedte en diepte van kennis, waarbij ook de meer op de praktijk gerichte afstudeervarianten voldoende wetenschappelijke elementen dienen te bezitten.

Met betrekking tot de **instelling** kan worden gesteld dat deze:

- a. over adequate materiële en personele middelen moet beschikken;
- b. garanties moet bieden voor de vereiste kwaliteit van docenten, leermiddelen en toetsvormen;
- c. de uitvoerbaarheid van het programma moet bewaken;
- d. beschikt over voldoende internationale contacten om het internationale karakter van de opleidingen recht te doen.

Met betrekking tot de **afgestudeerden** kan worden gesteld dat zij:

- a. beschikken over de kennis en vaardigheden om wetenschappelijke onderzoeksresultaten kritisch te toetsen en deze toe te passen bij de uitoefening van hun beroep;
- b. in bredere zin in staat moeten zijn:
 - bronnen te raadplegen;
 - gegevens te analyseren, te vergelijken en kritisch te toetsen;
 - deze gegevens samen te vatten en, waar nodig, alternatieven voor geldende opvattingen binnen de wetenschap te formuleren;
 - tot een synthese te komen en deze op een heldere wijze schriftelijk en mondeling te kunnen presenteren;
 - zelfstandig onderzoek te initiëren;
- c. beschikken over voldoende van de hierboven genoemde vaardigheden om beroepen te kunnen vervullen waarvoor een wetenschappelijke opleiding vereist of dienstig is.

III. De Opleidingen Oosterse Studies in Vergelijkend Perspectief

In dit hoofdstuk geeft de visitatiecommissie een overzicht van de situatie met betrekking tot een aantal kwaliteitsaspecten inzake onderwijs, onderwijsorganisatie en randvoorwaarden van de opleidingen Oosterse studies aan beide door haar gevisiteerde universiteiten. Per onderwerp geeft zij haar bevindingen weer en verwijst hierbij naar de toestand aan de bezochte faculteiten. Dit biedt de opleidingen niet alleen de mogelijkheid zich, althans voor deze punten, te positioneren ten opzichte van elkaar, maar kan tevens een stimulans zijn om van elkaar te leren.

De commissie besteedt in dit hoofdstuk voornamelijk aandacht aan de elementen die haar het meest in het oog zijn gesprongen of die zij belangrijk acht, en aan vaststellingen die zij in beide faculteiten heeft gedaan. De lezer dient er zich derhalve van bewust te zijn dat het niet de bedoeling van de commissie is om de deelrapporten in dit hoofdstuk in detail te herhalen.

1. Onderwijsfilosofie

In beide zelfstudies worden de doelstellingen van de opleidingen omschreven. Dit gebeurt doorgaans op heldere en duidelijke wijze, zeker voor wat betreft de algemene doelstellingen. Aan de RUG zouden de doelstellingen en eindtermen per opleidingsonderdeel meer geoperationaliseerd kunnen zijn, en aan de K.U. Leuven wordt in de beschrijving van de afzonderlijke opleidingsonderdelen niet de aandacht voor vaardigheden en attitudes teruggevonden die in de algemene doelstellingen wordt aangekondigd.

De commissie heeft vastgesteld dat van de wederzijdse profilering van beide universiteiten minder merkbaar is dan op basis van de doelstellingen zou mogen worden verwacht.

Aan de RUG wil men volgens de doelstellingen één polyvalente opleiding aanbieden, met bijzondere aandacht voor de voor de gehele Faculteit Letteren en Wijsbegeerte gemeenschappelijke opleidingsonderdelen. De rechtvaardiging voor de samenvoeging van de verschillende disciplines tot één opleiding Oosterse Talen en Culturen zal vooral moeten gezocht worden in de mogelijkheden tot het onderzoeken van relaties tussen aangrenzende culturen en godsdiensten, en het verrichten van vergelijkende studies. Op dit moment is in de praktijk evenwel nog niet veel van de beoogde boven-disciplinaire samenwerking gerealiseerd, en zijn de drie oorspronkelijke studiegebieden -

Oost-Azië, Zuid-Azië en het Oude en Islamitische Nabije Oosten- nog duidelijk herkenbaar. De commissie is van oordeel dat dit laatste terwille van de vakkundigheid ook in de toekomst zo moet blijven, maar dat daarnaast ook zal moeten aangetoond worden dat het Gentse model inderdaad nieuwe mogelijkheden van interdisciplinaire samenwerking biedt.

In de praktijk wijkt het Gentse model, met één opleiding Oosterse Talen en Culturen, dus niet zo veel af van het Leuvense model, waarin sterk de nadruk wordt gelegd op de afzonderlijke profilering van de vijf opleidingen. Daarnaast leggen de doelstellingen een grote nadruk op het taalonderwijs, en zijn de opleidingen in het algemeen sterk historisch gericht. In de doelstellingen wordt echter ook veel aandacht besteed aan het onderwijs in de spreektaal, de maatschappelijke ontwikkelingen en de economie.

Tenslotte heeft de commissie aan de K.U.Leuven vastgesteld dat, hoewel de Oosterse studies -met name de Midden-Oosten studies- hun oorsprong vinden in de Faculteit Godgeleerdheid van deze katholieke instelling, en de aparte richting Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen hier nog aan herinnert, de gevisiteerde studierichtingen zich inmiddels geheel of vrijwel geheel hebben geëmancipeerd van hun band met de theologie.

Belangrijk is dat de doelstellingen aan beide instellingen kunnen worden beschouwd als doelstellingen voor een universitaire opleiding. De opleidingen beogen duidelijk niet om vertalers-tolken af te leveren. Een actieve moderne taalkennis mag vandaag de dag evenwel ook worden verwacht van iemand die een wetenschappelijke opleiding heeft gevolgd. Daarom moet aan de taalopleidingsonderdelen voldoende aandacht worden geschonken. Dit komt in de doelstellingen van de verschillende opleidingen tot uiting, doch de mate waarin dit in de praktijk wordt gerealiseerd verschilt in beide universiteiten nogal van opleiding tot opleiding (zie 2.5.).

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

De opleidingen in de Oosterse studies aan de Vlaamse universiteiten bestaan uit twee cycli. De eerste cyclus omvat twee kandidaturen, de tweede cyclus twee licenties. Aan de RUG wordt één opleiding Oosterse Talen en Culturen aangeboden, terwijl de K.U.Leuven vijf aparte opleidingen aanbiedt, met name Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten, Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen, Arabistiek en Islamkunde, Sinologie en Japanologie.

De commissie heeft vastgesteld dat de programma's in het algemeen evenwichtig zijn opgebouwd. Aan de RUG is er een geleidelijke overgang van algemeen naar specifiek, en is er voor de taalcolleges een graduele opbouw van de moeilijkheidsgraad, al krijgt de derde taal in de eerste licentie geen vervolg in de tweede licentie. Dit kan voor een aantal talen die sterk afwijken van de reeds aangeleerde talen, problematisch zijn omdat in één jaar niet altijd een zinvol niveau kan worden bereikt.

Aan de K.U.Leuven is het positief te waarderen dat getracht is in diverse studierichtingen een eigen profilering te zoeken die men nogal eens samenvat als 'area-studies'. De commissie meent dat het de hoogste tijd is dat, na de opleidingen Sinologie en Japanologie, ook voor de opleidingen Arabistiek en Islamkunde en Oude Nabije Oosten een programmastructuur wordt opgebouwd die overeenkomt met het concept van de area-studies.

Voor wat betreft de studierichting Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen van de K.U.Leuven verdient het volgens de commissie overweging deze te schrappen als aparte tweede-cyclusopleiding. Het lijkt heel goed mogelijk het pakket op te nemen als keuzerichting binnen het Hebreeuws.

De samenhang van de programma's lijkt niet steeds optimaal. Aan beide instellingen worden vooral de algemene opleidingsonderdelen door de studenten ervaren als losse onderdelen die zij maar moeilijk in een zinvol verband met hun specialisatie kunnen brengen. Aan de K.U.Leuven sluit verder een aantal opleidingsonderdelen niet geheel aan bij de door de studenten gekozen studierichting, vooral omdat in grote mate gebruik wordt gemaakt van toegeleverd onderwijs uit andere faculteiten. De commissie is van mening dat de programma's van de opleidingen aan de K.U.Leuven in hun geheel een keer kritisch zouden moeten worden bekeken om na te gaan welke opleidingsonderdelen hoofdzakelijk om historische redenen in het programma zijn opgenomen, en beter zouden kunnen worden vervangen door andere. Vooral voor de opleiding Arabistiek en Islamkunde zou het schrappen van de balast uit het programma en de reductie van het aantal verplichte opleidingsonderdelen ruimte kunnen vrijmaken voor een aantal hervormingen die de commissie in het deelrapport van de K.U.Leuven ter overweging meegeeft.

Aan de K.U.Leuven kiezen de studenten van bij het begin van de studies voor één bepaalde studierichting, en kunnen daarbinnen voor de studierichtingen Sinologie, Japanologie en Arabistiek en Islamkunde opteren voor de economische/moderne of de cultuurhistorische/klassieke richting. Voor de Sinologie en Japanologie zijn deze keuzemogelijkheden goed uitgebouwd, doch voor de Arabistiek en Islamkunde staat het geheel nog in de kinderschoenen. Wanneer de student voor een bepaalde richting heeft gekozen, is het aantal keuzemogelijkheden eerder beperkt. Aan de RUG, waar de studenten niet vanaf het begin voor één specifieke specialisatie kiezen, is het aantal keuzemogelijkheden veel groter. In een aantal gevallen kunnen deze zeer zinvol zijn, vooral met het oog op de algemene ontwikkeling, doch een aantal -al dan niet conventionele- combinaties zijn -mede in functie van de beroepsmogelijkheden- minder relevant.

2.2. Inhoud van het programma

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen, is aan beide instellingen globaal genomen bevredigend te noemen. Ook het niveau van de taalcolleges volstaat doorgaans, al zou in een aantal gevallen meer gebruik kunnen worden gemaakt van de inbreng van native speakers (zie 8.).

De commissie doet in de respectieve deelrapporten enkele concrete aanbevelingen inzake de inhoud van de programma's.

De terugkoppeling van het wetenschappelijk onderzoek naar het onderwijs is aan de RUG beperkt. Dit is, gezien de beperkte staf, gedeeltelijk onvermijdelijk, enerzijds omdat de lesgevers ook geacht worden onderwijs te verstrekken over domeinen buiten de eigen specialisatie, en anderzijds omdat een aantal onder hen door de zware belasting weinig toekomt aan eigen onderzoek. Aan de K.U.Leuven is terugkoppeling van het onderzoek naar het onderwijs doorgaans voldoende, al komt ook hier een deel van de staf omwille van de zware onderwijslast onvoldoende toe aan eigen wetenschappelijk onderzoek. Positief is dat onderzoeksmedewerkers er in beperkte mate worden betrokken bij het onderwijs, en op deze wijze een nuttige bijdrage aan het onderwijs kunnen leveren zonder hiermee overmatig belast te worden. Aan de RUG wordt een aantal onderzoeksmedewerkers niet betrokken bij het onderwijs.

2.3. Gebruikte werkvormen

Beide instellingen erkennen zelf dat in het algemeen nog te veel gebruik wordt gemaakt van hoorcolleges. Goede hoorcolleges zijn volgens de commissie op zich zeer nuttig en nodig, zeker in

de eerste cyclus, maar daarnaast zouden meer actieve werkvormen wenselijk zijn. Voor de opleidingen Sinologie en Japanologie van de K.U. Leuven is de situatie wat dit betreft aanmerkelijk beter dan voor de andere gevisiteerde opleidingen.

Omwille van het overwicht aan hoorcolleges, die in veel gevallen eerder een passieve dan een actieve en onafhankelijke deelname aan het leerproces met zich meebrengen, bieden de programma's niet steeds voldoende mogelijkheden om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen, noch om het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken aan te scherpen. Ook wordt in een aantal gevallen gewerkt met te grote groepen studenten.

Aan beide instellingen zijn reeds experimenten gaande met meer actieve werkvormen. Hierop voortbouwend, en mede in het licht van een goede voorbereiding op de eindverhandeling/scriptie, doet de commissie in beide deelrapporten de concrete suggestie om, na een meer algemene eerste kandidatuur, in de tweede kandidatuur een opleidingsonderdeel Encyclopedie te programmeren, waarin de vakliteratuur wordt gedoceerd en de studenten leren hoe hiervan gebruik te maken. Dit zou in de eerste licentie worden gevolgd door een seminarie of werkcollege waarin de studenten zich zouden oefenen in het formuleren van een probleemstelling, het opzetten en presenteren van onderzoek, het lokaliseren van secundaire bronnen, de wijze van citeren en dergelijke meer. Dit zou dan moeten resulteren in een werkstuk van beperkte omvang, waarvan de student een eerste concept mondeling zou dienen te presenteren, en daarna een definitieve schriftelijke versie zou moeten opstellen. In de tweede licentie volgt dan de eindverhandeling/scriptie.

2.4. Toetsing

De commissie heeft bij beide bezoeken inzage genomen in een steekproef van de haar ter beschikking gestelde examenvragen. Op basis hiervan heeft zij de indruk dat de moeilijkheidsgraad van de examens aan beide instellingen bevredigend is.

De examenvormen zijn in grote lijnen in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen, en stellen de studenten zelden voor onverwachte problemen. In de regel zijn de studenten vooraf goed op de hoogte van de verwachtingen ten aanzien van de examens, en zijn zij tevreden over het verloop ervan. Eventueel zou kunnen worden overwogen meer examens te organiseren onder de vorm van schriftelijke werkstukken, waarin de studenten eigen ideeën, synthetisch vermogen en kritisch inzicht zouden kunnen demonstreren, doch hierbij dient er rekening mee te worden gehouden dat dit voor de lesgevers zeer arbeidsintensief is.

De wijze van beoordeling van de examens lijkt aan beide instellingen goed. De beoordelingscriteria zijn bij de studenten voldoende bekend en worden over het algemeen als billijk ervaren. Het zou misschien wenselijk zijn deze criteria ook schriftelijk vast te leggen.

Tenslotte meent de commissie dat de organisatie van de examens over het algemeen zonder noemenswaardige problemen verloopt. Indien er klachten zijn, lijken de ombudsen goed te functioneren. De vraag kan echter worden gesteld of dit beeld tot geruststelling strekt. Bij relatief kleine groepen zal de ombudspersoon minder snel geconsulteerd worden omdat de student terecht bevreesd is voor identificatie op basis van zijn/haar klacht. Aan de RUG heerst bij de studenten bovendien de indruk dat een eventueel ingrijpen van de ombuds niet veel zou uithalen. Aan de K.U. Leuven kan het een probleem vormen dat de ombudsen assistenten zijn, die bij de behandeling van een klacht in conflict met hun diensthoofd zouden kunnen komen. Verder meent de commissie dat aan de K.U. Leuven de functie van ombuds zou moeten worden gescheiden van de functie van examensecretariaat.

2.5. Vaardigheden van studenten

De commissie is van mening dat in een aantal gevallen onvoldoende aandacht wordt besteed aan het bijbrengen van mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in de moedertaal, vooral omwille van het ontbreken van werkcolleges en seminaries waarin de studenten een schriftelijk werk moeten maken en dit mondeling zouden moeten presenteren. Een positieve uitzondering op dit beeld wordt gevormd door de opleidingen Sinologie en Japanologie aan de K.U.Leuven.

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van vaardigheden in de onderwezen Oosterse talen is volgens de commissie doorgaans voldoende tot goed, met uitzondering van de opleiding Arabistiek en Islamkunde aan de K.U.Leuven, waar de spreekvaardigheid onvoldoende aandacht krijgt. Ook aan de RUG zou, vooral in de hogere jaren, in een aantal gevallen een ruimere aandacht voor spreekvaardigheid wenselijk zijn, al wordt hieraan voor de Sinologie, de Japanologie en de Indologie wel aandacht besteed door de inbreng van native speakers.

De aandacht voor vaardigheden in andere moderne vreemde talen (Frans, Engels, Duits) geeft bij de commissie geen aanleiding tot opmerkingen. Gezien het gebruik van Engels, Frans en Duits studiemateriaal, dienen deze vaardigheden reeds voor het begin van de studie in grote mate aanwezig te zijn. Niettemin moet onderkend worden dat hier een probleem ligt voor diegenen die instromen uit richtingen van het secundair onderwijs waarbij een goede beheersing van tenminste twee moderne talen niet vereist is geweest. Er bestaan binnen de universiteiten voorzieningen om dergelijke deficiënties op te lossen, maar hiernaar wordt nog onvoldoende verwezen.

Voor de Oosterse talen, met hun bijzondere schriftsoorten, is voorlichting over de mogelijkheden inzake het gebruik van computers, noodzakelijk. Aan het bijbrengen van computervaardigheden wordt aan de K.U.Leuven voldoende aandacht besteed. Tot op heden was de aandacht hiervoor miniem, maar dit zal vanaf het academiejaar '98-'99 verbeteren door de invoering van een opleidingsonderdeel 'Historische Informatiekunde'. Aan de RUG is de aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van computervaardigheden nog te weinig gecoördineerd, en te veel afhankelijk van de bekendheid van individuele lesgevers met computersystemen en software, en van hun individuele mogelijkheid om hieraan tijd te besteden.

3. *Eindverhandeling/scriptie*

Het relatieve gewicht van de eindverhandeling/scriptie binnen de opleiding is aan beide instellingen terecht vrij aanzienlijk. Het niveau ervan laat zich moeilijk in algemene zin beschrijven. De commissie moest zich uiteraard ook beperken tot enkele steekproeven. Het zou te ver gaan daarop verreikende conclusies te baseren. Het niveau van de door de commissie gelezen werkstukken was aan de K.U.Leuven in het algemeen evenwel goed, en ook de criteria en wijze van beoordeling lijken voldoende tot goed. Toch zou nog enige verbetering mogelijk zijn indien het eerste gedeelte, dat doorgaans bestaat uit een weergave van gelezen studies en compilerisch is opgebouwd, zou worden ingekort. De eindverhandeling in haar geheel zou trouwens korter en origineler kunnen worden. Aan de RUG was het niveau van een aantal scripties goed tot uitstekend, doch in een relatief hoog aantal gevallen heeft de commissie vastgesteld dat het niveau van de scripties niet voldeed aan wat gezien de doelstellingen en mogelijkheden zou mogen worden verwacht. In deze gevallen lijkt vrij hoog te worden gequoteerd.

De begeleiding van de eindverhandeling verschilt van promotor tot promotor, maar lijkt aan de K.U.Leuven in het algemeen te voldoen. Duidelijk is dat waar de staf uitgebreider is, de begeleiding beter wordt. Verder is de gewoonte om, daar waar binnen het departement niet de nodige deskundigheid beschikbaar is om de eindverhandelingen grondig te begeleiden, derden van binnen of buiten de faculteit als copromotor aan te wijzen, de commissie positief opgevallen. Aan de RUG schiet de begeleiding in een aantal gevallen tekort, hoofdzakelijk als gevolg van een gebrek aan personeel.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

In het academiejaar '96-'97 bedroeg het totaal aantal generatiestudenten in de Oosterse studies in Vlaanderen 127. De instroom voor deze studies is traditioneel klein, en ook het totaal aantal studenten is relatief laag, maar gezien het grote culturele goed dat deze studierichtingen vertegenwoordigen, mag men aan het lage studentenaantal niet te zwaar tillen. Volgens de commissie mag de instroom voor deze studierichting niet de enige factor zijn die de omvang van de staf bepaalt. Het intrinsieke en maatschappelijke belang van een gedegen kennis van het oude en moderne Azië vereist op zich adequate basisfaciliteiten.

4.2. Slaagcijfers en rendementen

De slaagcijfers in de eerste kandidatuur zijn volgens de commissie gunstig. Uiteraard valt een aantal studenten af, maar gezien de vrije toegang tot het universitair onderwijs, en in vergelijking met andere studierichtingen, is dit aantal zeker niet verontrustend. Ook de slaagcijfers in het vervolg van de opleidingen zijn bevredigend. Aan de RUG liggen de cijfers in de tweede licentie aan de lage kant, waarschijnlijk omdat relatief veel studenten schijnen te opteren voor een thesisjaar. Gelet op de specifieke problematiek van deze studierichting, acht de commissie dit niet bij voorbaat ongewenst, al kan dit natuurlijk wel sociale consequenties voor de student in kwestie meebrengen.

4.3. Gemiddelde studieduur

De commissie is van mening dat de gemiddelde studieduur aan beide instellingen in overeenstemming is met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht, en dat de opleidingen door een gemiddeld student binnen de voorziene studieduur van 4 jaar moeten kunnen worden afgerond.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de reële studietijd aan beide instellingen globaal genomen voldoende in overeenstemming is met de begrote studietijd. De verdeling van de studietijd over en binnen de studie jaren lijkt in het algemeen voldoende evenwichtig.

De verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie lijkt de commissie aan de RUG in het algemeen gunstig. Wel zou in de eerste kandidatuur voor de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen meer zelfstudie wellicht nuttig zijn. Aan de K.U.Leuven lijkt de verhouding niet altijd even gunstig en ook hier zou meer aandacht voor zelfwerkzaamheid wenselijk zijn. Als positieve factor moet evenwel worden opgemerkt dat aan de K.U.Leuven een relatief groot aantal contacturen is ingeruimd voor het taalvaardigheidsonderwijs.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

De commissie acht de voorlichting, zowel ten aanzien van abiturienten als tijdens het verloop van de studies, in het algemeen van voldoende niveau. Wel zou aan de RUG ten aanzien van de abiturienten explicieter moeten worden gewezen op de filosofie die ten grondslag ligt aan het polyvalente model met de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, en zou meer aandacht kunnen worden besteed aan de verschillende keuzemogelijkheden. Aan de K.U.Leuven zou in de voorlichting meer aandacht kunnen worden besteed aan het gewicht van de taalvaardigheidscolleges in de eerste kandidatuur. Specifiek voor de opleiding Arabistiek en Islamkunde wekt de infobrochure voor abiturienten te hoge verwachtingen, die tijdens de loop van de studies niet worden ingelost.

De studiebegeleiding in de eerste kandidatuur volstaat volgens de commissie aan beide instellingen. Ook de begeleiding in het vervolg van de opleiding volstaat doorgaans, maar is in een aantal gevallen onvoldoende voor de eindverhandeling/scriptie.

6. De faciliteiten

De kwaliteit van de onderwijsruimten van de K.U.Leuven is van voldoende niveau. Aan de RUG doen er zich problemen voor omwille van de meervoudige functie van een aantal lokalen.

De bibliotheken van de RUG lijken niet te volstaan als algemene bibliotheek, doch wel als degelijke handbibliotheek. In dat geval dient echter, meer dan momenteel het geval is, aandacht te worden besteed aan het vertrouwd maken van de studenten met methoden om bronnen en materiaal buiten de eigen instelling te lokaliseren en te gebruiken. Een nadeel aan de bibliotheken van de RUG is dat er onvoldoende uniformiteit is voor wat betreft het systeem van ontsluiting, de mogelijkheden tot uitlening, en de koppeling met de centrale catalogus. Aan de K.U.Leuven schieten de bibliotheken voor een aantal studierichtingen ook als handbibliotheek tekort.

De computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, lijken adequaat aan de K.U.Leuven. Aan de RUG lijken de faciliteiten niet te volstaan. De commissie meent dat het van het grootste belang is dat de opleidingen blijven volgen welke mogelijkheden op de markt komen om het onderwijs te laten ondersteunen door multimedia-computerprogramma's.

7. De afgestudeerden

De commissie is van mening dat het met het programma van de RUG mogelijk is afgestudeerden van voldoende niveau te leveren, die over voldoende taalkennis beschikken, al zou een ruimere

aandacht voor de spreekvaardigheid wenselijk zijn. Met de programma's van de K.U.Leuven lijkt het de commissie mogelijk goede afgestudeerden te leveren, al verschilt het bereikte niveau van taalkennis nogal naargelang de studierichting. De sinologen en japanologen onderscheiden zich positief in dit opzicht, terwijl de spreekvaardigheid van de afgestudeerde arabisten tekort schiet. Wat het vertalen van teksten betreft, bereiken deze laatsten wel een voldoende niveau.

Voor wat de aansluiting op de arbeidsmarkt betreft dient te worden opgemerkt dat een opleiding in de Oosterse studies niet rechtstreeks streeft naar de voorbereiding op een specifiek beroep. Dit wil uiteraard niet zeggen dat de afgestudeerden niet inzetbaar zijn in verschillende sectoren van de arbeidsmarkt. Aan de RUG zou meer aandacht voor schrijfvaardigheid in de moedertaal en de actieve taalvaardigheid in de respectieve Oosterse talen de mogelijkheden vergroten. De kansen van de afgestudeerden van de K.U.Leuven op de arbeidsmarkt zijn vrij gunstig, vooral omwille van de algemene vorming, en, zoals ze zelf zeggen, omdat ze zich hebben leren inleven in een andere cultuur. In hoeverre de economische/moderne richtingen van de opleidingen slagen in hun doelstelling om de studenten gericht voor te bereiden op de arbeidsmarkt kan nog niet worden gezegd. Hiervoor is het programma nog te jong. Aan beide instellingen kan worden vastgesteld dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden zich genoodzaakt voelt een bijkomende opleiding te volgen.

8. De staf

De omvang van de staf lijkt de commissie aan beide instellingen te beperkt. Aan de RUG dringt zich voor alle vakgebieden een personeelsuitbreiding op. Aan de K.U.Leuven is de situatie iets gunstiger, zeker voor de opleidingen Sinologie en Japanologie, doch voor de studierichtingen Oude Nabije Oosten en Arabistiek en Islamkunde is ook hier een personeelsuitbreiding onontbeerlijk. Beide instellingen dienen ernaar te streven dat elk vakgebied door minstens twee ZAP-leden wordt vertegenwoordigd. Indien men dit te veel vindt, moet men hieruit volgens de commissie de nodige conclusies trekken.

Vooraf aan de RUG gaan de leden van het ZAP en het AAP gebukt onder een onaanvaardbaar hoge onderwijslast, hetgeen dikwijls ten koste gaat van de onderzoeksprestaties. Aan de K.U.Leuven blijft de onderwijslast van de AAP-leden beperkt. Een aantal ZAP-leden heeft evenwel ook aan de K.U.Leuven een onaanvaardbaar hoge onderwijslast.

De onderwijsinspanningen van de leden van het ZAP en van het AAP strekken aan beide instellingen tot tevredenheid. De commissie heeft met respect geconstateerd dat diverse lesgevers naast de zware onderwijslast nog omvangrijke andere taken binnen de faculteit op hun schouders nemen.

Wat het inschakelen van native speakers in het taalonderwijs betreft, is in een aantal gevallen nog verbetering mogelijk. Aan de RUG wordt voor de Indologie op bevredigende wijze gebruik gemaakt van de inbreng van een native speaker, voor de Sinologie en de Japanologie gebeurt dit in redelijke mate, doch voor de Arabistiek ontbreekt de inbreng van een native speaker volledig. Ook voor het Modern Hebreeuws, dat nu slechts zeer beperkt aan bod komt, zou de inschakeling van een native speaker in het onderwijs interessant kunnen zijn. Aan de K.U.Leuven wordt in de opleidingen Sinologie en Japanologie succesvol gebruik gemaakt van de bijdrage van native speakers, doch voor Arabistiek en Islamkunde ontbreekt deze onderwijsvorm ook aan deze instelling volledig. De commissie is van mening dat de bijdrage van native speakers onontbeerlijk is voor een adequate

moderne taalverwerving, en dit reeds vanaf een vroeg stadium van de opleiding, met name reeds vanaf de eerste kandidatuur.

9. Internationalisering

Met het oog op de internationale uitwisseling van studenten binnen Europa participeren beide instellingen aan het Erasmus-programma. De deelname van studenten aan dit programma acht de commissie bevredigend.

Daarnaast kunnen de studenten ook genieten van beurzen voor verblijven in de regio van de bestudeerde taal. Het gebruik dat hiervan wordt gemaakt lijkt de commissie te volstaan aan de K.U.Leuven, doch aan de RUG lijken niet alle mogelijkheden voldoende te worden benut. Aan beide instellingen is het de commissie opgevallen dat buitenlandse studieverblijven vooral na afronding van de studies plaatsvinden. De commissie is van mening dat een verblijf van een behoorlijke duur tijdens de studie, en geïntegreerd in het programma, wenselijk zou zijn. In dit opzicht acht zij het onaanvaardbaar dat studieresultaten die worden behaald aan een niet-Europese universiteit, niet kunnen worden erkend in eigen land.

De internationale contacten van de leden van het ZAP die direct of indirect worden teruggekoppeld naar het onderwijs zijn aan beide instellingen bevredigend. Aan de K.U.Leuven is het de commissie positief opgevallen dat deze contacten onder meer voor de opleidingen Arabistiek en Islamkunde en Japanologie regelmatig leiden tot lezingen door buitenlandse gastdocenten.

10. Interne kwaliteitszorg

De commissie heeft vastgesteld dat de organen die zich met de kwaliteit van het onderwijs bezighouden aan beide instellingen voldoende functioneren. De studentenvertegenwoordigers zijn voldoende bij de besluitvorming betrokken. Wel zou aan de RUG een actievere rol van de Opleidingscommissie wenselijk zijn, en zouden de lesgevers van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen meer bij de besluitvorming moeten worden betrokken. Verder lijkt een meer geformaliseerde verkiezing van de studentenvertegenwoordigers wenselijk. Aan de K.U.Leuven heeft het feit dat er één Permanente Onderwijscommissie is voor alle studierichtingen van het Departement Oosterse en Slavische Studies zowel voor- als nadelen.

Beide gevisiteerde opleidingen maken gebruik van onderwijsenquêtees met het oog op de evaluatie van het onderwijs. Dit systeem functioneert voldoende tot goed. De studenten zijn voldoende bij de evaluatie betrokken. Gezien het klein aantal studenten dat de opleidingen tellen, kan evenwel de vraag worden gesteld in hoeverre de anonieme enquêtering toch door vrees voor herkenbaarheid en represailles kan worden beïnvloed.

DEEL II
OPLEIDINGSRAPPORTEN

1. Onderwijsfilosofie

De algemene doelstelling van de opleiding is in de zelfstudie omschreven als 'het opleiden van Oriëntalistinnen binnen de tijdsduur van vier academiejaren, verdeeld over twee kandidaturen en twee licenties'. De opleiding beoogt een brede polyvalente vorming en wenst geen beperkte of beperkende keuze op te leggen uit de aangeboden vakgebieden. De vorming reikt de studenten de sleutels aan tot een gans cultuurgebied; meer bepaald wordt de toegang geboden 'tot de taal en de geschreven productie, de culturele en historische achtergronden van de bestudeerde taal of talen, de grondslagen van het wetenschappelijk denken, en de methodiek en het instrumentarium van het wetenschappelijk onderzoek'.

De commissie is van mening dat de algemene doelstellingen en eindtermen in de zelfstudie helder en duidelijk zijn omschreven. De doelstellingen en eindtermen per opleidingsonderdeel hadden evenwel meer gespecificeerd kunnen zijn. Tevens bestaat er een zekere ambiguïteit in het gebruik van het begrip 'cultuurgebied'. Enerzijds krijgt men de indruk dat alles tussen de Oostelijke Middellandse Zee en Oost-Azië als een eenheid wordt beschouwd, terwijl anderzijds wordt gesuggereerd dat er meerdere cultuurgebieden zijn. Dit hangt samen met een spanning die het gehele programma kenmerkt: enerzijds de assumptie dat alle onderwezen disciplines vallen onder de 'Oriëntalistiek' en anderzijds de 'natuurlijke' indeling van de onderdelen in de drie hoofdgroepen Oost-Azië, Zuid-Azië en het Oude en Islamitische Nabije Oosten. Indien de opleiding zich wil onttrekken aan het verwijt dat zij de uniforme visie op het Oosten bevordert, zal de rechtvaardiging voor de samenvoeging van de verschillende disciplines tot één opleiding Oosterse Talen en Culturen vooral moeten gezocht worden in de mogelijkheden die hierdoor worden geboden om relaties tussen aangrenzende culturen en godsdiensten te onderzoeken en vergelijkende studies te verrichten. Zo zou bijvoorbeeld aandacht kunnen worden besteed aan het Boeddhisme in Zuid- en Oost-Azië, of aan de Islam in het Nabije Oosten, Indië, Centraal-Azië en China. In hoeverre de ambitie van het Gentse model om in samenwerking met de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen de samenhang van de Oosterse studies te demonstreren en daarbij aan de student een grote mate van keuzevrijheid te laten, zal gerealiseerd worden, moet de toekomst uitwijzen. Op dit moment is nog niet veel van de beoogde boven-disciplinaire samenwerking gerealiseerd, en zijn de drie

oorspronkelijke bundels van studies nog duidelijk herkenbaar. De commissie is van oordeel dat dit laatste terwille van de vakkundigheid ook in de toekomst zo moet blijven, maar dat daarnaast ook zal moeten aangetoond worden dat het Gentse model inderdaad nieuwe mogelijkheden van interdisciplinaire samenwerking biedt.

De doelstellingen beantwoorden aan de minimumeisen die de commissie met betrekking tot de opleiding in haar referentiekader heeft geformuleerd, al komt de maatschappelijke relevantie weinig expliciet tot uiting. Het aantal opleidingsonderdelen dat van direct maatschappelijk nut zou kunnen zijn, is vrij beperkt. De commissie realiseert zich dat het voor een opleiding als Oosterse Talen en Culturen geen sinecure is in het programma aandacht te besteden aan de maatschappelijke relevantie, maar bepleit toch dat men zich hierover intensiever zou bezinnen (zie 7.).

De doelstellingen en eindtermen kunnen worden getypeerd als doelstellingen en eindtermen voor een universitaire opleiding. Het Gentse model van een polyvalente opleiding impliceert een grote nadruk op de voor de gehele faculteit gemeenschappelijke opleidingsonderdelen.

Verder lijken de doelstellingen bij de studenten in redelijke mate bekend te zijn. De studenten worden voorgelicht via een aantal algemene brochures, doch de informatie per opleidingsonderdeel is eerder beperkt. Ook over de opzet en het grote belang van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen bestaat niet steeds voldoende duidelijkheid. Wel valt op dat de studenten bewust voor de RUG hebben gekozen omwille van de brede opstelling en de combinatie van taal en cultuur. De benodigde informatie wordt voor een groot gedeelte doorgegeven via ouderejaarsstudenten.

De doelstellingen lijken in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen moeilijk bereikt te kunnen worden. Gezien de ontoereikende personeelsbezetting (zie 8.), kunnen ze slechts worden gerealiseerd wanneer de staf meer dan normale werktijden presteert. Een aantal opleidingsonderdelen, zoals bijvoorbeeld Klassiek Chinees III/IV, Akkadisch III/IV en Bijbels Hebreeuws III/IV, wordt gecombineerd gedoceerd om de onderwijslast te verlichten, maar het spreekt vanzelf dat dit een minder gewenste situatie is. Verder valt op dat, in zoverre mondelinge taalbeheersing van de moderne talen een doelstelling is, voor het Arabisch geen native speaker aanwezig is. Gezien de hoge werkdruk is ook de begeleiding van de studenten, vooral met het oog op het redigeren van de scriptie, verre van optimaal (zie 3.). Ook een grotere variatie in werkvormen, die de zelfstandigheid van de studenten zou kunnen bevorderen, wordt door het personeelstekort bemoeilijkt (zie 2.3.). Verder is ook de infrastructuur niet optimaal met het oog op het realiseren van de doelstellingen (zie 6.). Tenslotte kan worden opgemerkt dat, gelet op het feit dat een relatief groot aantal studenten opteert voor een 'thesisjaar', de doelstellingen voor deze groep van studenten moeilijk haalbaar lijken in vier jaar (zie 4.3.).

Er dient rekening mee te worden gehouden dat de vertaling van de doelstellingen en de eindtermen in het programma voor de commissie moeilijk te beoordelen was, enerzijds omdat het huidige programma pas sinds enkele jaren, vanaf het academiejaar '92-'93, is ingevoerd, en anderzijds omdat er recentelijk, in '94-'95 en in '97-'98, nog een aantal bijstellingen van het programma werden doorgevoerd. Toch komt het de commissie voor dat een grotere mate van concretisering van de doelstellingen en eindtermen in het programma wenselijk zou zijn. Vooral voor wat de spreekvaardigheid in de gekozen moderne taal en de voorbereiding op een maatschappelijke loopbaan betreft, lijkt het huidige programma niet steeds voldoende mogelijkheden te bieden. Daarnaast zou, voor wat de wetenschappelijke vorming betreft, een ruimere aandacht voor de zelfwerkzaamheid van de studenten binnen het programma wenselijk zijn, mede in het licht van een betere voorbereiding op de scriptie. Positief in dit kader is dan weer de evenwichtige spreiding van de aandacht voor taal en voor cultuur.

De visitatiecommissie is van mening dat het programma niet steeds voldoende mogelijkheden biedt om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen, noch om het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken aan te scherpen.

Terecht constateert de zelfstudie een te sterke nadruk op hoorcolleges, die in veel gevallen eerder een passieve dan een actieve en onafhankelijke deelname aan het leerproces met zich meebrengen (zie 2.3.). Daartegenover staat dat de grote aandacht die binnen het programma wordt besteed aan de filosofie wel degelijk mogelijkheden biedt om het onafhankelijk en kritisch denken te ontwikkelen. Hiervoor is werken in kleinere groepen wel een noodzaak.

De meeste studenten zijn er diep van doordrongen dat de studie Oosterse Talen en Culturen hun leven buitengewoon heeft verrijkt en hen zicht heeft gegeven op indrukwekkende culturen die aan het begin van onze huidige cultuurwereld staan. Zij beseffen dat zij nog maar een fractie daarvan hebben leren kennen en zijn over het algemeen vast van plan de studie hoe dan ook voort te zetten. Een groot aantal studenten neemt hiermee onmiddellijk na de studies een aanvang, ofwel door een verblijf in het land van de onderwezen taal, ofwel door een voortgezette academische opleiding in eigen land. Dit komt ten goede aan een attitude van life-long learning.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

De eerste cyclus van de opleiding omvat twee studiejaren. In de eerste kandidatuur volgen de studenten, naast de vijf gemeenschappelijke opleidingsonderdelen die door alle eerste-kandidatuurstudenten van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte worden gevolgd, twee opleidingsonderdelen Oosterse Geschiedenis en twee Oosterse Talen. In de tweede kandidatuur kozen ze op het ogenblik van het bezoek van de visitatiecommissie, naast de vijf verplichte algemene opleidingsonderdelen, twee opleidingsonderdelen Oosterse Geschiedenis en twee Oosterse Talen. Vanaf het academiejaar '98-'99 kiezen ze, in plaats van de opleidingsonderdelen Oosterse Geschiedenis, die werden verplaatst naar de eerste kandidatuur, twee opleidingsonderdelen Inleiding in de Oosterse Taal en Cultuur.

De tweede cyclus omvat eveneens twee studiejaren. In de eerste licentie volgen de studenten, naast het verplichte opleidingsonderdeel Cultuurfilosofie I, één opleidingsonderdeel Vergelijkende Taalkunde, drie Oosterse Talen, twee opleidingsonderdelen Maatschappij en Instellingen, twee opleidingsonderdelen Godsdienstgeschiedenis en voor zes studiepunten andere keuze-opleidingsonderdelen. In de tweede licentie kiezen ze één opleidingsonderdeel Vergelijkende Letterkunde, twee Oosterse Talen, twee opleidingsonderdelen Cultuurgeschiedenis en voor 6 studiepunten andere keuze-opleidingsonderdelen. Tenslotte dienen de studenten van de tweede licentie een scriptie te schrijven.

Het huidige programma kwam, op een lichte bijsturing in de academiejaren '94-'95 en '97-'98 na, tot stand in het academiejaar '92-'93, toen de vroegere opleiding Oosterse Filologie werd omgevormd in de opleiding Oosterse Talen en Culturen. Bij deze gelegenheid werd afgestapt van een enge filologische benadering van de Aziatische culturen, en werden ze voortaan ook bestudeerd vanuit een bredere socio-culturele invalshoek.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het programma evenwichtig is qua opbouw. Er is een geleidelijke overgang van algemeen naar meer specifiek en voor de taalcolleges is er een graduele opbouw van de moeilijkheidsgraad, al heeft de derde taal in de eerste licentie geen vervolg in de

tweede licentie, wat voor een aantal talen die sterk afwijken van de reeds aangeleerde talen, problematisch kan zijn omdat in één jaar niet altijd een zinvol niveau kan worden bereikt. Verder komt het gemeenschappelijke opleidingsonderdeel 'Overzicht van de Kunstgeschiedenis' van de eerste kandidatuur pas laat (in de tweede licentie) of helemaal niet meer in de verdere opleiding opnieuw aan bod. Enkel voor wat betreft Oost-Azië is het opleidingsonderdeel 'Cultuurgeschiedenis' geheel aan de kunst gewijd. Voor het Oude Nabije Oosten is dit niet het geval, voor de Islamwereld in beperkte mate (enkel de architectuur) en voor Centraal en Zuid-Azië zijdelings. Op grond hiervan zou de plaats van de kunstgeschiedenis in de eerste kandidatuur ter discussie kunnen worden gesteld.

Ook de voorbereiding op de scriptie is niet voldoende evenwichtig opgebouwd. Om hieraan te verhelpen, doet de commissie verder (zie 2.3.) een concreet voorstel.

De commissie heeft vastgesteld dat de studenten niet overtuigd zijn van de samenhang van het programma. Met name voelen zij de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen van de eerste kandidatuur aan als losstaand van de opleiding, omdat er zelden verbanden met het gebied van de Oosterse Talen en Culturen worden gelegd (zie 2.2.). Volgens de betrokken lesgevers hebben de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen naast kennisuitbreiding de functie van filter en hebben zij als doel een homogenisering van de studentenpopulatie in termen van gemeenschappelijk niveau van kennis. De afgestudeerden vinden deze opleidingsonderdelen wel nuttig maar zien er ook een struikelblok in.

Er zijn in het programma ruimschoots voldoende keuzemogelijkheden aanwezig. In een aantal gevallen kunnen deze zeer zinvol zijn, vooral met het oog op de algemene ontwikkeling, doch een aantal -al dan niet conventionele- combinaties zijn -mede in functie van de beroepsmogelijkheden- minder relevant. Hierbij dient de vraag te worden gesteld of de reductie van de specialisatie ter wille van de algemeenheid niet te ver gaat wanneer men een derde taal verplicht stelt in de eerste licentie. Men zou zich kunnen voorstellen dat het in sommige gevallen de voorkeur verdient de kennis van reeds bestudeerde talen te verdiepen. Dit neemt niet weg dat het aanleren van de derde taal in een aantal combinaties als zeer nuttig moet worden beschouwd. De coherentie van de concrete programma's van de afzonderlijke studenten is moeilijk in algemene termen te omschrijven wanneer men hen het recht verleent zeer individuele combinaties van opleidingsonderdelen te kiezen. In de praktijk lijkt de samenstelling van de pakketten evenwel vrij evenwichtig. Het blijft hierbij onduidelijk hoe precies een individueel studieprogramma van de student wordt goedgekeurd. De commissie heeft de indruk dat in de praktijk sommige zinvolle combinaties door een aantal lesgevers sterk worden afgeraden en dat de diverse vakgroepen niet in gelijke mate kunnen leven met de nieuwe combinatiemogelijkheden. In sommige studierichtingen is duidelijk sprake van een sterke sturing die zelfstandige keuzes van de student beperkt. In andere gevallen kreeg de commissie de indruk dat de student al te zeer wordt vrijgelaten. Globaal gesproken vindt de commissie het moeilijk uitspraken te doen over de vraag of iedere keuzemogelijkheid zinvol genoemd mag worden. Zij is van mening dat verdere ontwikkeling van het nog jonge programma in dit opzicht afgewacht moet worden.

Verder zal de afwezigheid, in het overgrote deel van het programma, van keuzemogelijkheden van op de actualiteit c.q. de moderne tijd gerichte opleidingsonderdelen carrières in de journalistiek en de diplomatie niet bevorderen. Volgens het oordeel van de studenten krijgen actuele maatschappelijke ontwikkelingen en gebeurtenissen in de bestudeerde gebieden al te weinig aandacht. Ook voor het bedrijfsleven lijken de keuzemogelijkheden niet zo relevant. Hiertegenover staat echter dat het bedrijfsleven vaak selecteert op basis van persoonlijkheid eerder dan op basis van de genoten opleiding.

2.2. De inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat het programma van de opleiding Oosterse Talen en Culturen in zijn geheel genomen van voldoende niveau is en dat de betrokkenen zich inspanssen om de actuele ontwikkelingen in het betreffende wetenschapsgebied te volgen.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de gemeenschappelijke en algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen, is voldoende tot goed. Ook de taalcolleges zijn van voldoende niveau. Wel wordt er van de lesgevers in een aantal gevallen te veel gevraagd. Zo moet bijvoorbeeld een taalkundige opleidingsonderdelen in verband met geschiedenis doceren. Gelet op het klein aantal lesgevers lijkt het evenwel onmogelijk alle opleidingsonderdelen te laten doceren door een specialist in het betreffende onderdeel van het vakgebied.

Het niveau van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen in de eerste cyclus wordt door de studenten Oosterse Talen en Culturen als hoog ervaren. Over het nut van deze opleidingsonderdelen lopen de meningen uiteen. Sommigen kwamen in latere jaren tot de ontdekking dat zij veel aan deze algemene vorming hadden gehad, anderen vonden dat de algemene opleidingsonderdelen te weinig aansloten bij hun specifieke belangstelling of, zoals men het ook kan zeggen, te weinig werkelijk algemeen waren. De verlaging van het aandeel van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen in de eerste kandidatuur van de helft tot een derde van het totale aantal studiepunten van dit studiejaar werd door alle geledingen als positief ervaren.

Ondanks de goede wil van de lesgevers, vertoont de wijze waarop de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen worden gedoceerd een zeker eurocentrisme. Men zou zich kunnen voorstellen dat in deze colleges wat meer voorbeelden uit de Oosterse talen, cultuur en geschiedenis zouden gegeven worden. Het lijkt de commissie verder aangewezen de studenten, wanneer zij bijvoorbeeld een literaturopdracht krijgen, de mogelijkheid te bieden hiervoor literatuur te kiezen uit de Oosterse culturen. Zelfs wanneer een boek buiten het eigen vakgebied dient te worden gelezen om de studenten een breder perspectief bij te brengen, lijkt het mogelijk dat bijvoorbeeld een student Japans een Arabische of Chinese roman zou lezen. Het mag immers niet zo zijn dat de motivatie om met deze exotische studies te beginnen verzwakt omdat men zich te veel moet bezig houden met materie waarvan het belang voor Oosterse studies niet direct relevant is voor een beginnend student. Voor een aantal van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen is er geregeld overleg tussen de betrokken lesgevers en de lesgevers van de opleiding Oosterse Talen en Culturen, doch de commissie is van mening dat meer systematisch overleg noodzakelijk is.

Specifiek voor de richting Arabistiek hebben de studenten erop gewezen dat zij graag meer aandacht zouden besteden aan de culturele aspecten, doch wegens gebrek aan lesgevers lijkt dit momenteel niet mogelijk.

Meerdere studenten lieten weten het als een voordeel te zien dat het Hebreeuws in Gent niet gekoppeld is aan een opleiding Godgeleerdheid. Dit zou er ook voor kunnen pleiten in Gent meer aandacht te gaan schenken aan latere vormen van Joods Hebreeuws en Aramees.

Wat het taalonderwijs betreft krijgt spreekvaardigheid wat minder aandacht. Hiervoor zijn in een aantal gevallen te weinig college-uren uitgetrokken. Dit geldt onder meer voor het modern Arabisch en het modern Japans. Verder valt het aan te bevelen aparte college-uren te voorzien voor het klassiek Japans, zoals ook voor het klassiek Chinees het geval is. Voor het Japans komt, in tegenstelling tot het Chinees, in de eerste kandidatuur de klassieke taal nog niet aan bod. Bij een eventuele stafuitbreiding ligt een uitbreiding van het aanbod aan klassiek Japans dan ook voor de hand.

In de zelfstudie wordt gewezen op 'een breed cultureel-historisch kader met een duidelijk creatief-wetenschappelijke klemtoon' waarin het onderwijs gesitueerd wordt. Dit mag volgens de commissie niet ten koste gaan van voldoende ruimte voor oefening in de actieve taalvaardigheid. Inmiddels kan men immers zeggen dat vrijwel nergens meer de wetenschappelijke noodzaak van spreek- en schrijfvaardigheid betwist wordt. Het wetenschappelijke discours met de collega's in landen waar de Oosterse talen in een of andere vorm als levende talen gebruikt worden, zou onmogelijk worden zonder deze training. Terecht wordt er dan ook niet alleen gestreefd naar praktische competentie -zoals bij een opleiding vertaler-tolk-, doch ook naar een wetenschappelijk inzicht in de taalstructuur. In de praktijk moet echter worden vastgesteld dat dit niet binnen alle studierichtingen in gelijke mate wordt gerealiseerd. Positief in dit opzicht is dat er bij het mondelinge gedeelte van de taalexamens een discussie over de grammatica plaatsvindt.

De terugkoppeling van het wetenschappelijk onderzoek naar het onderwijs is onvermijdelijk beperkt wanneer lesgevers ook geacht worden onderwijs te verstrekken over domeinen buiten de eigen specialisatie. Doordat een aantal AAP- en ZAP-leden overbelast is, komen zij te weinig toe aan eigen onderzoek en kunnen dus ook hun onderzoek niet vaak genoeg terugkoppelen naar het onderwijs. Occasioneel gebeurt het wel, bijvoorbeeld wanneer er teksten worden gelezen die verband houden met het onderzoeksdomein van de betrokken lesgever. Verder is het de commissie opgevallen dat een gedeelte van het onderzoekspersoneel op geen enkele wijze bij het onderwijs is betrokken. Zij beveelt aan deze mensen in beperkte mate te betrekken bij het onderwijs, bijvoorbeeld door hen tijdens een seminarie of werkcollege een toelichting te laten verschaffen bij hun onderzoek.

2.3. Gebruikte werkvormen

De meest voorkomende werkvormen zijn volgens de zelfstudie hoorcolleges en praktische oefeningen. De voorziene oefeningen bij de vijf gemeenschappelijke opleidingsonderdelen in de eerste kandidatuur worden wegens personeelsgebrek vooral ingevuld met lectuur. In de praktische oefeningen bij de taalopleidingsonderdelen wordt van de studenten een zeer actieve inzet verwacht. Naarmate de studenten verder komen in de opleiding, wordt meer zelfwerkzaamheid van hen verwacht, en dienen ze lectuurverslagen en -besprekingen te maken, te presenteren en te bediscussiëren, aldus de zelfstudie.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen niet steeds voldoende adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en dat er een onvoldoende gevarieerd gebruik van onderwijsvormen en -middelen is. Over het algemeen worden, zoals ook erkend in de zelfstudie, te veel hoorcolleges gegeven, en zijn werkcolleges en seminars zo goed als onbestaande. Goede hoorcolleges zijn op zich zeer nuttig en nodig, zeker in de eerste cyclus, maar daarnaast zouden volgens de commissie meer actieve werkvormen wenselijk zijn.

Omwille van de sterke gerichtheid op kennisoverdracht door middel van hoorcolleges en literatuurstudie kunnen weinig opleidingsonderdelen worden aangewezen waar het probleemoplossend vermogen van de studenten expliciet wordt geoefend. Om aan dit probleem tegemoet te komen, plant de opleiding naar de toekomst toe de organisatie van werkcolleges. Ook zijn er enkele experimenten aan de gang met betrekking tot actieve zelfstudie en presentatie van papers. De commissie kan deze initiatieven alleen maar aanmoedigen. Voor het bijbrengen van zelfwerkzaamheid en kritisch inzicht zijn dergelijke werkvormen, met een substantiële inbreng van de studenten, zeer nuttig. Voor de opleidingsonderdelen die in kleine groepen studenten worden gedoceerd, is het in principe voor de lesgever mogelijk het kritisch inzicht ook in de hoorcolleges

te stimuleren, doch in hoeverre dit in werkelijkheid gebeurt, heeft de commissie niet kunnen beoordelen.

Concreet denkt de commissie, in de lijn van de reeds ingezette experimenten, aan volgende structuur: na de algemene eerste kandidatuur wordt in de tweede kandidatuur het opleidingsonderdeel Encyclopedie geprogrammeerd, waarin de vakliteratuur wordt gedoceerd en de studenten leren hoe hiervan gebruik te maken. Dit zou in de eerste licentie worden gevolgd door een seminarie of werkcollege waarin de studenten zich zouden oefenen in het formuleren van een probleemstelling, het opzetten en presenteren van onderzoek, het lokaliseren van secundaire bronnen, de wijze van citeren en dergelijke meer. Dit zou dan moeten resulteren in een werkstuk van beperkte omvang, waarvan de student een eerste concept mondeling zou dienen te presenteren, en daarna een definitieve schriftelijke versie zou moeten opstellen. In de tweede licentie zou dan de scriptie volgen (zie 3.).

Verder is de commissie van mening dat de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen in de eerste kandidatuur voor te grote groepen studenten dienen te worden gedoceerd.

Specifiek voor wat betreft het Arabisch, lijkt het opsplitsen van de studenten in kleine groepen van zes studenten in principe een goede en doeltreffende maatregel. De tijd die is uitgetrokken voor oefeningen, met name 45 minuten per week, ligt evenwel aan de lage kant. In dit verband moet ook de vraag worden gesteld of het opsplitsen van het taalonderwijs in een grammatica- en een oefengedeelte wel zinvol is, en of een moderne, integrale aanpak niet de voorkeur geniet. Bijscholing van de lesgevers strekt in dit kader tot aanbeveling.

Wat de onderwijsmiddelen betreft is het aangewezen dat de opleiding alert blijft volgen welke mogelijkheden op de markt komen om het onderwijs te laten ondersteunen door multimedia-computerprogramma's (zie 6.).

2.4. Toetsing

Volgens de zelfstudie worden de studenten bij het begin van het academiejaar op de hoogte gebracht van de vorm waaronder de examens worden afgenomen: schriftelijk, mondeling, schriftelijk en mondeling, of schriftelijk en facultatief mondeling.

De examens worden in de regel afgenomen tijdens de daartoe voorzien examenperiode op het einde van het academiejaar. Enkel die (gedeelten van) opleidingsonderdelen waarvoor praktische oefeningen worden georganiseerd, kunnen vervroegd worden geëxamineerd, in de tweede helft van april.

Op het correcte verloop van de examenprocedure wordt toegezien door de ombudspersonen.

Het niveau van de examens is volgens de commissie bevredigend. Desalniettemin heeft ze de indruk dat, hoewel het moeilijk is hierover een algemene uitspraak te doen, een aantal examens, zoals ook in de zelfstudie vermeld staat, eerder toetst op encyclopedische kennis dan op inzicht.

De examenvormen zijn in grote lijnen in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen, hoewel een groter aantal schriftelijke werkstukken waarvan de beoordeling mee in overweging zou worden genomen in de eindbeoordeling, de studenten in staat zou stellen eigen ideeën, synthetisch vermogen en kritisch inzicht te demonstreren. Dit is echter arbeidsintensief en wellicht bij de huidige personeelsbezetting moeilijk te realiseren. In het algemeen zijn de studenten vooraf goed op de hoogte van de verwachtingen ten aanzien van de examens, zowel qua vorm als qua inhoud.

De wijze van beoordeling van de examens lijkt goed. Er bereikten de commissie in elk geval geen klachten hieromtrent. De beoordelingscriteria zijn bij de studenten voldoende bekend. De toelichting hieromtrent gebeurt vooral mondeling tijdens de colleges. Het zou misschien wenselijk zijn deze criteria ook schriftelijk vast te leggen, bijvoorbeeld bij de beschrijving van de verschillende opleidingsonderdelen.

Verder meent de commissie dat de organisatie van de examens over het algemeen zonder noemenswaardige problemen verloopt. De vraag is echter of dit beeld tot geruststelling strekt. De commissie bemerkte een zekere schroom ten aanzien van het benaderen van een ombudspersoon. Enerzijds heeft men de indruk dat diens ingrijpen meestal toch niet veel zou uithalen. De ombudspersoon bevestigde dit beeld tegenover de commissie. In dit opzicht zou meer autoriteit ten hoofde van de ombudspersonen zeker wenselijk zijn. Anderzijds is de student bij een relatief kleine vakgroep al snel bevreesd voor identificatie op basis van zijn/haar klachten en voor eventuele repercussies. Deze vrees wordt gevoed, voor één studierichting, door geluiden die de commissie hebben bereikt dat ten minste één lesgever zich niet ontziet met dergelijke repercussies te dreigen. Er bleken gevallen van manipulatie en intimidatie te zijn voorgekomen, die normaal gesproken beslist gemeld hadden moeten worden. Eventueel zou een andere procedure van beroep kunnen worden overwogen.

Ook was er van de zijde van de studenten kritiek op het feit dat er soms een lange periode ligt tussen het moment waarop een college stopt, en het moment waarop examen gedaan kan worden, bijvoorbeeld voor het opleidingsonderdeel 'Historisch Overzicht van de Wijsbegeerte'. Voor wat betreft de taalopleidingsonderdelen wordt de concentratie van alle examens in een relatief korte periode ten dele gecompenseerd door het informeel testen van de kennis gedurende het academiejaar. Voor de andere opleidingsonderdelen, vooral de gemeenschappelijke in de eerste kandidatuur, moet het voor de studenten tijdens het academiejaar vrij moeilijk zijn te achterhalen hoever ze staan. In dit licht zou een semestersysteem in de eerste en de tweede kandidatuur of een groter aanbod aan proefexamens wellicht zinvol kunnen zijn.

2.5. Vaardigheden van studenten

De commissie is van mening dat niet steeds voldoende aandacht wordt besteed aan het bijbrengen van schriftelijke en mondelinge uitdrukkingsvaardigheid in de moedertaal. Op enkele uitzonderingen na is de scriptie het enige moment waarop de student een schriftelijk werkstuk dient in te leveren. De oefening in de schriftelijke en mondelinge presentatie van onderzoeksresultaten onder de vorm van een seminarie of werkcollege ontbreekt momenteel nog nagenoeg volledig en is in elk geval niet structureel in het programma voorzien. Wel lopen er een aantal experimenten met meer actieve werkvormen, die door de commissie alleen maar kunnen worden toegejuicht. Hoger heeft de commissie een voorstel geformuleerd om aan deze experimenten concreet vorm te geven (zie 2.3.).

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van vaardigheden in de onderwezen Oosterse talen is volgens de commissie voldoende tot goed, al zou in de hogere jaren een ruimere aandacht voor spreekvaardigheid wenselijk zijn. De doelstellingen benadrukken de kritische interpretatie van teksten, niet het schrijven en spreken. Bij Sinologie, Japanologie en Indologie wordt aan het laatste, met behulp van native speakers, relatief veel gedaan. Vooral voor het Hindi worden hiermee zeer goede resultaten bereikt. Uit het tewerkstellingsonderzoek van 1987, dat in de zelfstudie wordt vermeld, blijkt dat aan de praktische taalvaardigheid in de latere carrière grote waarde wordt gehecht. Een al dan niet facultatief verblijf in het Oosten als onderdeel van de studie zou de taalvaardigheid nog aanmerkelijk kunnen verbeteren.

De aandacht voor vaardigheden in andere moderne vreemde talen (Frans, Engels, Duits) geeft bij de commissie geen aanleiding tot opmerkingen. Gezien het gebruik van Engels, Frans en Duits studiemateriaal, dienen deze vaardigheden reeds voor het begin van de studie in grote mate aanwezig te zijn. Niettemin moet onderkend worden dat hier een probleem ligt voor diegenen die instromen uit richtingen van het secundair onderwijs waarbij een goede beheersing van tenminste twee moderne talen niet vereist is geweest. Er bestaan voorzieningen om dergelijke deficiënties op te lossen binnen de universiteit, maar hiernaar wordt nog onvoldoende verwezen.

De aandacht besteed aan het bijbrengen van computervaardigheden lijkt de commissie te weinig gecoördineerd. Het hangt op dit moment af van de bekendheid van individuele lesgevers met computersystemen en software, en van hun individuele mogelijkheid om ook hieraan nog tijd te besteden, of de student vertrouwd gemaakt wordt met de mogelijkheden van computers. Toch moet gesteld worden dat juist voor de Oosterse talen met hun bijzondere schriftsoorten voorlichting op dit gebied noodzakelijk is. Ook de mogelijkheden van Internet zijn nog onvoldoende bekend onder de studenten.

3. Scriptie

Volgens de zelfstudie wordt van de student verwacht 'dat hij/zij met de scriptie door zelfstandig wetenschappelijk onderzoek binnen een afgebakend tijdsbestek een wetenschappelijk werkstuk van relatief grote omvang aflevert. De student moet kunnen bewijzen dat hij/zij in staat is op een wetenschappelijke manier een gegeven thema uit te werken.' Als primaire bron hanteren de studenten materiaal in de taal die ze bestuderen en dat meestal nog niet bestudeerd of vertaald werd.

Het relatieve gewicht van de scriptie binnen de opleiding is terecht vrij aanzienlijk. Het niveau ervan laat zich moeilijk in algemene zin beschrijven. De commissie moest zich uiteraard beperken tot enkele steekproeven. Het zou te ver gaan daarop verreichende conclusies te baseren. In elk geval was het niveau van een aantal scripties goed tot uitstekend. Die scripties waarvan de vertaling een aanzienlijk deel uitmaakt, leren dat inzake taalbeheersing een bevredigend niveau wordt bereikt bij het einde van de studies. Toch meent de commissie te moeten constateren dat in een relatief hoog aantal gevallen het niveau van de scripties niet voldeed aan wat gezien de doelstellingen en mogelijkheden zou mogen worden verwacht. Onderwerpen die duidelijk te breed geformuleerd waren voor een licentiaatsverhandeling, geen duidelijke of een beperkte vraagstelling als uitgangspunt, simpele compilaties van bekende onderzoeksresultaten van anderen zonder kritische evaluatie, het overnemen van vertalingen van anderen zonder duidelijke zelfstandige eigen beheersing van de betrokken taal, onvoldoende bekendheid met recente literatuur over het onderwerp, geen relatie tussen de specifieke vertaalde tekst en de inleidende bespreking. Dit zijn slechts enkele constatering die de commissieleden maakten. Afgezien van de vertaalde teksten waren de scripties niet of nauwelijks gebaseerd op materiaal in de bestudeerde taal/talen, naslagwerken uitgezonderd. Ook hier zou een in de studie geïntegreerd verblijf in het Oosten zijn nut kunnen bewijzen, door een verbeterde taalkennis, maar ook omdat op deze wijze aan de studenten de mogelijkheid zou worden geboden ter plekke materiaal te verzamelen. Hiermee zou meteen ook tegemoet worden gekomen aan het gesignaleerde probleem van een te grote afhankelijkheid van de betrokken lesgever voor het vinden van materiaal voor de scriptie.

De begeleiding van de scriptie verschilt van promotor tot promotor, maar lijkt in het algemeen niet geheel te volstaan. Ook dit lijkt grotendeels aan een gebrek aan personeel te wijten, waarbij overigens opvalt dat het aantal te begeleiden scripties in sommige gevallen exorbitant hoog is

vergeleken bij dat van andere leden van dezelfde vakgroep. De studenten blijken te zeer afhankelijk van hun lesgevers waar het de literatuur over het onderwerp betreft. Verder zijn niet alle lesgevers voldoende beschikbaar voor de studenten. Echter, ook de studenten dragen schuld aan de problemen met de licentiaatsverhandeling. Zij melden zich vaak -tegen de regels- pas in de tweede licentie bij een promotor en blijken dan nog volstrekt onvoldoende nagedacht te hebben over een onderwerp dat binnen hun vermogens ligt.

Verder meent de commissie dat er, om een inhoudelijk goede begeleiding mogelijk te maken, ofwel grenzen aan de keuzevrijheid inzake het onderwerp van de scriptie dienen te worden gesteld, ofwel, indien men aan de keuzevrijheid wenst vast te houden, op systematische wijze lesgevers van buiten de eigen vakgroep als copromotor bij de begeleiding zouden moeten worden betrokken, in het bijzonder wanneer het gaat om een onderwerp waarin de promotor zelf slechts gedeeltelijk thuis is.

Voor wat betreft de gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de scriptie heeft de commissie de indruk dat, gezien de hoger vermelde opmerkingen, vrij hoog wordt gequoteerd. De indruk bestaat dat de kwaliteit van de vertalingen een groot aandeel in de eindbeoordeling heeft. De expliciete beoordelingscriteria zijn naar het oordeel van de commissie niet voldoende in de richtlijnen vastgelegd.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Tabel 1: Aantal studenten Oosterse Talen en Culturen in de periode '90-'91 t.e.m. '96-'97

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	37	64	35	49	49
'91-'92	38	60	31	32	61
'92-'93	43	62	34	30	54
'93-'94	62	81	39	23	44
'94-'95	87	124	49	36	33
'95-'96	57	91	65	51	43
'96-'97	51	83	49	55	59

Over de periode '90-'91 t.e.m. '94-'95 steeg het aantal generatiestudenten aanzienlijk, van 37 tot 87. Sindsdien daalt de instroom opnieuw.

De instroom voor deze studies is traditioneel klein, en het totaal aantal studenten is relatief laag, maar gezien het grote culturele goed dat deze studierichting vertegenwoordigt mag men aan het studentenaantal niet te zwaar tillen. De commissie wenst op te merken dat de instroom voor deze studierichting niet de enige factor mag zijn die de omvang van de staf bepaalt. Het intrinsieke en maatschappelijke belang van een gedegen kennis van het oude en moderne Azië vereist adequate basisfaciliteiten.

Volgens de zelfstudie is de opleiding Oosterse Talen en Culturen een duidelijk 'vrouwelijke' richting: over de periode '85-'86 tot en met '96-'97 bestaat de instroom gemiddeld voor 2/3 uit vrouwelijke studenten.

Het grootste gedeelte van de generatiestudenten (48%) is afkomstig uit Oost-Vlaanderen. Verder komt 26% uit West-Vlaanderen, 18,5% uit Antwerpen, 5% uit Brabant en 2% uit Limburg.

Qua vooropleiding is 86% van de instromende studenten afkomstig uit het algemeen secundair onderwijs, terwijl 14% een opleiding in het technisch secundair onderwijs heeft gevolgd. Het aandeel van de studenten die uit het TSO afkomstig zijn, ligt hiermee hoger dan voor de totale populatie generatiestudenten van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte. De studenten Oosterse Talen en Culturen hebben in het secundair onderwijs meer uren moderne talen gevolgd dan de doorsnee-generatiestudent aan de faculteit Letteren en Wijsbegeerte, minder uren wetenschappen, en evenveel uren wiskunde en klassieke talen.

Specifiek voor deze studierichting is de toename van het aantal studenten van allochtone origine die al enige taal- en culturele kennis hebben. Dit, gecombineerd met het relatief hoge aandeel van studenten die uit het TSO afkomstig zijn, levert een extra belasting op voor de lesgevers en kan het onderwijs compliceren, onder meer omdat voor een aantal van deze studenten de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen vrij zwaar uitvallen. Dit heeft ongetwijfeld ook positieve effecten, zoals het dichterbij brengen van de vreemde culturen, de mogelijkheid om de taalbeheersing informeel te oefenen met studiegenoten, enzovoort.

4.2 Slaagcijfers en rendementen

Tabel 2: Slaagpercentages studenten Oosterse Talen en Culturen in de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	52,6	45,4	80,0	93,9	61,2
'91-'92	50,0	50,8	72,2	90,3	50,8
'92-'93	41,9	41,9	61,8	76,7	57,4
'93-'94	56,2	54,8	82,0	75,0	65,9
'94-'95	55,1	50,4	91,8	88,9	48,5
'95-'96	58,9	50,6	87,7	92,2	65,9

Over de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 slaagt gemiddeld 52,45% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 48,98%. In de daaropvolgende studiejaar neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 79,25% in de tweede kandidatuur en 86,17% in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt het gemiddelde slaagpercentage opnieuw tot 58,28%.

De slaagcijfers in de eerste kandidatuur zijn volgens de commissie gunstig. Dit is volgens de lesgevers voor een gedeelte te danken aan de sterke motivatie van de studenten die de opleiding Oosterse Talen en Culturen aanvatten, en aan het feit dat een relatief groot gedeelte van de studenten vooraleer ze de studies aanvatten, reeds een andere opleiding achter de rug heeft. Uiteraard valt in de eerste kandidatuur een aantal studenten af, maar gezien de vrije toegang tot het universitair onderwijs, en in vergelijking met andere studierichtingen, is dit aantal zeker niet verontrustend.

Ook de slaagcijfers in het vervolg van de opleiding zijn gunstig, al liggen de slaagcijfers in de tweede licentie aan de lage kant, wellicht omdat relatief veel studenten schijnen te opteren voor een thesisjaar (zie 4.3.).

4.3 Gemiddelde studieduur

Van de generatiestudenten die de opleiding Oosterse Talen en Culturen aanvatten, haalt ongeveer 54% het einddiploma. Van deze groep haalt ongeveer 57% zijn diploma in de voorgeschreven periode van vier jaar. Ongeveer 33% haalt zijn diploma met één jaar vertraging, en ongeveer 10% met twee jaar of meer.

De commissie is van mening dat de gemiddelde studieduur in overeenstemming is met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht. Wel is het haar opgevallen dat een relatief groot aantal studenten ervoor opteert de studies met een jaar te verlengen met het oog op het afronden van de scriptie. Dit wordt ook in de zelfstudie vermeld. Gelet op de specifieke problematiek van deze studierichting, acht de commissie dit niet bij voorbaat ongewenst, al kan dit natuurlijk wel sociale consequenties voor de student in kwestie meebrengen.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de reële studietijd voldoende in overeenstemming is met de begrote studietijd. In de tweede licentie lijkt de scriptie meer tijd in beslag te nemen dan begroot. Dit is wellicht een gevolg van de geringe oefening in het maken van schriftelijke werkstukken in de voorgaande studie jaren, de geringe begeleiding en de problemen met het vinden van het nodige materiaal.

De verdeling van de studietijd over en binnen de studie jaren lijkt in het algemeen voldoende evenwichtig. Voor de taalopleidingsonderdelen worden de studenten verplicht gedurende het academiejaar regelmatig te studeren, terwijl de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen dikwijls blijven liggen tot in de examenperiode. Hierdoor ontstaat bij de studenten de indruk dat het gewicht van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen groter is dan het hiervoor voorziene aantal studiepunten.

De verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie lijkt de commissie in het algemeen gunstig. Wel zou in de eerste kandidatuur voor de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen meer zelfstudie wellicht nuttig zijn. Momenteel worden de uren praktische oefeningen niet of nauwelijks ingevuld omwille van de krappe personeelsbezetting en het zeer groot aantal studenten.

5.2. Studievoorzichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Voorlichting aan abiturienten gebeurt op centraal niveau volgens de zelfstudie door het Adviescentrum voor Studenten. Dit centrum stelt allerhande informatie ter beschikking van potentiële studenten, PMS-centra en secundaire scholen, en neemt deel aan voorlichtingsactiviteiten. In het centrum staat een informatiekamer ter beschikking, waar onder andere syllabi van de eerste kandidatuur van alle opleidingen ter inzage liggen. Adviseurs van het centrum bieden individuele begeleiding bij de studiekeuze.

De faculteit organiseert elk jaar, in samenwerking met het Adviescentrum voor Studenten, een voorlichtingsdag voor aspirant-studenten. Hier wordt enerzijds informatie verschaft omtrent de universitaire faciliteiten en de algemene opleidingsonderdelen uit de eerste kandidatuur van de opleidingen Letteren en Wijsbegeerte. Anderzijds wordt meer specifieke informatie verschaft over de verschillende studierichtingen.

Bij het begin van het academiejaar wordt voor de studenten van de eerste kandidatuur een voorlichtingsvergadering georganiseerd, waarop informatie wordt gegeven over de opleidingsonderdelen van de eerste kandidatuur maar ook over mogelijke opties in de latere studiejaar.

De commissie acht de voorlichting ten aanzien van abiturienten in het algemeen van voldoende niveau, al zou de studenten explicieter moeten worden gewezen op de filosofie die ten grondslag ligt aan het polyvalente model met de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, en zou meer aandacht kunnen worden besteed aan de verschillende keuzemogelijkheden. De studenten zelf zijn van mening dat zij over voldoende informatie beschikken bij de aanvang van de studies.

Ook de voorlichting en advisering tijdens het verloop van de studies voldoen aan de verwachtingen. De goede contacten tussen de studenten en een aantal van de lesgevers zijn hieraan zeker niet vreemd. Andere lesgevers zijn dan weer vrij weinig beschikbaar voor de studenten. Dit is vooral problematisch voor de voorlichting ten aanzien van de scriptie.

Tenslotte is de commissie van mening dat de studiegids van de opleiding Oosterse Talen en Culturen voldoende bruikbaar, maar toch eerder summier is. Meer inhoudelijke informatie over de verschillende opleidingsonderdelen zou welkom zijn.

STUDIEBEGELEIDING

Met het oog op de begeleiding van eerste-kandidatuurstudenten, wordt bij het begin van het academiejaar een aantal ZAP- en AAP-leden aangeduid die theoretisch ter beschikking staan van studenten met studieproblemen. Een persoonlijke begeleiding bij de massale hoorcolleges, waarbij de eerstejaars samen in een groot auditorium les hebben, lijkt volgens de zelfstudie onmogelijk, vooral omdat hierbij ex-cathedra wordt gedoceerd. Wel wordt voldoende mogelijkheid geboden tot het stellen van vragen, wordt er informatie verschaft over de examenformules en worden er examensimulaties georganiseerd door de studentenbegeleider voor de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, aldus de zelfstudie.

Studenten met problemen inzake studiemethode en -organisatie, kunnen een beroep doen op het Adviescentrum voor Studenten. Dit centrum biedt ook advies en begeleiding bij studie-onderbreking, studiestaking of mislukking.

De studiebegeleiding in de eerste kandidatuur is volgens de commissie van voldoende niveau. De faculteit neemt hiervoor initiatieven, onder meer voor wat betreft de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen van de eerste kandidatuur. De begeleiding in het vervolg van de opleiding volstaat voor wat betreft de opleidingsonderdelen, maar is in een aantal gevallen, zoals reeds hoger vermeld, onvoldoende voor de scriptie.

Verder zijn er op universitair niveau adequate voorzieningen voor de psycho-sociale begeleiding van studenten.

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat kwaliteit van de onderwijsruimten niet geheel voldoet. De meervoudige functie van bepaalde lokalen, die tegelijkertijd dienst doen als kantoor, onderwijsruimte en bibliotheek, is problematisch. Verder zijn een aantal leslokalen en een gedeelte van het meubilair duidelijk aan een opknopbeurt toe. Daarnaast komt het de commissie gezien het gebrek aan onderwijslokalen vreemd voor dat een lokaal werd ter beschikking gesteld voor een door een vakgroep zelf opgerichte, niet door de universiteit erkende studentenvereniging, terwijl een lid van het AAP zijn bureau heeft in een onderwijslokaal.

Ook de computerfaciliteiten lijken niet te volstaan. Voor de lesgevers zijn er computers, voornamelijk Apples van een wat verouderd type. Voor studenten zijn er absoluut onvoldoende mogelijkheden om zich te bekwamen in geavanceerd computergebruik. Er bestaat geen programma om studenten te helpen bij de keuze en financiering van een eigen computer. Er is voor de hele faculteit één zeer benauwde computerzaal die overbezet bleek tijdens het bezoek van de commissie. De computers (486 PC's) zijn van een verouderd type. Er is geen plaats ingeruimd in het studieprogramma voor gerichte voorlichting op dit gebied. Toch ligt ook wat deze studierichtingen betreft grootschalige toepassing van computers voor de hand en is het wenselijk dat zowel lesgevers als studenten op dit vlak niet achter raken bij collega's elders in de wereld.

Verder is het aangewezen dat de opleiding blijft volgen welke mogelijkheden op de markt komen om het onderwijs te laten ondersteunen door multimedia-computerprogramma's. Dergelijke programma's zijn bijvoorbeeld op het gebied van het Bijbels Hebreeuws nu al op de markt. In de leslokalen zouden audiovisuele hulpmiddelen standaard aanwezig moeten zijn. Dit is nu nog vrij beperkt. Sommige secties hebben subsidies voor onderwijsinnovatieve projecten aangevraagd, wat door de commissie wordt gewaardeerd.

De bibliotheken met het aanwezige boeken- en tijdschriftenbestand lijken niet te volstaan wanneer men er wil van uitgaan dat men een algemene bibliotheek tracht uit te bouwen. Dit blijkt onder meer uit de problemen die de studenten hebben bij het zoeken naar materiaal voor het schrijven van de scriptie. Wanneer men echter degelijke handbibliotheken beoogt, lijken de collecties van een redelijk niveau. In dit geval dient echter, meer dan momenteel het geval is, aandacht te worden besteed aan het vertrouwd maken van de studenten met methoden om bronnen en materiaal buiten de eigen instelling te lokaliseren en te gebruiken. Verder valt het de commissie op dat de inhoud van de bibliotheken in een aantal gevallen zeer sterk is gericht op de onderzoeksinteresses van de betrokken lesgevers.

De bibliotheek voor Oude Nabije Oosten en Arabistiek is recentelijk in een gezamenlijke ruimte ondergebracht. Dit is een duidelijke verbetering. De collectie is als handbibliotheek toereikend. Er mag niet worden uitgeleend. De catalogus wordt via een eigen systeem op Apple-computers bijgehouden. De gegevens worden echter niet ingevoerd in de centrale bibliotheekcomputer, zodat

van daaruit niet te zien is welke werken op de instituutsbibliotheek aanwezig zijn. Het nadeel van deze werkwijze is dat te zijner tijd onherroepelijk een grootscheepse conversie van de catalogusbestanden nodig zal zijn.

De bibliotheken van Indologie, Sinologie en Japanologie zijn verspreid opgesteld over de werkkamers van lesgevers en onderwijsruimten. Er is in veel gevallen sprake van ruimtegebrek, soms zelfs in die mate dat kasten opgesteld moeten worden midden op de vloer, hetgeen niet ongevaarlijk is. Voor het raadplegen van de boeken moet men elkaar storen, hetgeen ongewenst is hoezeer men ook verzekerde dat men eraan gewend was.

Een ander nadeel is het gebrek aan uniformiteit tussen de verschillende deelbibliotheken voor wat betreft het systeem van ontsluiting, de mogelijkheden tot uitlening, en de koppeling met de centrale catalogus. Een explicieter beleid zou in dit kader wenselijk zijn. Er is een mooie bibliotheek van professor De Vreese die in het geheel niet gecatalogiseerd is.

De voor de bibliotheken beschikbare middelen worden door het personeel als voldoende beschouwd. Wellicht zou meer gebruik kunnen worden gemaakt van interbibliothecair leenverkeer.

7. De afgestudeerden

In 1997 werd een telefonische enquête uitgevoerd bij de afgestudeerden van de vakgebieden Sinologie, Japanologie en Indologie in de periode '91-'92 t.e.m. '95-'96. Over de afgestudeerden Indologie kunnen, gezien hun klein absoluut aantal, geen algemene conclusies worden getrokken. Van de afgestudeerden Sinologie en Japanologie is het grootste gedeelte (44,4%) tewerkgesteld in de privé-sector. Verder studeerde 17,7% nog op het ogenblik van de enquête, overwegend in het buitenland. Daarnaast is 11,1% zelfstandige. De meesten van hen hebben een vertaalbureau of werken als consultant. Tenslotte zijn kleinere aantallen van de afgestudeerden tewerkgesteld in het onderwijs, het wetenschappelijk onderzoek of een openbare dienst. 5,5% van de afgestudeerden was werkloos op het ogenblik van de enquête.

Contacten met de afgestudeerden worden volgens de zelfstudie onderhouden via de algemene alumni-vereniging van de RUG. Er bestaat geen specifieke alumni-vereniging voor de afgestudeerden van de opleiding Oosterse Talen en Culturen. De afgestudeerden Sinologie komen wel in contact met de opleiding ter gelegenheid van de receptie die jaarlijks door de dienst Chinese Taal en Cultuur wordt georganiseerd naar aanleiding van het Chinese Nieuwjaar. Verder worden de diensten Japanse en Chinese Taal en Cultuur regelmatig gecontacteerd door bedrijven met het oog op het verspreiden van vacatures onder afgestudeerde sinologen en japanologen. Daarnaast verleent de dienst Japanse Taal en Cultuur zijn medewerking aan de internationale jobbeurs die jaarlijks in Berlijn wordt georganiseerd, en waar de afgestudeerden vertegenwoordigers kunnen ontmoeten van Japanse en Koreaanse bedrijven. Ook door de relaties van deze dienst met de Nihonjinkai (vereniging van Japanners in België) en de Japanse Ambassade, kunnen afgestudeerden op de hoogte worden gebracht van vacatures.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is afgestudeerden van voldoende niveau te leveren, die een voldoende niveau van taalkennis hebben bereikt, al zou, zoals reeds hoger vermeld, een ruimere aandacht voor spreekvaardigheid wenselijk zijn en zou een verblijf in de betrokken regio, geïntegreerd in de opleiding zelf, in dit opzicht zeer nuttig zijn. De afgestudeerden met wie de commissie heeft gesproken, waren doorgaans tevreden over de genoten opleiding.

Voor wat de aansluiting op de arbeidsmarkt betreft dient te worden opgemerkt dat een opleiding in de Oosterse studies niet rechtstreeks streeft naar de voorbereiding op een specifiek beroep. Dit wil uiteraard niet zeggen dat de afgestudeerden niet inzetbaar zijn in verschillende sectoren van de arbeidsmarkt. Meer aandacht voor schrijfvaardigheid in de moedertaal en de actieve taalvaardigheid in de respectieve Oosterse talen zou de mogelijkheden vergroten. In de zelfstudie wordt zeer negatief geoordeeld over de mogelijkheid om zich reeds tijdens de studie voor te bereiden op het leraarschap, omdat hiervoor 9 studiepunten moeten worden uitgetrokken, hetgeen ten koste gaat van de specialisatie. Waar afgestudeerden zich dikwijls genoodzaakt zien om op eigen kosten aanvullende scholing te gaan volgen ter voorbereiding op een maatschappelijke loopbaan zou het de studierichting passen meer aandacht te schenken aan de toekomst van de studenten. Eventueel zou men kunnen overwegen de mogelijkheid te onderzoeken van de invoering van een stage onmiddellijk na het afsluiten van de studies.

Tenslotte stelt de commissie vast dat er geen gestructureerde contacten met de afgestudeerden worden onderhouden, doch op individuele basis zijn er wel regelmatig contacten.

8. De staf

De commissie meent dat, zoals reeds herhaaldelijk vermeld, de omvang van de staf volstrekt ontoereikend is, zowel voor wat betreft de leden van het ZAP, als voor de leden van het AAP. Dit blijft gelden als men rekening houdt met de geringe uitbreiding die is voorzien. De door de centrale diensten gehanteerde omringingsleutel is relatief nadelig voor de studierichtingen met kleine studentenaantallen. Voor wat betreft het ZAP zou moeten gestreefd worden naar een bezetting van tenminste twee voltijdse lesgevers per vakgebied, die verschillende specialisaties vertegenwoordigen. Momenteel worden de studenten voor een aantal vakgebieden met slechts één lesgever, en daardoor ook met slechts één zienswijze geconfronteerd. Als men twee lesgevers per vakgebied te veel vindt, moet men daaruit de nodige conclusies trekken.

De commissie heeft vastgesteld dat bij langdurige afwezigheid van een ZAP-lid omwille van ziekte, zwangerschap of een andere reden, niet in vervanging wordt voorzien. Gezien het feit dat in vele gevallen de studierichting wordt gedragen door één persoon, acht de commissie dit, gezien de consequenties voor de studenten, onaanvaardbaar.

Naar de mening van de commissie moet, wil men het Hebreeuws op niveau blijven onderwijzen, personeel worden toegevoegd voor het Middel-Hebreeuws (Qumran, Misjna, Midrasj, enzovoort) alsmede een deeltijds aan te stellen native speaker voor het Modern Hebreeuws. Terwijl in alle andere studierichtingen terecht aandacht besteed wordt aan de moderne spreek- en schrijftaal, is dit voor wat het Hebreeuws betreft tot nu toe niet op niveau aan de orde gekomen. Tevens is de commissie van mening dat op wat langere termijn ook versterking van de sectie Arabistiek wenselijk is.

De op zich bescheiden wensen van de opleiding met betrekking tot de versterking van het AAP-bestand zijn gerechtvaardigd. Vooral de opleiding Japanologie, waaraan momenteel geen AAP-mandaat is verbonden, heeft dringend een assistent nodig.

Bij uitbreiding van de staf ligt de aanstelling van AAP-leden voor de hand bij het begin van de academische carrière. Een goed onderwijs- en onderzoeksprogramma is echter gediend met een stabiele kern van ZAP-leden. De voorgenomen verzapping van een AAP-mandaat in de richting

Indologie biedt evenwel geen oplossing voor de hoge belasting van de staf als hieraan geen nieuwe aanstelling van een AAP-mandaat wordt verbonden.

De commissie is van mening dat de onderwijsbelasting van de ZAP-leden zeer hoog is. Dit kan slechts acceptabel zijn zolang voldoende ruimte overblijft om aan wetenschappelijk onderzoek te doen, hetgeen niet altijd het geval is. De onderwijslast van het AAP is veel te hoog. Het is naar het oordeel van de commissie onaanvaardbaar dat een AAP-lid de facto meer dan 20 contacturen per week heeft te verzorgen. Het is uitermate belangrijk dat de AAP-leden voldoende aan eigen wetenschappelijk onderzoek toekomen. Ten aanzien van het BAP acht de commissie het, zoals hoger vermeld (zie 2.2.), wenselijk dat zij -binnen de grenzen van het mogelijke- voor een beperkt deel van hun tijd ingeschakeld zouden worden bij het onderwijs, niet alleen omdat het motiverend werkt iets te kunnen uitdragen van de eigen onderzoeksresultaten, maar ook omdat het de carrièremogelijkheden vergroot wanneer men kan wijzen op enige onderwijservaring. Ook voor de studenten zou het interessant zijn te worden geconfronteerd met het onderzoek dat binnen de faculteit wordt gevoerd. Op deze wijze zou tevens de onderwijslast van de ZAP- en AAP-leden enigszins kunnen worden verlicht.

De commissie heeft niet de indruk dat er een vrouw-onvriendelijk benoemingsbeleid wordt gevoerd, hoewel het aandeel van de vrouwen in de staf aan de lage kant ligt. Aandacht hiervoor en onderzoek naar de oorzaken hiervan is gewenst, mede omwille van het groot percentage vrouwelijke studenten dat de opleiding telt.

Zonder omvangrijke stafuitbreiding is het onmogelijk een evenwichtige waaier aan specialisaties binnen de staf tot stand te brengen. Het verdient wellicht zelfs eerder aanbeveling om de aanwezige specialisaties, zeker waar die elkaar versterken, meer te benadrukken. De commissie vindt het zeker geen nadeel dat de aanwezige docenten op het terrein van het Verre Oosten zich in hun onderzoek overwegend met het Boeddhisme blijken bezig te houden. Indien een dergelijke concentratie een bewuste keuze is, dient ze echter ook nadrukkelijk als zodanig gepresenteerd te worden.

De commissie heeft geconstateerd dat, niettegenstaande het feit dat er een open recruiteringsbeleid wordt gevoerd, het gehele ZAP-bestand in Gent zelf is opgeleid en in sommige gevallen rechtstreeks van de collegebanken is doorgestoomd naar een leerstoel. Ze acht dit in principe een onwenselijke situatie.

Verder is de commissie van mening dat voor het onderwijs in een aantal talen meer gebruik zou kunnen worden gemaakt van de inbreng van native speakers. Voor het Hindi functioneert een dergelijke regeling zeer goed, en voor het Chinees en het Japans in redelijke mate -zij het niet van in een vroeg stadium in de opleiding-, doch voor het Arabisch ontbreekt de inbreng van een native speaker volledig en blijkt ondanks de aanwezigheid van een AAP-lid voor de spreektaal weinig training van studenten gerealiseerd te worden. Een probleem daarbij is uiteraard het grote aantal Arabische dialecten. Men zou echter kunnen kiezen voor concentratie op één gebied waaruit dan een deeltijds native speaker aangetrokken zou moeten worden op basis van bilaterale contacten. Bij Hebreeuws moet kennismaking met het Moderne Hebreeuws vanwege het gebrek aan personeel beperkt worden tot enige aanwijzingen bij de colleges Bijbels Hebreeuws. Ook hier zou een native speaker een oplossing kunnen aanreiken.

De onderwijsinspanningen van de ZAP-leden zowel als van de leden van het AAP worden goed tot uitstekend bevonden. De lesgevers zijn zeer gemotiveerd en geëngageerd. Het aantal uren college dat zij leveren is in sommige gevallen volstrekt onverantwoord. De commissie heeft met respect geconstateerd dat diverse lesgevers naast de zware onderwijslast nog omvangrijke andere taken binnen de faculteit op hun schouders nemen. Wel heeft de commissie vastgesteld dat de samenwerking tussen ZAP en AAP in een aantal gevallen te wensen overlaat. Er is weinig overleg

(Indologie, Arabistiek) of men laat elkaar vrij (Sinologie). In enkele gevallen bestaan spanningen die ook negatief uitwerken op het onderwijs.

De commissie stelt vast dat bij de leden van het AAP de mening bestaat dat bij aanstelling en bevordering slechts in beperkte mate rekening wordt gehouden met didactische vaardigheden. Officieel zou hiermee rekening dienen te worden gehouden, maar in praktijk lijken toch vooral de onderzoeksprestaties door te wegen.

De aandacht voor didactische scholing van lesgevers lijkt de commissie onvoldoende. Er wordt weinig aandacht besteed aan de taaldidactische ondersteuning van het onderwijs, met uitzondering van de richting Arabistiek waar een aantal individuele initiatieven hieromtrent worden genomen. De wens en de bereidheid om aan dergelijke initiatieven te participeren is bij sommige, vooral jongere, lesgevers echter wel aanwezig. Dit komt onder meer ook tot uiting in het ontwikkelen van nieuw lesmateriaal voor bijvoorbeeld het Chinees. Er ontbreken evenwel structurele voorzieningen en ook de hoge werkdruk laat niet meteen een bijkomende tijdsinvestering voor didactische scholing toe.

9. Internationalisering

De opleiding Oosterse Talen en Culturen neemt reeds sedert 1989 in het kader van het Erasmus-programma deel aan een samenwerkingsverband in het vakgebied Hebreeuws. De hoofdklemtoon van dit netwerk ligt volgens de zelfstudie op studentenmobiliteit. Jaarlijks worden drie à vier studenten uitgestuurd naar Parijs, Londen, Firenze, Venetië of Madrid. Een drietal Italiaanse studenten bracht in het verleden een deel van de studies door in Gent. Verder werd ook vier keer een beurs voor lesgeversmobiliteit toegekend. Tenslotte werd onder dit samenwerkingsverband in 1996 en in 1997 een intensieve week georganiseerd, voor een 25-tal studenten van de deelnemende instellingen, de eerste keer in Venetië, de tweede keer in Madrid. Hieraan nam telkens een tweetal Gentse studenten deel.

Verder neemt de opleiding sinds 1993 deel aan een samenwerkingsverband in het vakgebied Oost-Azië. Sedert het opstarten van dit netwerk werden 21 Gentse studenten uitgestuurd, naar Lund, Heidelberg, Venetië, Napels en Edinburgh. Drie buitenlandse studenten hebben een gedeelte van de studietijd in Gent doorgebracht. Ook onder dit samenwerkingsverband wordt aan lesgeversuitwisseling gedaan en werden drie intensieve weken georganiseerd.

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprogramma's binnen Europa wordt door de commissie voldoende geacht. Sommige vakgebieden zijn in dit opzicht actiever dan andere.

Naast de samenwerking onder het Erasmus-programma, kunnen studenten regelmatig genieten van beurzen van de Vlaamse Gemeenschap om een periode van een maand tot een jaar door te brengen in Jeruzalem. Verder heeft in het verleden een aantal studenten de kans gekregen een bepaalde periode door te brengen in Marokko, Tunesië, Egypte en Syrië. De RUG heeft ook samenwerkingsakkoorden met de Fudan Universiteit in Shanghai, en met de Hangzhou Universiteit. Voortaan zal ook worden samengewerkt met de Universiteit van Kanazawa (Japan). Tenslotte wordt in het raam van het cultureel uitwisselingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Indiase regering voor de jaren 1996-1998 een gastlector Hindi aan de RUG toegevoegd. In het verleden hebben reeds meerdere gastlectoren aan de universiteit verbleven onder gelijkaardige akkoorden.

De mogelijkheden die worden geboden voor een verblijf in de regio van de bestudeerde taal zijn volgens de visitatiecommissie niettemin onvoldoende. Tijdens de studies wordt hiervan, op enkele vakantiecurssussen na, weinig gebruik gemaakt. Buitenlandse studieverblijven gebeuren vooral na afronding van de studies. De commissie is van mening dat een verblijf van een behoorlijke duur tijdens de studie, en geïntegreerd in het programma, wenselijk zou zijn. In dit opzicht acht zij het onaanvaardbaar dat studieresultaten die worden behaald aan een niet-Europese universiteit, niet kunnen worden erkend in eigen land. Dit heeft onder meer tot gevolg dat de mogelijkheden die worden geboden door het Nederlands-Vlaams Instituut in Caïro nog onvoldoende worden benut door de Vlaamse studenten, tenzij na de studies.

Verder bestaat de indruk dat niet alle mogelijkheden worden uitgeput, zoals onder meer uitwisselingsakkoorden met buitenlandse universiteiten, en beurzen die door stichtingen en regeringen beschikbaar worden gesteld. Bedacht moet worden dat de benodigde extra fondsen voor een buitenlands studieverblijf vaak niet zo groot zijn, als men ervan uitgaat dat de student wanneer hij in Vlaanderen zou blijven ook financiële middelen, zij het van een studiebeurs, zij het van de ouders of zichzelf, nodig zou hebben.

Wanneer uitwisseling zou resulteren in de aanwezigheid van buitenlandse studenten in Gent, kan ook dit positieve gevolgen hebben.

De internationale contacten van de leden van het ZAP die direct of indirect worden teruggekoppeld naar het onderwijs worden door de commissie voldoende geacht.

De organisatie van de internationale uitwisselingen, zowel van studenten als van lesgevers, schijnt weinig problemen op te leveren, al wordt de voorlichting door de studenten niet altijd als voldoende ervaren.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De commissie is van oordeel dat de zelfstudie voldoende kritisch en analytisch is. Ze was voor de commissieleden van hoge informatieve waarde. In een aantal gevallen kwam de commissie echter pas via de gesprekken achter problemen die later vrij algemeen bekend bleken te zijn. Verder betreurt de commissie ook dat de lesgevers van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen op generlei wijze betrokken bleken te zijn geweest bij de zelfstudie. Positief is het feit dat een hoofdstuk van de zelfstudie werd geschreven door de studenten.

10.2. De interne kwaliteitszorg

Op centraal niveau is volgens de zelfstudie de Onderwijsraad verantwoordelijk voor het onderwijsbeleid. Ter ondersteuning van deze raad zijn er plannen om een dienst Onderwijsbeleid op te richten. Op facultair niveau houdt vooral de Opleidingscommissie zich bezig met de onderwijskwaliteit.

Sinds het academiejaar '93-'94 wordt, onder coördinatie van de Onderwijsraad, jaarlijks een onderwijsevaluatie uitgevoerd als een vorm van gestructureerde interne kwaliteitsbewaking en -controle, met het oog op de optimalisering van het onderwijsgebeuren. Elk jaar wordt minstens één opleidingsonderdeel per lesgever geëvalueerd, door middel van een gestandaardiseerde vragenlijst,

waarbij de studenten hun ervaringen en meningen kunnen uiten en suggesties voor verbeteringen kunnen formuleren. De resultaten worden per opleidingsonderdeel overgemaakt aan de betrokken lesgever en aan de decaan. Met het oog op de verwerking en interpretatie van de gegevens wordt een facultaire evaluatiecommissie ingesteld, bestaande uit de decaan, drie gewoon hoogleraren en twee studenten.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie functioneren voldoende. Vooral via de Opleidingscommissie wordt regelmatig tot een bijsturing van het programma overgegaan.

Ook de Opleidingscommissie schijnt voldoende te functioneren, al zou een actievere rol wenselijk zijn. Verder meent de commissie dat het zou zijn aangewezen de lesgevers van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen bij de werking van de Opleidingscommissie te betrekken, dit gezien het belangrijke gewicht van deze opleidingsonderdelen, tenzij een andere, meer geëigende vorm van overleg kan worden gevonden. Te denken valt bijvoorbeeld aan opleidingscommissies per taalgebied, hoewel in dat verband een oplossing moet worden gezocht voor een eventueel gebrek aan vrijheid van meningsuiting van de studenten wegens een te grote afhankelijkheid van de lesgevers.

De studenten zijn voldoende bij de besluitvorming betrokken. Wel zou een meer geformaliseerde verkiezing van de studentenvertegenwoordigers wenselijk zijn. Momenteel worden sommige vertegenwoordigers blijkbaar de facto aangesteld door de lesgevers. De commissie acht dit ongewenst. Voor de representativiteit van de studenten zou een groter aantal vertegenwoordigers beter zijn om recht te kunnen doen zowel aan de diverse specialisaties binnen de opleiding als aan de aantallen studenten binnen die specialisaties.

De procedure voor onderwijsevaluatie tenslotte functioneert voldoende tot goed. De studenten zijn voldoende bij de evaluatie betrokken. Gezien het klein aantal studenten dat de opleiding telt, kan evenwel de vraag worden gesteld in hoeverre de anonieme enquêtering toch door vrees voor herkenbaarheid en represailles kan worden beïnvloed.

11. Samenvatting van de voornaamste aanbevelingen van de visitatiecommissie

1. De algemene doelstellingen en eindtermen zijn in de zelfstudie helder en duidelijk omschreven, maar de doelstellingen en eindtermen per opleidingsonderdeel zouden meer geoperationaliseerd kunnen worden.
2. In de mate van het mogelijke zou in het programma meer aandacht dienen te worden besteed aan de maatschappelijke relevantie en de actuele maatschappelijke ontwikkelingen. In dit kader lijkt het aangewezen keuzemogelijkheden te voorzien die meer op de actualiteit c.q. de moderne tijd gericht zijn.
3. Het verdient aanbeveling te overwegen de keuze voor een derde taal in de eerste licentie niet langer verplicht te stellen. Men zou er in sommige gevallen de voorkeur kunnen aan geven de kennis van reeds bestudeerde talen te verdiepen. Dit neemt niet weg dat het aanleren van de derde taal in een aantal combinaties als zeer nuttig moet worden beschouwd.
4. Bij de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen zouden meer voorbeelden uit de Oosterse talen, cultuur en geschiedenis kunnen gegeven worden. Het lijkt verder aangewezen de studenten, wanneer zij bijvoorbeeld een literatuuropdracht krijgen, de mogelijkheid te bieden

hiervoor literatuur te kiezen uit de Oosterse culturen. Meer systematisch overleg tussen de docenten van de opleiding Oosterse Talen en Culturen en van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen lijkt noodzakelijk.

5. Een grotere variatie in werkvormen, met daarbij meer aandacht voor actieve werkvormen die de zelfstandigheid van de studenten zouden kunnen bevorderen, lijkt wenselijk. Concreet denkt de commissie, in de lijn van de reeds ingezette experimenten, aan volgende structuur: na de algemene eerste kandidatuur wordt in de tweede kandidatuur het opleidingsonderdeel Encyclopedie geprogrammeerd, waarin de vakliteratuur wordt gedoceerd en de studenten leren hoe hiervan gebruik te maken. Dit zou in de eerste licentie worden gevolgd door een seminarie of werkcollege waarin de studenten zich zouden oefenen in het formuleren van een probleemstelling, het opzetten en presenteren van onderzoek, het lokaliseren van secundaire bronnen, de wijze van citeren en dergelijke meer. Dit zou dan moeten resulteren in een werkstuk van beperkte omvang, waarvan de student een eerste concept mondeling zou dienen te presenteren, en daarna een definitieve schriftelijke versie zou moeten opstellen. Dit zou ook de algemene mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid verhogen. In de tweede licentie zou dan de scriptie volgen.
6. Voor wat betreft de examinering valt het te overwegen een groter aantal opleidingsonderdelen te beoordelen op basis van schriftelijke werkstukken, hoewel dit natuurlijk zeer arbeidsintensief is voor de lesgevers. Verder verdient het aanbeveling de criteria voor beoordeling bij de examens schriftelijk vast te leggen.
7. Wat het taalonderwijs betreft zou een ruimere aandacht voor de spreekvaardigheid wenselijk zijn. Hiervoor zouden in een aantal gevallen meer college-uren dienen te worden uitgetrokken. Ook verdient het aanbeveling voor alle moderne talen gebruik te maken van de bijdrage van een native speaker, en dit reeds in een vroeg stadium van de opleiding.
De aandacht voor het bijbrengen van computervaardigheden is te weinig gecoördineerd en momenteel afhankelijk van de persoonlijke interesse van een aantal lesgevers. Ook de computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten volstaan niet. Verder is het aangewezen dat de opleiding blijft volgen welke mogelijkheden op de markt komen om het onderwijs te laten ondersteunen door multimedia-computerprogramma's.
8. De voorbereiding van de studenten op en de begeleiding bij de scriptie zouden kunnen worden verbeterd. In het algemeen zou ook het niveau van de scripties kunnen worden verbeterd. Verder lijkt het aangewezen ofwel grenzen aan de keuzevrijheid inzake het onderwerp van de scriptie te stellen, ofwel, indien men aan de keuzevrijheid wenst vast te houden, op systematische wijze lesgevers van buiten de eigen vakgroep als copromotor bij de begeleiding te betrekken.
9. In de voorlichting aan abiturienten zou meer aandacht kunnen worden besteed aan de filosofie die ten grondslag ligt aan het polyvalente model met de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, en aan de verschillende keuzemogelijkheden. Tevens zou in de studiegids meer inhoudelijke informatie over de verschillende opleidingsonderdelen kunnen worden opgenomen.
10. De onderwijsinfrastructuur voldoet niet. Er zijn te weinig onderwijsruimten, die bovendien dikwijls een meervoudige functie te vervullen hebben.
11. Het boeken- en tijdschriftenbestand van de bibliotheken is ontoereikend als men ervan uitgaat dat men een algemene bibliotheek wil uitbouwen. Als handbibliotheek volstaat de collectie wel. In dit geval dienen de studenten evenwel meer vertrouwd te worden gemaakt met methoden om bronnen en materiaal buiten de eigen instelling te lokaliseren en te gebruiken. Verder zou meer uniformiteit tussen verschillende deelbibliotheken qua systeem van ontsluiting, uitleenmogelijkheden en koppeling met de centrale catalogus wenselijk zijn.

12. De omvang van de staf dient te worden uitgebreid. Het verdient aanbeveling minimum twee voltijdse ZAP-leden per vakgebied aan te stellen, en ook het AAP-bestand dient te worden versterkt. Momenteel is de onderwijsbelasting van de staf veel te hoog. Vooral voor de AAP-leden is dit onaanvaardbaar.
13. Het lijkt aangewezen het onderzoekspersoneel in beperkte mate te betrekken bij het onderwijs, bijvoorbeeld door hen tijdens een seminarie of werkcollege een toelichting te laten verschaffen bij hun onderzoek.
14. De ZAP-leden zijn in Gent zelf opgeleid en in sommige gevallen rechtstreeks van de collegebanken doorgestoomd naar een leerstoel, niettegenstaande het feit dat er een open recruiteringsbeleid wordt gevoerd. Dit lijkt in principe een onwenselijke situatie.
15. De didactische scholing van lesgevers verdient meer aandacht.
16. Het zou wenselijk zijn dat vooral tijdens de studies een groter aantal studenten gebruik zou maken van de mogelijkheden tot een verblijf in het land van de bestudeerde taal.
17. Voor de Opleidingscommissie zou een actievere rol wenselijk zijn. Verder verdient het aanbeveling de lesgevers van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen bij deze commissie te betrekken, en de studentenvertegenwoordigers op een meer geformaliseerde wijze te verkiezen.

Katholieke Universiteit Leuven

*De opleidingen Oosterse Studies (Oude Nabije Oosten en Bijbelse Wetenschappen), Arabistiek en Islamkunde, Sinologie en Japanologie binnen de Faculteit Letteren*¹

1. Onderwijsfilosofie

In de zelfstudie worden de doelstellingen en eindtermen voor de betrokken opleidingen afzonderlijk omschreven.

De algemene doelstelling van de opleidingen *Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten* en *Bijbelse Wetenschappen* bestaat erin 'studenten te vormen die in staat zijn op kritische en wetenschappelijk gevormde wijze de culturen van het Oude Nabije Oosten te bestuderen. Met het oog hierop wordt gedurende de studies de nadruk gelegd op het samengaan van een degelijke taal- en letterkundige vorming met een grondige historische opleiding. Op deze manier worden de studenten in staat gesteld de teksten uit deze cultuurgebieden uit de eerste hand te lezen tegen hun cultuur-historische achtergrond die onmisbaar is voor een goede interpretatie van deze teksten.' 'De Oosterse Studies willen een voldoende basis aanreiken voor verder zelfstandig wetenschappelijk onderzoek van de talen en culturen van het Oude Nabije Oosten in samenhang met het archeologisch onderzoek van de cultuurgebieden van het Nabije Oosten. De mogelijkheden om als professioneel onderzoeker in de diverse vakgebieden werk te vinden, zijn echter bijzonder schaars. De opleidingen wensen dan ook een brede algemene vorming mee te geven waarmee de afgestudeerden in een brede waaier van beroepen terecht kunnen, voornamelijk in de sociaal-culturele sector.'

De doelstelling van de studierichting *Arabistiek en Islamkunde* bestaat erin 'islamologen te vormen die in staat zijn op kritische en wetenschappelijk gevormde basis de Islam te bestuderen en er onderzoek over te verrichten, die zich de islamitische denkwijze eigen kunnen maken en die over de Islam in zijn huidige situatie informatie en advies kunnen verstrekken.' Hierbij wenst de opleiding zich te profileren door haar grote aandacht voor een brede historische vorming.

1. Omwille van de duidelijkheid wordt gesproken van 'Oosterse Studies' wanneer hiermee de studierichtingen Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten en/of Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen worden bedoeld. Wanneer de vijf bezochte opleidingen worden bedoeld, wordt het begrip 'Oriëntalistiek' gehanteerd.

De opleiding *Sinologie* stelt zich tot doel 'de studenten een grondige kennis bij te brengen van de Chinese taal, en dit tegen de achtergrond van een brede algemene vorming en een degelijke kennis van de Chinese cultuur, geschiedenis, filosofie, economie en politiek. De afgestudeerde beschikt over kennis en vaardigheden die bruikbaar zijn in het bedrijfsleven of in overheidsdienst, en heeft ook genoeg methodologische vorming meegekregen om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te doen. De opleiding beoogt de studenten een kennis van het Chinees bij te brengen die voldoende is om vlot kranten, literatuur en wetenschappelijke teksten te lezen en om voordrachten en essays in het Chinees te kunnen schrijven. Verder zijn de studenten in staat met behulp van hulpmiddelen vertalingen van gespecialiseerde teksten te maken.'

De opleiding *Japanologie* tenslotte heeft als doelstelling 'de studenten een grondige kennis bij te brengen van de Japanse taal, en dit tegen de achtergrond van een brede algemene vorming en een degelijke kennis van de Japanse cultuur, geschiedenis, filosofie, economie en politiek en het Japanse rechtswezen. De afgestudeerde beschikt niet alleen over een kennis van Japan die bruikbaar is in het bedrijfsleven of in overheidsdienst, maar heeft ook genoeg methodologische vorming meegekregen om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te doen. De taalkundige opleiding is van die aard dat studenten aan het eind van hun opleiding zakelijke teksten, zowel als teksten van algemene politiek-economische, maatschappelijke en cultuur-historische aard kunnen lezen en schrijven, en dat zij gesprekken van dergelijke aard kunnen volgen en voeren. Verder beschikken de studenten over voldoende methodologische vorming om -mits voorbereiding met behulp van hulpmiddelen- teksten die kennis van specifieke vakterminologie vereisen, te lezen en vertalen, en hierover gesprekken te volgen en te voeren.'

De commissie is van mening dat de doelstellingen en eindtermen in de zelfstudie helder en duidelijk zijn omschreven. Dit geldt zowel voor de algemene doelstellingen en eindtermen als voor de doelstellingen en eindtermen per opleidingsonderdeel, al kan bij de beschrijving van de afzonderlijke opleidingsonderdelen niet de aandacht voor vaardigheden en attitudes worden teruggevonden die in de algemene doelstellingen wordt aangekondigd. De sterke profilering van de vijf afzonderlijke studierichtingen komt in de formulering van de doelstellingen zoals opgenomen in de zelfstudie sterk tot uiting.

De Oosterse studies -met name de Midden-Oosten studies- van de K.U.Leuven vinden hun oorsprong in de Faculteit Godgeleerdheid van deze katholieke instelling. De aparte richting Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen herinnert hier nog aan. De gevisiteerde studierichtingen hebben zich inmiddels geheel of vrijwel geheel geëmancipeerd van hun band met de theologie.

De doelstellingen beantwoorden aan de minimumeisen die de commissie met betrekking tot de opleidingen in haar referentiekader heeft geformuleerd, zij het dat in de verschillende opleidingen de accenten anders liggen.

De vereiste maatschappelijke relevantie van de opleidingen komt voor de meeste studierichtingen in zekere mate tot uiting doordat men veel waarde hecht aan spreekvaardigheid en kennis van de actuele sociale, economische en politieke situatie in de betrokken landen. Dit blijkt ook uit het betrekkelijke gemak waarmee afgestudeerden een plaats op de arbeidsmarkt blijken te kunnen verwerven, zij het soms in heel andere beroepen dan waarvoor zij werden opgeleid (zie 7.). Toch zou de maatschappelijke relevantie van de opleidingen nog verhogen wanneer de kennis van de actuele sociale en economische situatie van de betrokken landen beter zou geïntegreerd zijn in de diverse opleidingsonderdelen.

De doelstellingen en eindtermen kunnen worden getypeerd als doelstellingen en eindtermen voor een universitaire opleiding. Het Leuvense model impliceert een grote nadruk op het taalonderwijs en is in het algemeen sterk historisch gericht, al worden onderwijs in de spreektaal, de maatschappelijke ontwikkelingen en de economie bij de meeste studierichtingen niet verwaarloosd, zoals hierboven

is beschreven. Ook de doelstellingen en eindtermen van die studierichtingen die door een grotere aandacht voor de moderne tijd en de moderne taalvarianten aansluiting bij de arbeidsmarkt hebben gezocht, zijn van wetenschappelijk niveau. De opleidingen willen duidelijk geen tolken afleveren. Een actieve taalkennis mag vandaag de dag evenwel ook worden verwacht van iemand die een wetenschappelijke opleiding heeft gevolgd. Daarom moet aan de taalopleidingsonderdelen voldoende aandacht worden geschonken. Dit gebeurt voor de meeste opleidingen op bevredigende wijze (zie 2.5.).

Verder lijken de doelstellingen bij de studenten voldoende bekend te zijn. De commissie constateerde een zeker enthousiasme onder de studenten voor de Leuvense opzet van de studie. Een uitzondering hierop vormde helaas de studierichting Arabistiek en Islamkunde, waar de commissie stuitte op vrij algemene klachten over de discrepantie tussen de beschrijving van de doelstellingen in het programmaboek en de werkelijkheid. Deels zal deze discrepantie wellicht moeten worden toegeschreven aan de onoplettendheid van beginnende studenten, maar voor een ander deel maakt zij een reorganisatie en versterking van de richting wenselijk.

De doelstellingen lijken in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen niet bij alle studierichtingen even gemakkelijk bereikt te kunnen worden. Bij Japanologie en Sinologie worden de doelstellingen, die overigens zeer hoog zijn gegrepen, benaderd. Voor de studierichting Arabistiek en Islamkunde bestaan echter twijfels. De geformuleerde doelstellingen en eindtermen zijn onder de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen wellicht niet haalbaar, onder meer omwille van een onvoldoende taaluitdieping. Wat de studierichting Oude Nabije Oosten betreft getuigt het van realiteitszin dat men zelf inziet dat de hoge doelstellingen bij de huidige personeelsbezetting en gezien de omvang van de betrokken vakgebieden niet meer te handhaven zijn. Men is begonnen aan een programmaherziening en de visitatiecommissie zal daarop inspelen met enkele concrete voorstellen (zie 2.1.).

In het algemeen kan worden gesteld dat, gezien de beperkte omvang van de staf, de doelstellingen slechts kunnen worden bereikt wanneer de ZAP- en AAP-leden meer dan normale werktijden presteren. Omwille van deze krappe omkadering worden verscheidene opleidingsonderdelen slechts om de twee jaar gedoceerd, en worden voor een aantal studierichtingen de taalopleidingsonderdelen slechts in twee niveaus opgesplitst, een eerste niveau voor de eerste kandidatuur, en een tweede voor de studenten van de tweede kandidatuur, de eerste en de tweede licentie gezamenlijk (zie 2.1.). Verder komt het voor dat een verplicht opleidingsonderdeel niet kan worden gevolgd omdat het tezamen met een ander, eveneens verplicht, opleidingsonderdeel wordt gedoceerd. Daarnaast doen er zich aan aantal tekorten voor inzake de bibliotheekvoorzieningen. Bovenstaande vaststellingen bemoeilijken de realisatie van de doelstellingen.

De vertaling van de doelstellingen en de eindtermen in de programma's was niet in alle opzichten bevredigend. Men krijgt de indruk dat de brede waaier van mogelijkheden die wordt aangeboden omwille van het personeelsgebrek niet altijd waargemaakt kan worden. Het groot aantal lesgevers dat vanuit andere faculteiten bijdraagt aan het onderwijs bevordert de opstelling van coherente studieprogramma's niet. Verder is er te weinig variatie in de gehanteerde werkvormen (zie 2.3.). Men zou ernstig moeten overwegen of de realiteit niet gebiedt de doelstellingen minder ambitieus te formuleren, waardoor doelstellingen en eindtermen in een haalbaar programma vorm kunnen krijgen.

De visitatiecommissie is van mening dat het programma niet steeds voldoende mogelijkheden biedt om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen, noch om het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken aan te scherpen.

Deze aspecten krijgen tot op zekere hoogte aandacht, doch terecht constateert de zelfstudie een te sterke nadruk op hoorcolleges, die in veel gevallen eerder een passieve dan een actieve en

onafhankelijke deelname aan het leerproces met zich meebrengen (zie 2.3.). Ook de grote groepen studenten bij sommige van deze hoorcolleges, vooral bij de algemene opleidingsonderdelen, zijn niet bevorderlijk voor het leren argumenteren. Het zijn nochtans net deze algemene opleidingsonderdelen, zoals bijvoorbeeld 'Algemene Wijsbegeerte' en 'Ethiek', die uitermate geschikt kunnen zijn om het onafhankelijk en kritisch denken van de studenten aan te scherpen, onder meer door hen verschillende perspectieven te bieden om het eigen vakgebied te benaderen. In de studierichtingen Arabistiek en Islamkunde en Oude Nabije Oosten leren de studenten onvoldoende aan zelfstandig wetenschappelijk denkwerk te doen om een goede voorbereiding op het schrijven van de eindverhandeling toe te laten. In de andere studierichtingen, met name Sinologie en Japanologie, dienen de studenten wel een aantal schriftelijke werkstukken te maken die mondeling dienen te worden gepresenteerd, waardoor het probleemoplossend vermogen wordt ontwikkeld en het zelfstandig leren en werken bevordert. Voor alle studierichtingen valt het invoeren van leespakketten in de bestudeerde taal, die zelfstandig verwerkt moeten worden, te overwegen.

De meeste studenten zijn er diep van doordrongen dat hun studies hun leven buitengewoon hebben verrijkt en hen zicht hebben gegeven op indrukwekkende culturen die aan het begin van onze huidige cultuurwereld staan. Zij beseffen dat zij nog maar een fractie daarvan hebben leren kennen en zijn over het algemeen vast van plan de studie hoe dan ook voort te zetten. Dit komt ten goede aan een attitude van life-long learning. Een verblijf in het buitenland na het beëindigen van de opleiding wordt door het departement terecht sterk aangemoedigd.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

De gevisiteerde opleidingen bestaan alle uit twee cycli. Zowel de eerste cyclus, de kandidaturen, als de tweede cyclus, de licenties, omvat twee studiejaar.

De studenten *Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten* volgen in alle vier de studiejaar, naast de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, opleidingsonderdelen uit één van de volgende drie keuzegroepen: Egyptologie, Assyriologie en Semitistiek. Vanaf de eerste licentie kunnen zij evenwel ook opteren voor de studierichting *Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen*. Deze laatste richting staat tevens open voor kandidaten in de Godsdienstwetenschappen en baccalaurei in de Godgeleerdheid. De studenten van de licenties *Bijbelse Wetenschappen* volgen, naast de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, in elk studiejaar 60 uren exegeese en 60 uren seminarie. Daarnaast kiezen zij ook een aantal keuze-opleidingsonderdelen.

De eerste kandidatuur van de opleiding *Arabistiek en Islamkunde* is voor alle studenten gemeenschappelijk. Vanaf de tweede kandidatuur volgen de studenten, naast de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, een aantal opleidingsonderdelen binnen een gekozen optie, ofwel de klassieke richting, die een pakket van historische en filologische opleidingsonderdelen over andere culturen van het Nabije Oosten bevat, ofwel de moderne richting, die bestaat uit een keuzepakket van juridische en economische opleidingsonderdelen.

De studenten *Sinologie* en *Japanologie* kiezen reeds vanaf de eerste kandidatuur, naast de verplicht te volgen opleidingsonderdelen, voor ofwel de cultuur-historische, ofwel de economische richting.

Tenslotte is in het programma van de tweede licentie van de vijf studierichtingen het schrijven van een eindverhandeling opgenomen.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het programma in het algemeen evenwichtig is qua opbouw. Het is positief te waarderen dat getracht is in diverse studierichtingen een eigen profilering te zoeken die men nogal eens samenvat als 'area studies'. Men verstaat daaronder dat de gedegen scholing in de taal van het betreffende gebied gecombineerd wordt met een grondige behandeling van opleidingsonderdelen die kunnen helpen bij een vruchtbare uitwisseling met de betreffende cultuurgebieden. Deze eigen profilering wordt stapsgewijs ingevoerd. Het verst gevorderd zijn hiermee de opleidingen Sinologie en Japanologie die voor de moderne richting een sterke nadruk leggen op de economie en spreekvaardigheid in het moderne Chinees en Japans. Ook andere combinaties, bijvoorbeeld met antropologie of sociologie, behoren tot de mogelijkheden. Opleidingsonderdelen in verband met cultuur, geschiedenis en filosofie verschaffen de nodige historische achtergrond voor die studenten die de cultuur-historische richting kiezen.

Het komt de commissie voor dat het nu de hoogste tijd is dat ook de modernisering van de studierichting Arabistiek en Islamkunde aan bod komt. Het lijkt de commissie in dit opzicht wenselijk dat het profiel van de opleidingen Sinologie en Japanologie verder wordt doorgetrokken, en dat ook voor de opleiding Arabistiek en Islamkunde een economische en een cultuurhistorische richting worden uitgebouwd in plaats van de huidige moderne en klassieke richting. Om dit mogelijk te maken dringt er zich voor deze studierichting een spoedige personeelsuitbreiding op (zie 8.).

Weliswaar worden de talen van het Oude Nabije Oosten -met uitzondering van het Hebreeuws en Aramees- niet meer gesproken, maar dat betekent allerminst dat deze culturen 'dood' zouden zijn. Wat de talen en culturen van het Oude Nabije Oosten betreft zou men zich, hoewel het hier om zeer kleine disciplines gaat, op het standpunt moeten stellen dat zij aan de bakermat van heel de Westerse cultuur staan. Er is geen wetenschap of kunst die niet daar begint. Voor het Hebreeuws en Aramees, de talen van de bijbel, behoeft dit geen betoog. Maar het geldt in feite in even sterke mate voor de talen van Egypte en Babylonië, die dankzij spectaculaire vondsten van de laatste decennia steeds beter ontsloten zijn.

Men dient echter te beseffen dat de oud-oosterse disciplines ruwweg drie millennia omspannen en dat de hoeveelheid materiaal die via opgravingen en tekstonderzoek beschikbaar is, zo groot is dat men de doelstellingen bescheidener zal moeten formuleren dan in het verleden wel eens het geval is geweest. De betrokkenen zijn zich hiervan bewust en zijn bezig een programmahervorming voor te bereiden, waarvan een eerste versie al werd voorgelegd aan de Permanente Onderwijscommissie. Hoewel een Nederlands spreekwoord zegt dat men een broedende kip niet moet storen, ontleent de commissie aan haar mandaat de vrijheid enige suggesties te doen.

De profilering zou het beste kunnen aansluiten bij het concept van 'area studies' dat al binnen de opleidingen Sinologie en Japanologie wordt gehanteerd. Dit zou inhouden dat de verschillende disciplines op het gebied van de oud-oosterse studies hun samenwerking zouden versterken en ook met andere disciplines gemeenschappelijke initiatieven zouden ontwikkelen. In het bijzonder zou op een meer systematische wijze gebruik kunnen worden gemaakt van het feit dat alle ZAP-leden gekwalificeerd zijn in de archeologie, waardoor zij in staat zijn ook de materiële cultuur bij hun onderwijs en onderzoek te betrekken.

Het zou, zeker ook met het oog op mogelijke samenwerking met Arabistiek, wenselijk zijn dat naar analogie met de andere disciplines ook het Moderne Hebreeuws als levende taal bestudeerd zou kunnen worden bij het Instituut voor Levende Talen. Helaas moest een aanbod in die richting enkele jaren geleden gestaakt worden wegens gebrek aan belangstelling. Maar wellicht zou het nuttig zijn om te onderzoeken of de nieuwe formule meer kans van slagen biedt.

Verder verdient het volgens de commissie overweging de studierichting Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen te schrappen als aparte tweede-cyclusopleiding. Er zijn voor deze studierichting in de voorbije jaren zeer weinig studenten geweest en het lijkt heel goed mogelijk het pakket op te nemen als keuzerichting binnen het Hebreeuws.

Binnen een aantal studierichtingen doen zich problemen voor ten gevolge van het cyclisch inrichten van verscheidene opleidingsonderdelen. Zo dienen bijvoorbeeld voor geschiedenis sommige groepen van studenten een latere periode vóór een eerdere te behandelen. Ook voor studenten met een bisjaar en voor studenten die een gedeelte van de studie in het buitenland doorbrengen levert deze cyclische aard van de opleidingsonderdelen problemen op. Verder worden voor een aantal studierichtingen de taalopleidingsonderdelen slechts in twee niveaus opgesplitst, een eerste niveau voor de eerste kandidatuur, en een tweede voor de studenten van de tweede kandidatuur, de eerste en de tweede licentie gezamenlijk. Dit belemmert een graduele opbouw van het taalonderwijs en levert vooral voor de studenten van de tweede kandidatuur problemen op. Eventueel kunnen de taalopleidingsonderdelen voor de licentiestudenten gemeenschappelijk worden gedoceerd, doch voor de studenten van de tweede kandidatuur zouden aparte colleges moeten worden georganiseerd. De commissie heeft de indruk dat dit met relatief geringe extra middelen moet kunnen worden bewerkstelligd.

Verder lijken de programma's niet steeds voldoende samenhang te vertonen. Vooral de algemene opleidingsonderdelen worden door de studenten nogal eens ervaren als losse onderdelen die zij maar moeilijk in een zinvol verband met hun specialisatie kunnen brengen, hoewel deze onderdelen op zich natuurlijk wel verrijkend zijn, en -vooral door de afgestudeerden- ook zo worden ervaren. Ook binnen de economische richtingen van de verschillende opleidingen sluit een aantal opleidingsonderdelen niet geheel aan bij de betrokken studierichting, vooral omdat in grote mate gebruik wordt gemaakt van toegeleverd onderwijs. Hetzelfde geldt voor de opleidingsonderdelen van de studierichtingen Oude Nabije Oosten en Bijbelse Wetenschappen die worden gedoceerd aan de Faculteit Godgeleerdheid (zie 2.2.).

De commissie is van mening dat de programma's in hun geheel een keer kritisch zouden moeten worden bekeken om na te gaan welke opleidingsonderdelen hoofdzakelijk om historische redenen in het programma zijn opgenomen, en beter zouden kunnen worden vervangen door andere. In een aantal gevallen zou op deze wijze het toegeleverd onderwijs kunnen worden beperkt. Dit kan op termijn gunstig zijn voor de personeelsbezetting.

Specifiek voor de opleiding Arabistiek en Islamkunde zou het schrappen van de balast uit het programma en de reductie van het aantal verplichte opleidingsonderdelen ruimte kunnen vrijmaken voor een aantal hervormingen die de commissie hierna ter overweging wenst mee te geven. De brede historische aanpak zou volgens de commissie in omvang kunnen worden gereduceerd, door opleidingsonderdelen als 'Encyclopedie van de Byzantiek', 'Geschiedenis van het Jodendom' en 'Perzisch' als keuze-opleidingsonderdelen in het programma op te nemen. Ook de specifiek islamologische opleidingsonderdelen zouden in aantal kunnen verminderen. In de tweede cyclus wordt meer dan voldoende aandacht besteed aan 'Recht en Instellingen van de Islamwereld' en aan 'Islamitische Godsdienst en Ideologie', opleidingsonderdelen die trouwens in zekere mate overlappings vertonen. Daarnaast is de commissie van mening dat het een onnodige doublure is in de eerste kandidatuur te beginnen met klassiek naast modern Arabisch, gezien het feit dat beide qua schrift, fonologie, morfologie en elementaire syntaxis niet of nauwelijks van elkaar verschillen. Het klassiek Arabisch kan best later volgen, in de vorm van een leescollege met grammaticale en lexicale annotaties, nadat een goede basis modern standaard Arabisch is gelegd. Het aantal uren dat is uitgetrokken voor het taalonderwijs zou moeten worden uitgebreid. In de eerste cyclus zouden de uren die zijn voorzien voor de taalverwerving op zijn minst moeten worden verdubbeld.

Aangezien de studenten in de tweede licentie teksten lezen in het kader van de eindverhandeling, dient in dat studiejaar geen taalverwerving meer te worden gedoceerd. Verder dient te worden overwogen in de eerste helft van de eerste licentie een opleidingsonderdeel 'Egyptisch-Arabisch' te organiseren voor die studenten die tijdens de studies een periode in Egypte verblijven, of een ander Arabisch dialect voor de studenten die naar elders gaan. Ook verdient het aanbeveling een tweetal opleidingsonderdelen in verband met klassieke en moderne Arabische literatuur in het programma op te nemen.

Het aantal keuzemogelijkheden binnen de programma's is nogal beperkt. Men kiest voor één van de duidelijk omschreven studierichtingen en volgt het daarvoor opgestelde programma. Binnen de studierichtingen Sinologie, Japanologie en Arabistiek en Islamkunde kan men kiezen voor de economische/moderne of de cultuurhistorische/klassieke richting. Voor de Sinologie en Japanologie zijn deze keuzemogelijkheden goed uitgebouwd, doch voor de Arabistiek en Islamkunde staat het geheel nog in de kinderschoenen. In het algemeen kan worden opgemerkt dat de economische richtingen sterk op de toegepaste economie zijn gericht, terwijl de commissie van studentenzijde geluiden bereikten dat men graag ook de mogelijkheid zou hebben theoretische economische opleidingsonderdelen te volgen.

Combinaties over de grenzen van studierichtingen heen komen niet veel voor, al is het soms mogelijk voor de eindverhandeling een interdisciplinair thema te kiezen waarvoor dan ook zo nodig expertise uit andere disciplines bij de begeleiding wordt betrokken.

2.2. De inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat de programma's van de gevisiteerde opleidingen globaal genomen van voldoende tot goed niveau zijn, al bestaan er -zoals elders in dit rapport blijkt- grote verschillen naargelang de studierichting. In het algemeen zijn de studenten tevreden over de kwaliteit van het genoten onderwijs. Vooral wanneer zij tijdens of na de studies naar het buitenland gaan, springt het niveau dat ze hebben bereikt in het oog. Verder lijken de programma's inhoudelijk actueel. Door de studenten Arabistiek en Islamkunde wordt evenwel betreurd dat er nagenoeg geen aandacht wordt geschonken aan de (late) 20ste eeuw, ook niet in de moderne richting, op enkele gastcolleges na.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen, is voldoende tot goed. Ook het niveau van de taalcolleges is doorgaans bevredigend. De opleidingen Sinologie en Japanologie scoren wat dit betreft relatief zeer goed.

Hoewel het niveau dus globaal genomen bevredigend kan worden genoemd, wenst de commissie een aantal bemerkingen te formuleren. Zo heeft ze moeten vaststellen dat een aantal algemene opleidingsonderdelen, vooral uit de moderne/economische richtingen van de opleidingen, niet zijn aangepast aan de studenten Oriëntalistiek, zowel qua inhoud als qua niveau. Omwille van een personeelstekort moeten de studenten te vaak aansluiten bij colleges binnen andere faculteiten die met de eigen opleiding als dusdanig niets te maken hebben. In een dergelijke situatie is men in grote mate afhankelijk van de expertise die in andere faculteiten aanwezig is. In het geval van de richting Sinologie wordt dit in zekere mate opgevangen door de deskundigheid van een lesgever economie op het vlak van China, doch in andere gevallen wordt de link met het bestudeerde cultuurgebied minder duidelijk gelegd. Hetzelfde geldt voor de opleidingsonderdelen van de studierichtingen Oude Nabije Oosten en Bijbelse Wetenschappen die worden gedoceerd aan de Faculteit Godgeleerdheid. Sommige van deze opleidingsonderdelen sluiten niet aan bij de inhoud van de studierichtingen Oosterse Studies, en de taalcolleges die aan deze faculteit worden gedoceerd, met

name Grieks en Hebreeuws, zijn voor studenten letteren niet intensief genoeg. Ook wanneer geen ruimte is voor bijkomende aanstellingen door de faculteit, dient erop te worden toegezien dat de toegeleverde opleidingsonderdelen worden gedoceerd door ZAP-leden die een bijzondere interesse hebben betoond voor de Oriëntalistiek. Dit verdient de aandacht van de universiteit bij haar benoemingsbeleid.

Eenzelfde probleem doet zich voor met algemene opleidingsonderdelen als 'Wereldletterkunde', 'Fundamentele Wijsbegeerte' en 'Geschiedenis', die in de eerste cyclus van de opleidingen staan geprogrammeerd. De faculteit zou duidelijk moeten bepalen of ze de studenten een algemene kennis van de Europese cultuur wil meegeven dan wel een aantal algemene disciplines wil aanreiken. Als dat laatste het geval is, zou dit voor de studenten Oriëntalistiek inzichtelijk kunnen worden gemaakt aan de hand van illustratiemateriaal uit de Oosterse wereld. Betere contacten tussen het departement en de lesgevers van deze algemene opleidingsonderdelen zouden in dit opzicht wenselijk zijn.

Op enkele uitzonderingen na, die vanuit het departement meestal de nodige aandacht krijgen, kan het niveau van de specialisatie-opleidingsonderdelen voor de meeste studierichtingen als bevredigend worden beschouwd. Voor de richting Arabistiek en Islamkunde stemt het niveau echter niet geheel overeen met de verwachtingen van de studenten. De commissie heeft onder meer vastgesteld dat de opleidingsonderdelen 'Geschiedenis van de Islamwereld' in eerste instantie bestaan uit een opsomming van namen, jaartallen en veldslagen. Dit werd ook door de studenten kritisch aan de orde gesteld.

Bij de afdeling Oude Nabije Oosten moeten ook studenten Egyptologie, Assyriologie en Semitistiek het opleidingsonderdeel 'Inleiding tot de studie van het Oude en Nieuwe Testament' volgen. Dit is internationaal nogal ongebruikelijk en werd verklaard uit de herkomst van dit opleidingsonderdeel uit de Faculteit Godgeleerdheid. Studenten ervaren dit opleidingsonderdeel niet als zinvol en wezen erop dat de colleges 'Nieuwe Testament' in de praktijk vervallen omdat zij op hetzelfde moment als het opleidingsonderdeel 'Algemene Taalkunde' worden gedoceerd. De lesgevers stellen dat de methodieken die bij de 'Inleiding tot de studie van het Oude en Nieuwe Testament' worden onderwezen ook voor de studie van het Oude Nabije Oosten nuttig zijn. Hierover kan men natuurlijk twisten. Het lijkt aangewezen dat dit opleidingsonderdeel alleen in samenhang met Hebreeuws en Bijbels Aramees als verplicht opleidingsonderdeel gehandhaafd zou worden, terwijl het voor andere studierichtingen facultatief zou worden.

Niet bij alle opleidingen wordt voldoende gebruik gemaakt van de inbreng van native speakers. De gunstige ervaringen die hiermee zijn opgedaan met Sinologie en Japanologie, en dit reeds vanaf een vroeg stadium van de opleiding, tonen nochtans het grote belang hiervan aan. Verder is er onvoldoende aandacht voor het gesproken modern Arabisch. Het aantal contacturen dat hiervoor is voorzien, is te beperkt. Vooral voor deze richting zou de aanwezigheid van één of -gezien de vele varianten van het modern Arabisch- meerdere native speakers wenselijk zijn (zie 8.).

In de zelfstudie wordt voor wat betreft de taalvaardigheden gewezen op 'kennis en vaardigheden die in het bedrijfsleven of in overheidsdienst' bruikbaar zijn, maar een opleiding tot tolk wordt nadrukkelijk niet beoogd. Het gaat erom door het aanleren van een wetenschappelijke methode de studenten in staat te stellen zelfstandig en kritisch te functioneren in situaties waarin hun taalvaardigheid van nut kan zijn. Inmiddels kan men zeggen dat vrijwel nergens meer de wetenschappelijke noodzaak van spreek- en schrijfvaardigheid betwist wordt. Het wetenschappelijke discours met de collega's in landen waar de Oosterse talen in een of andere vorm als levende talen gebruikt worden, zou onmogelijk worden zonder deze training. Zoals hoger vermeld wordt hieraan bij de meeste van de gevisiteerde opleidingen voldoende aandacht besteed.

Verder wenst de commissie op te merken dat in het kader van de area studies de aandacht die wordt besteed aan Korea en het Koreaans zinvol is, ook als er geen voorzieningen zijn om het Koreaans

als hoofdrichting te kiezen. Korea is een lang verwaarloosd, maar essentieel deel van de Oostaziatische constellatie en speelt in de moderne tijd een belangrijke rol in de regio. Binnen het geheel van de Oostaziatische studies is de bestudering van Korea niet alleen wetenschappelijk te rechtvaardigen, maar ook wenselijk, als gedacht wordt aan de beroepspraktijk van de afgestudeerden. Bedrijven richten zich vaak op de gehele regio (China, Korea en Japan) en een zekere kennis van de Koreaanse cultuur en de specifieke gevoeligheden van de Koreanen is voor diegenen die in deze regio werken een sine qua non. In dit licht is het aan te raden de huidige voorzieningen, die afhankelijk zijn van tijdelijke steun uit Korea, een permanent karakter te geven, bijvoorbeeld door één voltijdse functie voor een medewerker die ook een onderzoekstaak zou hebben. Een dergelijke aanstelling ligt ook voor de hand gezien de vraag naar meer colleges over Korea die bij de studenten is geconstateerd.

De terugkoppeling van het wetenschappelijk onderzoek naar het onderwijs is doorgaans voldoende. Positief in dit opzicht is het feit dat de onderzoeksmedewerkers in beperkte mate worden betrokken bij het onderwijs, en op deze wijze een nuttige bijdrage aan dit onderwijs kunnen leveren, zonder hierbij overmatig belast te worden. Een aantal lesgevers komt echter omwille van een te zware onderwijslast te weinig toe aan eigen onderzoek en kan dus ook het onderzoek niet vaak genoeg terugkoppelen naar het onderwijs. Bij een beperkte staf is het trouwens onvermijdelijk dat lesgevers colleges dienen te geven over domeinen die niet rechtstreeks bij hun eigen onderzoeksinteresse aansluiten.

2.3. Gebruikte werkvormen

Voor de werkvormen dient volgens de zelfstudie een duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen de taalcolleges en de andere opleidingsonderdelen. Wat de taalcolleges betreft, wordt de studie van de grammatica en van het taaleigen meestal bijgebracht in hoorcolleges. Daarnaast neemt een belangrijk deel van de taalcolleges de vorm aan van oefeningen. Voor de levende talen ligt de klemtoon op de actieve mondelinge en schriftelijke taalbeheersing, terwijl voor de klassieke talen de nadruk ligt op passieve taalanalyse en tekststudie.

De andere opleidingsonderdelen worden in de kandidaturen meestal gedoceerd onder de vorm van hoorcolleges. In de licenties neemt het aandeel van de hoorcolleges af, en worden meer werkcolleges ingericht.

In de licenties Oude Nabije Oosten en Arabistiek en Islamkunde is het aandeel van de werkcolleges voor de niet-taalcolleges volgens de zelfstudie eerder beperkt. Een grotere personeelsbezetting zou op dit vlak meer mogelijkheden bieden. In de licenties Bijbelse Wetenschappen, Sinologie en Japanologie krijgen de studenten in de werkcolleges en seminaries meer gelegenheid zelf een beperkt onderzoek te voeren en de resultaten ervan te presenteren en te bediscussiëren.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen niet steeds voldoende adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en dat er niet steeds een voldoende gevarieerd gebruik van onderwijsvormen en -middelen is. Over het algemeen worden, zoals ook in de zelfstudie wordt erkend, te veel hoorcolleges gegeven, vooral in de eerste cyclus en in de licenties Arabistiek en Islamkunde en Oude Nabije Oosten. Goede hoorcolleges zijn op zich zeer nuttig en nodig, zeker in de eerste cyclus, maar daarnaast zouden volgens de commissie meer actieve werkvormen wenselijk zijn. In de tweede cyclus Sinologie en Japanologie is de situatie wat dit betreft aanmerkelijk beter.

De commissie stelt voor het aandeel van de hoorcolleges in het totale programma te beperken. Voortbouwend op het opleidingsonderdeel Encyclopedie dat in de tweede kandidatuur staat geprogrammeerd en waarin de vakliteratuur wordt gedoceerd en de studenten leren hoe hiervan

gebruik te maken, zou in die gevallen waarin dit momenteel nog niet gebeurt in het programma van de eerste licentie ruimte moeten worden gecreëerd voor seminaries of werkcolleges, waarin de studenten zich zouden oefenen in het formuleren van een probleemstelling, het opzetten en presenteren van onderzoek, het lokaliseren van secundaire bronnen, de wijze van citeren en dergelijke meer. Dit zou dan moeten resulteren in een werkstuk van beperkte omvang, waarvan de student een eerste concept mondeling zou dienen te presenteren, en daarna een definitieve schriftelijke versie zou moeten opstellen. De commissie constateerde met voldoening dat in sommige studierichtingen reeds met dergelijke werkvormen wordt geëxperimenteerd. In de tweede licentie volgt dan de eindverhandeling (zie 3.).

Verder is de commissie van mening dat er voor wat de taalverwerving modern Arabisch betreft te weinig variatie in de onderwijsmiddelen bestaat. De studenten dienen gedurende drie jaar de taal in te oefenen aan de hand van vragen bij foto's, het beluisteren van radioprogramma's en invuloefeningen. Een uitbreiding van de gehanteerde methoden dringt zich op. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan schrijfoefeningen en dictees.

Wat de onderwijsmiddelen betreft is het verder aangewezen dat de opleiding zich blijft inspannen om het onderwijs te laten ondersteunen door multimedia-computerprogramma's (zie 6.).

2.4. Toetsing

Volgens de zelfstudie worden bij het begin van het academiejaar voor elk opleidingsonderdeel de modaliteiten van het examen aan de studenten meegedeeld. Doorgaans worden de examens mondeling afgenomen, behalve voor de schriftelijke onderdelen van de taalexamens. Voor de werkcolleges worden de studenten beoordeeld op basis van hun actieve deelname aan het college zelf, op basis van de kwaliteit van de presentaties en op de scriptie die zij hebben geredigeerd. In principe worden alle examens afgenomen op het einde van het academiejaar. Voor de studenten van de eerste kandidatuur wordt in de loop van januari een viertal proefexamens georganiseerd. Op het correcte verloop van de examenprocedure wordt toegekeken door de ombudspersoon, die jaarlijks wordt aangesteld op voordracht van en in overleg met de studenten.

Het niveau van de examens is volgens de commissie bevredigend. Hoewel het moeilijk is hierover een algemene uitspraak te doen, lijken de examens voldoende te toetsen op inzicht. Voor de mondelinge examens hangt hier uiteraard veel af van de manier waarop de lesgevers het examen concreet invullen en doorvragen naar verbanden. De commissie vraagt zich bovendien af of het mogelijk is om, gezien de aantallen mondelinge examens en de aantallen studenten, wel altijd een voldoende mate van objectiviteit te bewaren.

De examenvormen zijn in grote lijnen in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen, en stellen de studenten zelden voor onverwachte problemen. In de regel zijn de studenten tevreden over het verloop van de examens. Eventueel zou kunnen worden overwogen meer examens te organiseren onder de vorm van schriftelijke werkstukken, inclusief vertalingen, doch hierbij dient er rekening mee te worden gehouden dat dit voor de lesgevers zeer arbeidsintensief is.

De wijze van beoordeling van de examens lijkt goed. Er bereikten de commissie in elk geval geen klachten hieromtrent. De beoordelingscriteria zijn bij de studenten voldoende bekend en worden ook door hen over het algemeen als billijk ervaren. Het zou misschien wenselijk zijn deze criteria ook schriftelijk vast te leggen, bijvoorbeeld bij de beschrijving van de verschillende opleidingsonderdelen.

Tenslotte meent de commissie dat de organisatie van de examens over het algemeen zonder noemenswaardige problemen verloopt. Ook het systeem van proefexamens verloopt goed. Zo er klachten naar voor worden gebracht, lijken de ombudsen deze over het algemeen goed op te vangen. De vraag is echter of dit beeld tot geruststelling strekt. Als ombudsen worden immers assistenten aangesteld. Zij erkenden dat de mogelijkheid bestaat dat zij in conflict geraken met hun diensthoofd naar aanleiding van een eventuele klacht. Tevens vormt het een probleem dat de ombudspersonen bij relatief kleine groepen niet gauw geconsulteerd zullen worden omdat de student terecht bevreesd is voor identificatie op basis van zijn/haar klacht. Verder is de commissie ook van mening dat de functie van ombudspersoon zou moeten gescheiden worden van het examensecretariaat omwille van het grote aantal materiële problemen waarmee de ombudsen worden geconfronteerd.

Een aantal studenten gaf tijdens de gesprekken te kennen graag meer semesterexamens ingevoerd te zien. Dit zou het gemakkelijker maken de studievoortgang te controleren, doch de extra inspanningen die dit van de lesgevers zou vragen, mogen niet worden onderschat. Het alternatief zou zijn regelmatig te toetsen tijdens de colleges, voor alle opleidingsonderdelen, dus ook de niet-taalcolleges.

2.5. Vaardigheden van studenten

De commissie is van mening dat in een aantal gevallen onvoldoende aandacht wordt besteed aan het bijbrengen van schriftelijke en mondelinge uitdrukkingsvaardigheid in de moedertaal. Bij de opleidingen Sinologie en de Japanologie gebeurt dit vrij gestructureerd, onder meer door het schrijven van papers die mondeling dienen te worden gepresenteerd, bij de andere richtingen minder, tenzij in de opleidingsonderdelen 'Encyclopedie'. In het algemeen meent de commissie dat een goede opbouw van rapportage van onderzoeksresultaten in de moedertaal blijvend de aandacht behoeft, daar het immers gaat om studenten die hun kennis van zaken later grotendeels in schriftelijke vorm onder een breder publiek zullen brengen.

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van vaardigheden in de onderwezen Oosterse talen is volgens de commissie voldoende tot goed, met uitzondering van de spreekvaardigheid in het Arabisch. In de andere studierichtingen is er een evenwichtige aandacht voor het schrijven, lezen en spreken.

De aandacht voor vaardigheden in andere moderne vreemde talen (Frans, Engels, Duits) geeft bij de commissie geen aanleiding tot opmerkingen. Gezien het gebruik van Engels, Frans en Duits studiemateriaal, dienen deze vaardigheden reeds voor het begin van de studie in grote mate aanwezig te zijn. Niettemin moet onderkend worden dat hier een probleem ligt bij diegenen die instromen uit richtingen van het secundair onderwijs waarbij een goede beheersing van tenminste twee moderne talen niet vereist is geweest. Er bestaan binnen de universiteit voorzieningen om dergelijke deficiënties op te lossen. Hiernaar wordt echter nog onvoldoende verwezen.

Ook de aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van computervaardigheden lijkt de commissie te volstaan. Tot op heden was de aandacht hiervoor weliswaar miniem, maar dit zal binnenkort verbeteren. Vanaf het academiejaar '98-'99 zal het opleidingsonderdeel 'Historische Informatiekunde' verplicht worden voor de tweede kandidatuur. De beschikbare voorzieningen op computergebied zijn voldoende (zie 6.). Toch moet benadrukt worden dat juist voor de Oosterse talen met hun bijzondere schriftsoorten specialistische voorlichting op dit gebied een absolute noodzaak is en blijvende aandacht behoeft. De mogelijkheden van Internet zijn voldoende bekend onder de studenten.

3. Eindverhandeling

In alle vijf de studierichtingen dienen de studenten in de tweede licentie een eindverhandeling te schrijven.

Volgens de zelfstudie moet in de richtingen *Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten* en *Bijbelse Wetenschappen* de student in de eindverhandeling 'blijk geven van een grondige vertrouwdheid zowel met de oud-oosterse bronnen als met de secundaire literatuur. Hierbij wordt van de student op de allereerste plaats verwacht een kritische analyse te kunnen maken van de verschillende wetenschappelijke opinies die worden verdedigd met betrekking tot het door hem behandelde onderwerp, om op die manier tot een eigen synthese van de status quaestionis te komen. Verder mag worden verwacht dat de student deze analyse en synthese weet te confronteren met een eigen, kritische interpretatie van de primaire bronnen.'

De studenten *Arabistiek en Islamkunde* moeten volgens de zelfstudie in de eindverhandeling 'blijk geven van een grondige vertrouwdheid zowel met de Arabische bronnen als met de secundaire literatuur. Hierbij wordt van de student op de allereerste plaats verwacht een kritische analyse te kunnen maken van de verschillende wetenschappelijke opinies die worden verdedigd met betrekking tot het door hem behandelde onderwerp, om op die manier tot een eigen synthese van de status quaestionis te komen. Verder mag worden verwacht dat de student deze analyse en synthese weet te confronteren met een eigen, kritische interpretatie van de primaire bronnen. Het ligt in het opzet van de licentiaatsverhandeling dat de student een originele bijdrage levert aan het onderzoek door de vertaling van een nog niet eerder vertaalde Arabische tekst waarvan de behandelde problematiek historisch-kritisch gezien wordt in het licht van de huidige staat van het onderzoek.'

In de opleiding *Sinologie* wordt de eindverhandeling opgevat 'als een wetenschappelijke oefening waarbij de studenten na degelijk onderzoek hun gedachten zo ordenen dat ze in staat zijn om een werkstuk van een zekere lengte te schrijven. Hierbij moeten ze zowel analytisch als synthetisch te werk gaan: ze leren teksten grondig te analyseren om er bruikbare gegevens uit te puren en vervolgens deze gegevens te construeren tot een sluitend geheel en een degelijke synthese. Er wordt ook verwacht dat ze hun kritische ingesteldheid ontwikkelen om een bescheiden wetenschappelijk oordeel uit te spreken. Aangezien Sinologie vaak aansluit bij andere wetenschappen, biedt de eindverhandeling ook de gelegenheid om kennis te maken met een andere wetenschappelijk discipline. (...) De onderwerpen van de verhandeling gaan zowel over het moderne als het pre-moderne China. Naast literatuurstudies mogen studenten ook praktijkgerichte of interdisciplinaire onderwerpen kiezen.'

De studenten van de studierichting *Japanologie* dienen in de eindverhandeling het bewijs te leveren van methodologische bekwaamheid, meer bepaald van het vermogen om research-literatuur in diverse talen over een bepaald onderwerp doelmatig en systematisch op te sporen, kritisch te lezen en de eruit opgedane inzichten of gegevens kritisch, doelmatig en coherent te verwerken. Verder moeten zij ook bewijzen te beschikken over redactionele vaardigheid door in behoorlijk Nederlands een tekst op te stellen die logisch is opgebouwd en coherent gestructureerd, en voldoet aan de vormelijke vereisten die aan een wetenschappelijke tekst worden gesteld. Daarnaast moeten zij aantonen over een degelijke basiskennis in het vakgebied te beschikken, enerzijds door oordeelkundig een onderwerp te kiezen en dit adequaat in de juiste context te plaatsen, en anderzijds door over voldoende kennis van het Japans te beschikken om zich ook in Japanse research-literatuur te verdiepen. Tenslotte moeten zij het bewijs leveren van een zekere originaliteit. Hierbij wordt geen origineel onderzoek van hen verwacht, doch wel een voldoende kritische ingesteldheid, hetgeen vaak kan leiden tot een nieuwe benadering, aanzet daartoe of suggestie daarvan. Zij moeten ook in

staat zijn gegevens uit Japans bronnenmateriaal en andere minder toegankelijke informatie te verwerken.

Het relatieve gewicht van de eindverhandeling binnen de opleidingen is terecht vrij aanzienlijk. Het niveau ervan laat zich moeilijk in algemene zin beschrijven. De commissie moest zich uiteraard ook beperken tot enkele steekproeven. Het zou te ver gaan daarop verreichende conclusies te baseren. Het niveau van de door de commissie gelezen werkstukken was in het algemeen evenwel goed. Toch zou nog enige verbetering mogelijk zijn indien het eerste gedeelte, dat doorgaans bestaat uit een weergave van gelezen bronnen en meestal vrij compilerisch is opgebouwd, zou worden ingekort. De eindverhandeling in haar geheel zou trouwens korter en origineler kunnen worden.

De begeleiding van de eindverhandeling verschilt van studierichting tot studierichting, en van promotor tot promotor, maar lijkt in het algemeen te voldoen. Duidelijk is dat waar de staf uitgebreider is, de begeleiding beter wordt. Waar de staf beperkter is, dienen de studenten soms meer aan te dringen om de nodige begeleiding te ontvangen.

De uitgebreide handleiding voor de studenten Japanologie, met talrijke praktijkvoorbeelden, is de commissie aangenaam opgevallen.

Eveneens positief is de gewoonte om, daar waar binnen het departement niet de nodige deskundigheid beschikbaar is om de eindverhandelingen grondig te begeleiden, derden van binnen of buiten de faculteit als copromotor aan te wijzen.

Ook wat de voorbereiding op de eindverhandeling betreft zijn er grote verschillen naargelang de studierichting. Vooral bij de richtingen Oude Nabije Oosten en Arabistiek en Islamkunde gebeurt dit onvoldoende gestructureerd. Dit hangt uiteraard samen met het overwicht aan hoorcolleges en het gebrek aan werkcolleges waar van de studenten een eerste aanzet tot zelfstandig wetenschappelijk werk wordt verwacht.

De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de eindverhandeling lijken voldoende tot goed. De commissie heeft de indruk dat over het algemeen billijk wordt gequoteerd. De criteria die de lezgers voor de scriptie vooropstellen zijn doorgaans voldoende expliciet vastgelegd.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Tabel 1: Aantal studenten Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten in de periode '90-'91 t.e.m. '96-'97

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	4	6	3	7	2
'91-'92	3	4	5	2	8
'92-'93	4	5	3	7	3
'93-'94	3	4	8	5	9
'94-'95	5	6	2	6	7
'95-'96	10	12	6	2	8
'96-'97	9	13	10	4	3

Tabel 2: Aantal studenten Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen in de periode '90-'91 t.e.m. '96-'97

Acad.jaar	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	2	1	1
'91-'92	1	3	1
'92-'93	0	0	3
'93-'94	0	0	1
'94-'95	0	0	0
'95-'96	0	0	0
'96-'97	0	0	0

Tabel 3: Aantal studenten Arabistiek en Islamkunde in de periode '90-'91 t.e.m. '96-'97

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	5	14	6	6	8
'91-'92	8	10	7	5	9
'92-'93	9	18	5	5	6
'93-'94	21	27	10	4	5
'94-'95	17	23	17	6	4
'95-'96	26	30	16	12	7
'96-'97	18	27	19	12	13

Tabel 4: Aantal studenten Sinologie in de periode '90-'91 t.e.m. '96-'97

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	6	10	24	31	33
'91-'92	13	17	12	18	31
'92-'93	15	24	15	10	20
'93-'94	20	26	17	13	12
'94-'95	25	39	15	11	19
'95-'96	28	41	13	12	11
'96-'97	25	32	25	7	10

Tabel 5: Aantal studenten Japanologie in de periode '90-'91 t.e.m. '96-'97

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	37	50	33	17	21
'91-'92	34	46	31	26	17
'92-'93	33	45	35	20	22
'93-'94	22	45	25	26	21
'94-'95	16	26	28	20	25
'95-'96	22	37	17	21	19
'96-'97	24	36	24	14	19

Over de studierichtingen Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten, en Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen kunnen wegens het kleine aantal studenten geen algemene uitspraken worden gedaan.

De instroom in de studierichtingen Japanologie, Sinologie en Arabistiek en Islamkunde is volgens de zelfstudie zeer afhankelijk van de politieke, maatschappelijke en economische ontwikkelingen enerzijds en van het snel wisselende beeld dat men in het Westen van deze culturen heeft anderzijds.

In het algemeen is de omvang van de instroom voor deze studies traditioneel klein en is het totaal aantal studenten relatief laag, maar gezien het grote culturele goed dat deze talen vertegenwoordigen mag men aan het studentenaantal niet al te zwaar tillen. De commissie wenst op te merken dat de instroom voor deze studierichtingen niet de enige factor mag zijn die de omvang van de staf bepaalt. Het intrinsieke en maatschappelijke belang van een gedegen kennis van het oude en moderne Azië vereist adequate basisfaciliteiten.

Het aandeel van de vrouwelijke studenten overtreft in alle studierichtingen dat van de mannelijke. In alle kandidaturen evenals in de licenties Arabistiek en Islamkunde bedraagt de verhouding 65/35, in de licenties Japanologie 70/30 en in de licenties Sinologie 75/25. De enige uitzondering op dit beeld wordt gevormd door de licenties Oosterse Studies, waar het aandeel van de mannelijke studenten 65% bedraagt, dat van de vrouwelijke 35%. De verklaring hiervoor dient volgens de zelfstudie te worden gezocht in het feit dat een relatief groot aantal studenten de tweede cyclus Oosterse Studies volgt na het behalen van een ander universitair diploma -veelal Oude Geschiedenis of Archeologie-, en dat dit overwegend mannelijke studenten zijn.

4.2. Slaagcijfers en rendementen

Tabel 6: Slaagpercentages studenten Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten in de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	50,0	66,7	33,3	71,4	100,0
'91-'92	66,7	50,0	80,0	50,0	87,5
'92-'93	75,0	60,0	100,0	85,7	0,0
'93-'94	66,7	50,0	87,5	100,0	44,4
'94-'95	60,0	66,7	100,0	100,0	57,1
'95-'96	30,0	33,3	66,6	100,0	75,0

Gezien de kleine studentenaantallen, is het weinig zinvol gemiddelde slaagpercentages te berekenen en algemene uitspraken te doen over de slaagcijfers.

Tabel 7: Slaagpercentages studenten Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen in de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	100,0	100,0	100,0
'91-'92	100,0	66,7	0,0
'92-'93	-	-	66,7
'93-'94	-	-	0,0
'94-'95	-	-	-
'95-'96	-	-	-

Gezien de kleine studentenaantallen, is het weinig zinvol gemiddelde slaagpercentages te berekenen en algemene uitspraken te doen over de slaagcijfers.

Tabel 8: Slaagpercentages studenten Arabistiek en Islamkunde in de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	60,0	69,2	83,3	100,0	50,0
'91-'92	37,5	50,0	85,7	100,0	66,7
'92-'93	55,6	55,6	80,0	80,0	83,3
'93-'94	61,9	55,6	60,0	100,0	100,0
'94-'95	47,1	52,2	76,4	83,3	50,0
'95-'96	53,8	56,7	81,3	100,0	85,7

Over de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 slaagt gemiddeld 52,65% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 56,55%. In de daaropvolgende studie jaren neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 77,78% in de tweede kandidatuur en 93,88% in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt het gemiddelde slaagpercentage opnieuw tot 72,62%.

Tabel 9: Slaagpercentages studenten Sinologie in de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	83,3	80,0	75,0	90,3	87,9
'91-'92	61,5	64,7	61,5	88,9	80,6
'92-'93	66,7	58,3	80,0	100,0	75,0
'93-'94	55,0	46,1	82,3	100,0	66,7
'94-'95	36,0	30,8	93,3	90,9	84,2
'95-'96	53,6	51,2	69,2	83,3	81,8

Over de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 slaagt gemiddeld 59,35% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 55,18%. In de daaropvolgende studiejaar neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 76,88% in de tweede kandidatuur en 92,23% in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt het gemiddelde slaagpercentage opnieuw tot 79,37%.

Tabel 10: Slaagpercentages studenten Japanologie in de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'90-'91	54,0	54,0	78,8	100,0	90,5
'91-'92	52,9	54,3	54,8	92,3	100,0
'92-'93	36,4	40,0	71,4	75,0	82,6
'93-'94	36,4	51,1	80,0	92,3	95,2
'94-'95	31,2	42,3	71,4	100,0	96,0
'95-'96	59,1	56,8	82,4	95,2	100,0

Over de periode '90-'91 t.e.m. '95-'96 slaagt gemiddeld 45% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 49,75%. In de daaropvolgende studiejaar neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 73,13% in de tweede kandidatuur, 92,47% in de eerste licentie en 94,05% in de tweede licentie.

De slaagcijfers in de eerste kandidatuur zijn volgens de commissie gunstig. Uiteraard valt in de eerste kandidatuur een aantal studenten af, maar gezien de vrije toegang tot het universitair onderwijs, en in vergelijking met andere studierichtingen, is dit aantal zeker niet verontrustend. Ook de slaagcijfers in het vervolg van de opleiding zijn bevredigend. Terecht wordt de eerste kandidatuur gezien als een selectiejaar. Gezien de slaagcijfers in het vervolg van de opleiding, functioneert dit als zodanig zeer goed.

4.3. Gemiddelde studieduur

Van de studenten die één van de gevisiteerde opleidingen aanvatten, behaalt uiteindelijk gemiddeld ongeveer 56% een einddiploma.

Van deze groep haalt gemiddeld ongeveer 68% zijn diploma in de voorgeschreven periode van vier jaar. Ongeveer 25% haalt zijn diploma met één jaar vertraging, en ongeveer 7% met twee jaar of meer.

De gemiddelde studieduur van de studenten die hun studies aanvatten in de periode '85-'86 tot '89-'90 en een einddiploma behaalden, is zeer stabiel gebleven en bedraagt 4,4 à 4,5 jaar.

De commissie is van mening dat de gemiddelde studieduur in overeenstemming is met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de reële studietijd voldoende in overeenstemming is met de begrote studietijd. Hoewel de kandidaturen vrij zwaar zijn, zijn de studenten in dit opzicht tevreden.

De verdeling van de studietijd over en binnen de studiejaar lijkt in het algemeen eveneens voldoende evenwichtig.

De verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie, lijkt de commissie niet altijd even gunstig. Dit hangt in grote mate samen met de sterke nadruk op hoorcolleges. Wanneer veel uren besteed worden aan praktische oefeningen voor de taalvaardigheid, is een groot aantal contacturen geen bezwaar, doch een groot gedeelte van de contacturen voor de hoorcolleges zou volgens de commissie beter worden vervangen door alternatieve werkvormen waar van de studenten een grotere zelfwerkzaamheid wordt verwacht.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Voorlichting aan abiturienten gebeurt volgens de zelfstudie door de centrale Dienst voor Studieadvies. Deze dienst verstrekt allerlei informatie omtrent studierichtingen, toelatingsvoorwaarden, studie-inhouden, moeilijkheidsgraad, geschiktheidseisen, combinatie- en specialisatiemogelijkheden, overschakelingen en beroepsmogelijkheden. Een uitgebreide mediatheek kan er zelfstandig worden geraadpleegd. Verder stelt deze dienst een video ter beschikking aan secundaire scholen en PMS-centra, met de bedoeling het studiekeuzeprocess op gang te brengen. Daarnaast kunnen toekomstige studenten een persoonlijk onderhoud met een adviseur aanvragen. Ook wordt een reeks documentatiebrochures gepubliceerd, en wordt jaarlijks een vijftal infodagen georganiseerd, waarop ook de ouders bijzondere aandacht krijgen. De infodag van de gevisiteerde opleidingen beslaat een ruime halve dag. De Dienst voor Studieadvies neemt ook deel aan regionale studie-informatiedagen, en geeft voorlichtingsavonden en voordrachten op verzoek van scholen. Tenslotte worden voor adviseurs van de PMS-centra en directeurs en leerkrachten van het secundair onderwijs jaarlijks Profieldagen georganiseerd waarop uit diverse studierichtingen getuigenissen worden gebracht van afgestudeerden over hun werkveld.

De commissie acht de voorlichting ten aanzien van abiturienten in het algemeen voldoende. Wel zou het wellicht raadzaam zijn uitdrukkelijker te wijzen op het gewicht van de taalvaardigheidscolleges in de eerste kandidatuur. Voor de opleiding Arabistiek en Islamkunde wekt de infobrochure voor abiturienten te hoge verwachtingen, die tijdens de loop van de studies niet worden ingelost.

De voorlichting en advisering tijdens het verloop van de studies voldoen doorgaans aan de verwachtingen.

Tenslotte is de commissie van mening dat de studiegidsen van de gevisiteerde opleidingen in het algemeen voldoende bruikbaar zijn.

STUDIEBEGELEIDING

De studiebegeleiding van eerstejaarsstudenten gebeurt door het monitaaraat. De werking van deze dienst omvat vier onderdelen: de (individuele) opvang van studenten bij de aanvang van het academiejaar, wekelijkse oefeningen in kleine groepjes ter verwerking van de leerstof, de organisatie,

begeleiding en individuele bespreking van de proefexamens, en de hulpverlening bij de eindexamens.

In de hogere studie jaren wordt de begeleiding doorgaans door de lesgevers zelf verzorgd. Daarnaast biedt de afdeling Studiebegeleiding van de centrale Dienst voor Studietoelating doorlopend begeleiding rond studiegerelateerde problemen. Deze dienst biedt tevens advies bij niet slagen en heroriëntering. Studenten met diepgaander psychologische problemen kunnen er eveneens terecht, en kunnen worden doorverwezen naar het Psychotherapeutisch Centrum.

De studiebegeleiding in de eerste kandidatuur is volgens de commissie van voldoende tot goed niveau. Het monitoraat functioneert in het algemeen goed, doch is in een aantal gevallen te algemeen en te weinig afgestemd op de eigen studierichting. In de gesprekken die de visitatiecommissie heeft gevoerd werd aangegeven dat de functie van het monitoraat er in eerste instantie in bestaat de studenten duidelijk te maken waar ze staan, eerder dan hen uit alle macht proberen te laten slagen. Dit is volgens de commissie toe te juichen, en voorkomt problemen in de latere fases van de studie.

Ook de begeleiding in het vervolg van de opleiding voldoet doorgaans aan de verwachtingen. Ook dit hangt weer samen met de personeelsomkadering van de betrokken studierichting, doch wanneer de studenten dit willen kunnen zij steeds een beroep doen op de lesgevers, ook bij een beperkte staf. Zoals hoger vermeld (zie 3.) schiet de voorbereiding op en begeleiding bij de eindverhandeling in een aantal gevallen tekort.

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat kwaliteit van de onderwijsruimten van voldoende niveau is. Wel zijn de vloerbedekking en een gedeelte van het meubilair aan een opknapbeurt toe. In het Instituut voor Levende Talen kan voor het taalonderwijs gebruik worden gemaakt van taallaboratoria. Het zou wenselijk zijn daar ook individuele studiecellen in te richten waar de studenten aan zelfstudie zouden kunnen doen.

Ook de computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, lijken adequaat. Er is voor studenten algemeen onderwijs in het gebruik van computers en Internet, terwijl nu ook een meer vakgerichte instructie voorzien is. De benauwde computerzaal in het faculteitsgebouw, waar studenten met ietwat verouderde 486 PC's kunnen werken, bleek overbezet. Er zijn echter ook computerfaciliteiten in centrale gebouwen van de universiteit en in de centrale bibliotheek. Bovendien bestaat er op universitair niveau een programma om studenten te helpen bij de keuze en financiering van een eigen computer. Dit verdient alle lof.

Wel is het aangewezen dat de opleiding blijft volgen welke mogelijkheden op de markt komen om het onderwijs te laten ondersteunen door multimedia-computerprogramma's. Dergelijke programma's zijn bijvoorbeeld op het gebied van het Bijbels Hebreeuws nu al op de markt. In de leslokalen zouden audiovisuele hulpmiddelen standaard aanwezig moeten zijn. Voor de toepassing van computerondersteund onderwijs zullen in vele gevallen practicumlokalen nodig zijn, uitgerust met computers met cd-rom en geluidsfaciliteiten.

De sectie Japanologie kreeg een aanzienlijke subsidie toegewezen uit het Stimuleringsprogramma Innovatie Hoger Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap voor het automatisch genereren van Kanji-woordenlijsten waarvan de studenten veel profijt zullen hebben bij het aanleren van het schrift, terwijl bovendien belangrijk materiaal voor onderzoek beschikbaar komt. Voor dit project wordt samengewerkt met professor H. Yamamoto van de universiteit van Tsukuba. Binnen het

Instituut voor Levende Talen is programmatuur ontwikkeld voor de lexicografische, morfologische en syntactische ontsluiting van Arabische teksten. Bovendien is een basiswoordenboek Modern Standaard Arabisch-Nederlands (en omgekeerd) in ontwikkeling. De commissie heeft deze projecten niet nader beschouwd.

De bibliotheken met het aanwezige boeken- en tijdschriftenbestand lijken, zoals ook erkend in de zelfstudie, niet voor alle studierichtingen te volstaan.

De afdelingen Oude Nabije Oosten en Arabistiek en Islamkunde zijn gehuisvest in het faculteitsgebouw. Er is een eenvoudige handbibliotheek en een deel van de minder courante collectie is verplaatst naar het magazijn. De collectie is voor dieper gravend onderzoek ontoereikend, al kan men voor sommige werken elders in Leuven terecht, onder meer bij de zeer goede theologische bibliotheek.

De afdelingen Sinologie en Japanologie (en Koreaans) zijn sinds een aantal jaren gehuisvest in het gebouw van de centrale bibliotheek. Niettemin kampt men nu al met ruimtegebrek. Het zal mettertijd onvermijdelijk zijn ook hier boeken te laten verhuizen naar het magazijn. Ook in dit geval is de collectie niet meer dan een handbibliotheek in opbouw. De collectie voor Japanologie is ondermaats. De commissie heeft bewondering voor het vele werk dat al is verricht en voor de inspanningen van de direct betrokkenen om buiten de instelling extra fondsen te verwerven, maar ze wijst de universiteit nadrukkelijk op haar eigen primaire verantwoordelijkheid in deze. In de afgelopen jaren is, door verschuivingen ten gunste van de Oostaziatische talen, bezuinigd op het budget door sommige abonnementen op tijdschriften en seriewerken die elders in Leuven aanwezig zijn, te beëindigen. De grenzen zijn in dit opzicht echter bereikt.

De boeken van de verschillende deelbibliotheken worden gecatalogiseerd volgens het LIBIS-systeem van de Centrale Bibliotheek, met uitzondering van de Oosterse titels die pas zullen worden ingevoerd wanneer het AMICUS-systeem beschikbaar komt dat codering van alle schriftsoorten in Unicode toestaat. Men dient voor deze inhaalslag tijdig extra middelen te reserveren.

7. De afgestudeerden

In 1988 werd door de Dienst voor Studieadvies een enquête uitgevoerd bij de afgestudeerden van de academiejaren '85-'86 en '86-'87 met betrekking tot hun intrede op de arbeidsmarkt. De respondenten van het onderzoek werden in 1992 opnieuw ondervraagd. Uit dit onderzoek is gebleken dat de afgestudeerden van de studierichtingen *Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten* en *Bijbelse Wetenschappen* terecht komen in zeer diverse sectoren, aangezien er, op het wetenschappelijk onderzoek na, weinig specifieke beroepsuitwegen zijn. Afgestudeerden vonden onder meer een betrekking als professor aan een buitenlandse universiteit, in het secundair onderwijs, de openbare diensten, het bank- en verzekeringswezen en de zakenwereld. Afgestudeerden *Arabistiek en Islamkunde* komen meer terecht in functies waarop de opleiding specifiek voorbereidt, zoals het onderwijs in het Arabisch, in centra voor de integratie van migranten, in de gespecialiseerde media, in de financiële wereld, in de diplomatie met het Midden-Oosten en in multinationale bedrijven. Sommige afgestudeerden komen terecht in de administratie of de bedrijfsweld waar kennis van het Arabisch niet is vereist, of in het secundair onderwijs waar ze vooral geschiedenis onderwijzen. Afgestudeerden *Sinologie en Japanologie* tenslotte komen terecht in het wetenschappelijk onderzoek en in sectoren waar de kennis van de Chinese/Japanse cultuur en taal vereist zijn: de diplomatie, ondernemingen met handelsbetrekkingen met het Verre Oosten, de toeristische sector, de culturele sector, de financiële wereld. Verder vinden zij ook een betrekking in sociaal-culturele of caritatieve sectoren en in allerlei overheidsdiensten.

Contacten met de afgestudeerden worden onderhouden via de algemene alumnivereniging van de K.U.Leuven, de Alumni Lovanienses v.z.w., die tal van activiteiten organiseert. De deelalumnivereniging voor de afgestudeerden van de gevisiteerde opleidingen organiseert volgens de zelfstudie geen eigen, specifieke werking die de band tussen de afgestudeerden en de opleiding zou kunnen versterken. Feedback over de opleiding gebeurt dan ook eerder op informele wijze. Voor de afgestudeerde japanologen biedt de Belgium-Japan Association een instrument om de contacten te verstevigen.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is afgestudeerden van goed niveau te leveren. Het bereikte niveau van taalkennis verschilt nogal naargelang de studierichting. De sinologen en japanologen onderscheiden zich positief in dit opzicht, terwijl de spreekvaardigheid van de afgestudeerde arabisten tekort schiet. Wat het vertalen van teksten betreft, bereiken zij wel een voldoende niveau. Voor wat betreft de afgestudeerden van de opleidingen Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten en Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen, mag men er, gezien de kleine studentenaantallen en de hoge motivatie van deze studenten, van uitgaan dat ze een goed niveau hebben bereikt.

De afgestudeerden met wie de commissie heeft gesproken, waren doorgaans tevreden over de genoten opleiding.

Voor wat betreft de aansluiting op de arbeidsmarkt dient te worden opgemerkt dat de gevisiteerde opleidingen niet rechtstreeks streven naar de voorbereiding op een specifiek beroep. Dit wil uiteraard niet zeggen dat de afgestudeerden niet inzetbaar zijn in verschillende sectoren van de arbeidsmarkt. De kansen van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt zijn vrij gunstig, vooral omwille van de algemene vorming, en, zoals ze zelf zeggen, omdat ze zich hebben leren inleven in een andere cultuur. In hoeverre de economische/moderne richtingen van de opleidingen slagen in hun doelstelling om de studenten gericht voor te bereiden op de arbeidsmarkt kan nog niet worden gezegd. Hiervoor is het programma nog te jong. Wel kan worden vastgesteld dat een aanzienlijk gedeelte van de afgestudeerden, zowel uit de economische/moderne als de cultuurhistorische/ klassieke richtingen, zich genoodzaakt voelt een aanvullende opleiding te volgen.

De commissie is van mening dat de opleidingen voldoende contacten met de arbeidsmarkt onderhouden. Vooral bij Sinologie en Japanologie zijn er incidenteel contacten met het bedrijfsleven en de overheid. Bij de recentste programmahervorming werd ingespeeld op de verwachtingen die er bestaan binnen het bedrijfsleven. Eventueel zou men kunnen overwegen de mogelijkheid te onderzoeken van de invoering van een stage onmiddellijk na het afsluiten van de studies.

Tenslotte heeft de commissie vastgesteld dat de opleiding geen door haar zelf georganiseerde structurele contacten onderhoudt met de afgestudeerden. Op individuele basis zijn er wel regelmatig contacten.

8. De staf

De commissie meent dat de omvang van de staf, zowel voor wat betreft de leden van het ZAP als voor de leden van het AAP, beperkt is, maar meestal niet onoverkomelijk klein, al dreigen in een aantal gevallen de onderzoeksprestaties van de ZAP-leden in het gedrang te komen door de hoge onderwijslast. Men is doende de ZAP-formatie geleidelijk op sterkte te brengen in overeenstemming met de voorstellen van de Commissie Cloet. Dit proces moet met kracht voortgezet worden omdat anders een deel van de Oriëntalistiek in het voortbestaan bedreigd wordt en dit voor heel Vlaanderen een gevoelig verlies zou zijn. De commissie constateerde bij alle betrokkenen een sterke

wil om de ingezette hervormingen nu door te zetten in alle studierichtingen. Ze is van mening dat met de huidige personeelsbezetting de verzorging van een volwaardig programma Arabistiek en Islamkunde onmogelijk is, en dat de overwogen personeelsuitbreiding onverwijld gerealiseerd dient te worden. De aanwezige expertise op het gebied van de geschiedenis van de Islam zou moeten uitgebreid worden met tenminste één ZAP-lid gespecialiseerd in het moderne Midden-Oosten, terwijl voor de ondersteuning van het taalvaardigheidsonderwijs zou moeten kunnen gesteund worden op één à twee deeltijds lesgevers modern Arabisch. Deze lang gewenste en naar de commissie heeft begrepen reeds voorziene uitbreiding zou recht doen aan het belang van de Islamitische landen op het wereldtoneel en aan de behoeften van vele maatschappelijke en politieke kanalen aan goede communicatie met Islamitische bevolkingsgroepen in Vlaanderen.

De commissie heeft vastgesteld dat elk van de specialisaties binnen de opleiding Oude Nabije Oosten wordt verzorgd door één ZAP-lid. Het is onaanvaardbaar, ook naar studenten toe, om studierichtingen te handhaven waarvoor slechts één lesgever is aangesteld, omdat ze op deze wijze maar met één zienswijze worden geconfronteerd. De formatie zou in elk geval moeten worden uitgebreid met deeltijdse aanwervingen. Als men twee lesgevers per vakgebied te veel vindt, moet men daaruit de nodige conclusies trekken.

Verder heeft de commissie vastgesteld dat bij langdurige afwezigheid van een ZAP-lid omwille van zwangerschap, ziekte of een andere reden, niet in vervanging wordt voorzien. Gezien de consequenties voor de studenten, acht de commissie dit onaanvaardbaar.

De op zich bescheiden wensen van het departement met betrekking tot de versterking van het AAP-bestand zijn gerechtvaardigd. Bij uitbreiding van de staf ligt de aanstelling van AAP-leden voor de hand bij het begin van de academische carrière. Een goed onderwijs- en onderzoeksprogramma is echter gediend met een stabiele kern van ZAP-leden.

De commissie is van mening dat de onderwijsbelasting van de ZAP-leden aan de hoge kant ligt. In een aantal gevallen dient een onverantwoord hoog aantal opleidingsonderdelen te worden gedoceerd. De onderwijsbelasting van de AAP-leden blijft gelukkig beperkt en staat in een goede verhouding tot hun wetenschappelijke opdracht. Wel acht de commissie het minder wenselijk dat de AAP-leden die als ombuds zijn aangesteld in een zeer ruime mate worden ingeschakeld voor het examensecretariaat.

Het is een goede zaak dat de BAP-leden op beperkte schaal -binnen de vastgelegde grenzen- worden betrokken bij het onderwijs. Dat betekent een verrijking voor het programma, het is goed voor de motivatie van de onderzoeksmedewerkers, en het is een pluspunt op het curriculum van het personeelslid om te kunnen wijzen op onderwijservaring.

De commissie heeft niet de indruk dat er een vrouw-onvriendelijk benoemingsbeleid wordt gevoerd, hoewel het aandeel van de vrouwen in de staf aan de lage kant ligt, vooral bij het ZAP. Gezien de verhoudingen binnen het AAP lijkt naar de toekomst toe het aandeel van de vrouwelijke ZAP-leden te zullen toenemen. Niettemin behoeft dit punt aandacht bij het benoemingsbeleid.

De waaier van specialisaties binnen de staf is vanzelfsprekend beperkt, gezien het klein aantal ZAP-leden. De formulering van middellange termijnplannen binnen de formule van 'area studies' waarbij ook studenten en AAP-leden actief betrokken worden, zou een mogelijkheid bieden tot zinvolle beperking zonder de principiële keuze voor breedheid op te geven. Het is de commissie positief opgevallen dat bij de laatste benoeming bij Japanologie getracht is een evenwicht tot stand te brengen tussen het moderne en het traditionele Japan. Bij Sinologie is dit minder duidelijk, hoewel de laatst benoemde lesgever bereid lijkt de aandacht naar de moderne tijd te verschuiven.

De commissie constateerde met tevredenheid dat voor de aanstelling van ZAP-leden het beleid van open sollicitaties tot resultaten leidt. Veel lesgevers hebben hun opleiding aan andere universiteiten gehad of hebben elders hun doctoraat behaald, hetgeen intellectueel stimulerend kan werken.

Voor wat het taalonderwijs betreft, heeft de commissie verder de indruk dat het Instituut voor Levende Talen op de eerste plaats wordt gebruikt om de kosten te drukken en niet om het onderwijs te professionaliseren. Voor de kwaliteit en de continuïteit zou het wenselijk zijn dat stafleden na vijf jaar niet worden ontslagen.

Het inschakelen van native speakers gebeurt bij Sinologie en Japanologie succesvol in alle studiejaar, doch ontbreekt volledig voor het modern Arabisch. Gezien de noodzaak van het inschakelen van native speakers dient ook voor deze taal zo spoedig mogelijk een dergelijk lesgever te worden aangetrokken.

De onderwijsinspanningen van de ZAP-leden zowel als van de leden van het AAP worden goed bevonden. Het engagement van de lesgevers wordt door de studenten ten zeerste gewaardeerd. De commissie heeft met respect geconstateerd dat diverse lesgevers naast de zware onderwijslast nog omvangrijke andere taken binnen de faculteit op hun schouders nemen. De samenwerking tussen ZAP- en AAP-leden is - een enkel geval daargelaten - goed.

De impact van didactische vaardigheden bij aanstelling en bevordering wordt door de commissie voldoende geacht. De commissie heeft de indruk dat steeds meer rekening wordt gehouden met de deelname aan activiteiten voor onderwijskundige scholing, en met de resultaten van de onderwijsbeoordelingen. De wetenschappelijke prestaties geven wel de doorslag.

De aandacht voor didactische scholing van lesgevers lijkt de commissie in het algemeen voldoende. Binnen de faculteit en het Instituut voor Levende Talen is de aandacht hierbij vooral gericht op de verbetering van het onderwijs in de gesproken taal. Door een aantal leden van het ZAP en de taallesgevers worden inspanningen geleverd om overleg omtrent de taaldidactiek tot stand te brengen, en wordt regelmatig deelgenomen aan bijscholingsactiviteiten, in eigen land en in het buitenland. Binnen sommige studierichtingen is aandacht hiervoor echter nog zeer beperkt of onbestaande. De initiatieven voor didactische ondersteuning die door de universiteit op centraal niveau worden ontwikkeld, worden door de ZAP-leden die eraan hebben geparticipeerd positief beoordeeld. Het programma voor de AAP-leden lijkt evenwel te veel afgestemd op de exacte wetenschappen.

9. Internationalisering

Omwillen van de gerichtheid van de opleidingen op buitenlandse culturen, is het volgens de zelfstudie vanzelfsprekend dat een groot aantal studenten naar het buitenland gaat tijdens de studies of voor een bijkomende opleiding, na het voltooien van de studies.

Voor de studenten *Oosterse Studies* zijn in het kader van het Erasmus-programma overeenkomsten afgesloten (of in bespreking) met Venetië, Heidelberg, Leiden en Würzburg. De studenten hebben tevens de kans deel te nemen aan de Frans-Belgische opgravingen in Sjenhoer (Egypte) en aan de opgravingen in Tell Beydar (Noord-Syrië) die de Katholieke Universiteit Leuven in Europees samenwerkingsverband uitvoert. Momenteel wordt er gewerkt aan het organiseren van studieverblijven in onder meer het Nederlands Instituut voor Archeologie en Arabische Studiën in Caïro. Na het beëindigen van de studies volgen studenten vaak een postgraduaatsstudie in het buitenland, onder meer in Jeruzalem, Praag, Tübingen en Wenen.

De studenten *Arabistiek en Islamkunde* kunnen via het Erasmus-programma een deel van hun studietijd doorbrengen in Erlangen, Venetië en St.-Andrews. Verder kunnen zij een semester of een academiejaar colleges volgen aan het Nederlands Instituut voor Archeologie en Arabische Studiën te Caïro, of een academiejaar studeren aan de Mohammed V-universiteit te Rabat. Aan deze laatste universiteit, evenals aan het Institut Bourguiba in Tunis, kan een zomercursus Arabisch worden gevolgd. Verder kunnen de studenten ook cursussen volgen aan het Institut Français in Damascus. Tenslotte kunnen de studenten een studiebeurs krijgen voor studieverblijven in Egypte, Marokko en Tunis, dankzij de culturele akkoorden tussen deze landen en het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

De studierichting *Sinologie* heeft een uitvoerig beurzenproject waarop de studenten beroep kunnen doen. Zo zijn er beurzen voor zomerverblijven in Taiwan en jaarverblijven in Taiwan en de Volksrepubliek China. Verder kunnen zij via het Erasmus-programma genieten van studieverblijven in Leiden, Heidelberg en Paris VII. De opleiding organiseert jaarlijks informatie-avonden waarop de mogelijkheden worden toegelicht.

Ook de richting *Japanologie* biedt een aantal studiebeurzen van korte en lange termijn aan, en organiseert hieromtrent regelmatig infosessies. Het Japanse ministerie van onderwijs verstrekt beurzen voor een studieverblijf van anderhalf tot twee jaar aan licentiestudenten en afgestudeerden. Verder zijn er programma's voor korte verblijven en zomercursussen. Jaarlijks kunnen een zevental studenten gedurende een academiejaar studeren in Japan dankzij een samenwerkingsakkoord met Kansai University en Kyushu University. Tevens kunnen studenten een studieverblijf koppelen aan een stage in een Japans bedrijf, in het kader van een speciaal stageprogramma gesponsord door Japanse bedrijven. Tenslotte kunnen de studenten onder het Erasmus-programma een gedeelte van de opleiding volgen in Leiden, Bonn, Wenen, Oxford, Cambridge, Londen, Paris VII, Venetië, Napels, Kopenhagen, Stirling en Durham.

Studenten van alle opleidingen genieten ook regelmatig van niet-opleidingsgebonden beurzen, onder meer Rotary- en BAEF-beurzen.

Volgens de zelfstudie zijn ook lesgevers vaak betrokken bij buitenlandse academische uitwisselingen en bij onderzoek in het buitenland.

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprogramma's wordt door de commissie als voldoende tot goed beoordeeld. De studenten worden hiertoe voldoende aangemoedigd.

Ook de mogelijkheden die worden geboden voor een verblijf in de regio van de bestudeerde taal zijn voldoende. Tijdens de studies wordt hiervan, op enkele vakantiecurussen na, weinig gebruik gemaakt. Buitenlandse studieverblijven vinden vooral na afronding van de studies plaats. De commissie is van mening dat een verblijf van een behoorlijke duur tijdens de studie, en geïntegreerd in het programma, wenselijk zou zijn. In dit opzicht acht zij het onaanvaardbaar dat studieresultaten die worden behaald aan een niet-Europese universiteit niet kunnen worden erkend in eigen land. Dit heeft onder meer tot gevolg dat de mogelijkheden die worden geboden door het Nederlands-Vlaams Instituut in Caïro nog onvoldoende worden benut door de Vlaamse studenten, tenzij na de studies.

De internationale contacten van de leden van het ZAP die direct of indirect worden teruggekoppeld naar het onderwijs worden volgens de commissie goed geacht. Onder meer bij Arabistiek en Islamkunde en bij Japanologie resulteren de internationale contacten in gastlezingen door buitenlandse lesgevers.

De organisatie van de internationale uitwisselingen, zowel van studenten als van lesgevers, schijnt weinig problemen op te leveren. De algemene coördinatie gebeurt op facultair niveau, met medewerking van verschillende lesgevers. In een enkel geval werd erover geklaagd dat een onvoldoende voorlichting over de beschikbare beurzen zou zijn gegeven.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De commissie is van oordeel dat de zelfstudie voldoende kritisch en analytisch is. Het verloop van het proces van de zelfstudie wordt duidelijk aangegeven. Er werd gewerkt met de resultaten van diverse evaluatiemomenten, onder meer door de bevraging van de studenten via het bestaande systeem van interne kwaliteitszorg. Ze was voor de commissieleden van hoge informatieve waarde. Vooral de sterkte-zwakke analyses komen goed overeen met het oordeel dat de commissie zich na de gesprekken heeft gevormd.

10.2. De interne kwaliteitszorg

Op universitair niveau wordt de interne kwaliteitszorg in de eerste plaats behartigd door de Onderwijsraad, die de Academische Raad adviseert inzake onderwijsaangelegenheden en op eigen initiatief voorstellen kan formuleren om de kwaliteit van het onderwijs te bevorderen.

Verder is er de Dienst Universitair Onderwijs (DUO), die lesgevers bijstaat in hun onderwijskundige taak door het verstekken van informatie, hulp bij de introductie van nieuwe didactische middelen, en het organiseren van meerdaagse trainingen ter bevordering van een didactisch verantwoord doceergedrag. Deze dienst staat tevens in voor de evaluatie van het doceergedrag van lesgevers die hierom vragen, door middel van studenten-enquêtes.

Binnen de faculteit staan de Permanente Onderwijscommissies (POC) in voor de studieprogramma's, de onderwijsverstrekking, de organisatie van de examens en de interne kwaliteitszorg. Er is één gemeenschappelijke POC voor de gevisiteerde opleidingen, de POC Oosterse Studies. Deze situatie komt volgens de zelfstudie, vermits het hier om verschillende studierichtingen gaat met een eigen, specifiek programma, het functioneren van de POC niet ten goede. Onderwijsproblemen worden daarom zoveel als mogelijk binnen de informele overlegorganen van de studierichtingen opgelost en in de POC geformaliseerd.

Vertegenwoordigers van de acht POC's binnen de faculteit Letteren vormen de Didactische Commissie, die af en toe gemeenschappelijke didactische aangelegenheden behandelt, doch waarvan de activiteiten eerder beperkt zijn. De Voorzitters van de respectieve POC's overleggen jaarlijks over de werking van de POC's en de examen- en deliberatiecriteria.

Sinds het academiejaar '93-'94 wordt aan de K.U.Leuven elke opleiding om de vier à vijf jaar aan een interne onderwijs-evaluatie onderworpen, die zowel het programma in zijn geheel als de afzonderlijke opleidingsonderdelen evalueert. Bij het begin van het academiejaar '95-'96 werd, met het oog op een dergelijke interne kwaliteitscontrole, een interne evaluatiecommissie samengesteld voor de opleidingen Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten en Bijbelse Wetenschappen, Arabistiek en Islamkunde, Sinologie en Japanologie. Deze commissie, bestaande uit een voorzitter, twee ZAP-leden, twee AAP/BAP-leden en twee studenten, aangevuld met een DUO-medewerker als adviserend lid, heeft het interne evaluatieproces opgezet en uitgevoerd, en op basis daarvan een aantal individuele opvolgingsplannen opgesteld. Als voorbereiding op de visitatie heeft deze commissie eveneens het zelfstudierapport opgesteld.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie functioneren volgens de commissie voldoende. Vooral via de Permanente Onderwijscommissie wordt regelmatig tot een bijsturing van het programma overgegaan. Hieraan gaan bevragingen van de studenten vooraf.

Ook de POC schijnt voldoende te functioneren. Het feit dat er één POC is voor alle studierichtingen van het departement, heeft voor- en nadelen. Een positief gevolg is de uniformiteit die op deze wijze tussen de verschillende opleidingen ontstaat. Verder is ook het argument van het departement dat aparte POC's te kleine groepen zouden met zich meebrengen, waardoor de sociale controle te gering zou worden, valabel. Nadeel is echter dat omwille van de bespreking van onderwerpen die niet rechtstreeks het eigen vakgebied aanbelangen, de aanwezigheid tijdens de vergaderingen soms aan de lage kant ligt. Verder heeft deze optie ook als gevolg dat de studentenvertegenwoordiging per studierichting beperkt is. Ideaal zou zijn van elke richting één student per studiejaar in de POC op te nemen, doch gezien de huidige regeling is dit allicht niet mogelijk. Afgezien daarvan zijn de studenten voldoende bij de besluitvorming betrokken. Zelf zijn de studenten ook tevreden over hun inbreng, al wordt niet met al hun wensen voldoende rekening gehouden, zo bijvoorbeeld met de vraag naar meer specialisatie binnen de opleidingen, en -specifiek voor Arabistiek en Islamkunde- met hun vraag naar meer uren modern Arabisch.

De commissie wenst er verder op te wijzen dat de informele regeling van een aantal onderwijsaangelegenheden die later door de POC wordt bekrachtigd, misschien wel de besluitvorming vergemakkelijkt, maar toch ook een aantal risico's inhoudt. De sociale controle die men wenst in te bouwen door de verschillende studierichtingen in één POC samen te voegen, kan op deze wijze worden ondergraven.

De procedure voor onderwijsvaluatie tenslotte functioneert voldoende tot goed. De studenten zijn voldoende bij de evaluatie betrokken. Gezien het klein aantal studenten dat de opleiding telt, kan evenwel de vraag worden gesteld in hoeverre de anonieme enquêtering toch door vrees voor herkenbaarheid en represailles kan worden beïnvloed.

11. Samenvatting van de voornaamste aanbevelingen van de visitatiecommissie

1. De doelstellingen en eindtermen zijn in het algemeen helder en duidelijk geformuleerd. In de beschrijving van de afzonderlijke opleidingsonderdelen kan echter niet steeds de aandacht voor vaardigheden en attitudes worden teruggevonden die in de algemene doelstellingen wordt aangekondigd. Verdere operationalisering zou in dit opzicht wenselijk zijn.
2. De maatschappelijke relevantie van de opleidingen zou nog verhogen wanneer de kennis van de actuele sociale en economische situatie van de betrokken landen beter zou geïntegreerd zijn in de diverse opleidingsonderdelen.
3. Voor een aantal studierichtingen worden de taalopleidingsonderdelen slechts in twee niveaus opgesplitst, een eerste niveau voor de eerste kandidatuur, en een tweede voor de studenten van de tweede kandidatuur, de eerste en de tweede licentie gezamenlijk. Het verdient aanbeveling op zijn minst voor de tweede kandidatuur aparte colleges te organiseren.
4. Het is de hoogste tijd dat de modernisering van de studierichting Arabistiek en Islamkunde aan bod komt. Het lijkt in dit opzicht wenselijk dat het profiel van de opleidingen Sinologie en Japanologie verder wordt doorgetrokken voor deze studierichting, en dat ook hier een economische en een cultuurhistorische richting worden uitgebouwd in plaats van de huidige moderne en klassieke richting.
5. Ook voor de opleiding Oude Nabije Oosten zou de profilering het beste kunnen aansluiten bij het concept van 'area studies' dat al binnen de opleidingen Sinologie en Japanologie wordt gehanteerd.

6. Het verdient overweging de studierichting Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen te schrappen als aparte tweede-cyclusopleiding en ze op te nemen als keuzerichting binnen het Hebreeuws.
7. De faculteit zou duidelijk moeten bepalen of ze met de algemene opleidingsonderdelen de studenten een algemene kennis van de Europese cultuur wil meegeven dan wel een aantal algemene disciplines wil aanreiken. Als dat laatste het geval is, zou dit voor de studenten uit de Oriëntalistiek inzichtelijk kunnen worden gemaakt aan de hand van illustratiemateriaal uit de Oosterse wereld. Betere contacten tussen het departement en de lesgevers van deze algemene opleidingsonderdelen zouden in dit opzicht wenselijk zijn.
8. Binnen de economische richtingen van de verschillende opleidingen zou voor een aantal opleidingsonderdelen die worden gedoceerd aan andere faculteiten een betere aansluiting bij de eigen studierichting wenselijk zijn. Hetzelfde geldt voor de opleidingsonderdelen van de studierichtingen Oude Nabije Oosten en Bijbelse Wetenschappen die worden gedoceerd aan de Faculteit Godgeleerdheid.
9. Voor de opleiding Arabistiek en Islamkunde zou het schrappen van de in het programma aanwezige balast en de reductie van het aantal verplichte opleidingsonderdelen ruimte kunnen vrijmaken voor opleidingsonderdelen in verband met klassieke en moderne Arabische literatuur en voor meer uren taalverwerving. Vooral de taalverwerving modern Arabisch verdient meer aandacht. Hiervoor zou, naast meer college-uren, een grotere variatie in onderwijsmiddelen wenselijk zijn, evenals de inbreng van een native speaker.
10. Het lijkt aangewezen het opleidingsonderdeel 'Inleiding tot de studie van het Oude en Nieuwe Testament' alleen in samenhang met Hebreeuws en Bijbels Aramees als verplicht opleidingsonderdeel te handhaven, en het voor andere studierichtingen als facultatief opleidingsonderdeel in het programma op te nemen.
11. Voor wat betreft het Koreaans wordt het wenselijk geacht de huidige voorzieningen, die afhankelijk zijn van tijdelijke steun uit Korea, een permanent karakter te geven, bijvoorbeeld door één voltijdse functie voor een medewerker die ook een onderzoekstaak zou hebben.
12. In het algemeen is er te weinig variatie in de gehanteerde werkvormen, en ligt er te veel nadruk op de hoorcolleges. Voor de opleidingen Sinologie en Japanologie is de situatie wat dit betreft echter aanmerkelijk beter dan voor de andere opleidingen. Het lijkt aangewezen om, voortbouwend op het opleidingsonderdeel Encyclopedie dat in de tweede kandidatuur staat geprogrammeerd en waarin de vakliteratuur wordt gedoceerd en de studenten leren hoe hiervan gebruik te maken, in die gevallen waarin dit momenteel nog niet gebeurt in het programma van de eerste licentie ruimte te creëren voor seminars of werkcolleges, waarin de studenten zich zouden oefenen in het formuleren van een probleemstelling, het opzetten en presenteren van onderzoek, het lokaliseren van secundaire bronnen, de wijze van citeren en dergelijke meer. Dit zou dan moeten resulteren in een werkstuk van beperkte omvang, waarvan de student een eerste concept mondeling zou dienen te presenteren, en daarna een definitieve schriftelijke versie zou moeten opstellen. In de tweede licentie volgt dan de eindverhandeling.
13. Wat de onderwijsmiddelen betreft is het aangewezen dat de opleiding zich blijft inspannen om het onderwijs te laten ondersteunen door multimedia-computerprogramma's.
14. Het verdient overweging meer examens te organiseren onder de vorm van schriftelijke werkstukken, inclusief vertalingen, doch hierbij dient er rekening mee te worden gehouden dat dit voor de lesgevers zeer arbeidsintensief is. Verder lijkt het wenselijk de beoordelingscriteria voor de examens schriftelijk vast te leggen, bijvoorbeeld bij de beschrijving van de verschillende opleidingsonderdelen.

15. Het lijkt wenselijk de functie van ombudspersoon te scheiden van het examensecretariaat.
16. Inzake de eindverhandeling zou nog enige verbetering mogelijk zijn indien het eerste gedeelte, dat doorgaans bestaat uit een weergave van gelezen bronnen en meestal vrij compilatorisch is opgebouwd, zou worden ingekort. De eindverhandeling in haar geheel zou trouwens korter en origineler mogen. De voorbereiding op de eindverhandeling zou meer gestructureerd dienen te verlopen bij de richtingen Arabistiek en Islamkunde en Oude Nabije Oosten.
17. In de voorlichting naar de abiturienten toe lijkt raadzaam uitdrukkelijker te wijzen op het gewicht van de taalvaardigheidscolleges in de eerste kandidatuur.
18. Het zou wenselijk zijn in de taallaboratoria ook individuele studiecellen in te richten waar de studenten aan zelfstudie zouden kunnen doen.
19. De bibliotheken, met de aanwezige boeken- en tijdschriftenbestanden, volstaan niet voor alle studierichtingen, zelfs niet als handbibliotheek. Hier zijn dringend meer financiële middelen nodig. Tevens dienen tijdig extra middelen te worden gereserveerd voor de inhaalslag die zal moeten worden geleverd op het ogenblik dat het AMICUS-systeem beschikbaar komt om de Oosterse titels van boeken te catalogiseren.
20. Het personeelsbestand verdient uitbreiding. Vooral voor de opleiding Arabistiek en Islamkunde lijkt met de huidige personeelsbezetting de verzorging van een volwaardig programma onmogelijk. De overwogen personeelsuitbreiding dient dan ook onverwijld te worden gerealiseerd. Voor de opleiding Oude Nabije Oosten wordt elk van de specialisaties verzorgd door één ZAP-lid. Deze formatie zou in elk geval moeten worden uitgebreid met deeltijdse aanwervingen.
21. Voor de kwaliteit en de continuïteit van het taalonderwijs, zou het wenselijk zijn dat de lesgevers van het Instituut voor Levende Talen na vijf jaar niet zouden worden ontslagen.
21. Het is wenselijk dat vooral tijdens de studies een groter aantal studenten gebruik zou maken van de mogelijkheden voor een verblijf in het land van de bestudeerde taal.

Personalialia van de leden van de visitatiecommissie

PROF. DR. W.L. IDEMA (1944) studeerde van 1963 tot 1968 Chinese Taal- en Letterkunde aan de Rijksuniversiteit Leiden. Na het behalen van het doctoraalexamen zette hij zijn studie voort te Sapporo, Kyoto en Hong Kong. Vanaf 1970 is hij verbonden aan de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Leiden, aanvankelijk in de hoedanigheid van wetenschappelijk medewerker, sinds 1976 in die van hoogleraar Chinese Taal- en Letterkunde. Daarnaast was hij als gasthoogleraar verbonden aan de University of Hawaii (voorjaar 1977), de University of California at Berkeley (najaar 1993), en Harvard University (voorjaar 1998).

Het onderzoek van de betrokkene is in het bijzonder gericht op de vroege Chinese spreektaalliteratuur. Hij publiceerde o.a. 'Chinese Vernacular Fiction, The Formative Period' (1974), 'Chinese Theater 1100-1450, A Source Book' (in samenwerking met Stephen West, 1982), 'The Dramatic Oeuvre of Chu Yu-tun 1379-1439' (1985), 'Wang Shifu, The Moon and the Zither' (in samenwerking met Stephen West, 1991), en 'A Guide to Chinese Literature' (in samenwerking met Lloyd Haft, 1997). Daarnaast publiceerde hij verschillende vertalingen uit de Chinese letterkunde in het Nederlands, o.a. 'Spiegel van de klassieke Chinese poëzie, van het Boek der Oden tot de Qing-dynastie' (1991), en 'Vrouwenschrift' (1996).

Hij vervulde verschillende bestuurlijke functies buiten de eigen opleiding, o.a. die van vice-decaan en decaan van de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Leiden, directeur van het Centrum voor Niet-Westerse Studies van de Rijksuniversiteit Leiden, en voorzitter van het Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

PROF. DR. A. AELTERMAN (1951) studeerde aan de Universiteit Gent en promoveerde er in 1995 tot doctor in de pedagogische wetenschappen. Zij is hoofddocent aan deze universiteit, belast met een aantal algemeen onderwijskundige opleidingsonderdelen in de academische lerarenopleiding. Tevens staat zij in voor de algemeen onderwijskundige coördinatie en de kwaliteitszorg van deze opleiding. Zij is reeds verschillende jaren actief als opdrachthouder bij de werkgroep 'Lerarenopleiding' van de Vlaamse Interuniversitaire Raad.

In aansluiting op haar doctoraatsproefschrift is Prof A. Aelterman van zeer nabij betrokken geworden bij de ontwikkeling van de beroepsprofielen van de leerkrachten in Vlaanderen. Zij was in dit verband voorzitter van de commissie academische lerarenopleiding. Op het vlak van onderzoek is zij vooral begaan met de professionalisering van de leraar en de relatie tot de schoolomgeving. In dit verband verzorgt zij ook regelmatig nascholingsactiviteiten voor leraren. Zij is ondervoorzitter van het Vlaams Forum voor Onderwijsmanagement en tevens lid van verschillende adviesraden en werkgroepen met betrekking tot onderwijs.

PROF. DR. J.C. DEMOOR (1935) studeerde Theologie en Semitische Taal- en Letterkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en de Rijksuniversiteit te Leiden. In 1962 werd hij benoemd tot docent Semitische Taal- en Letterkunde aan de Theologische Universiteit te Kampen, welke benoeming in 1965 werd omgezet in een lectoraat. In 1971 promoveerde hij cum laude tot doctor in de letteren aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op een proefschrift getiteld 'The Seasonal Pattern in the Ugaritic Myth of Ba'lu According to the Version of Ilmilku' (AOAT, 16), Neukirchen-Vluyn 1971. In hetzelfde jaar werd hij benoemd tot hoogleraar Semitische Talen en Israëlitische Oudheden aan de genoemde theologische universiteit waaraan hij nog steeds verbonden is.

Prof. de Moor is specialist op het gebied van het Ugaritisch. Hij is één van de medeoprichters van het tijdschrift 'Ugarit-Forschungen'. Daarnaast houdt hij zich bezig met de Judaica, in het bijzonder in het Targumisch Aramees. Hij bracht meer dan 120 wetenschappelijke publicaties op zijn naam, waaronder 'An Anthology of Religious Texts from Ugarit' (NISABA, 16), Leiden 1987; 'A Cuneiform Anthology of Religious Texts from Ugarit' (SemStS, N.S. 6), Leiden 1987; 'The Rise of Yahwism: The Roots of Israelite Monotheism', 2e dr., Leuven 1997. Hij is eindredacteur van verscheidene wetenschappelijke reeksen en tijdschriften, waaronder 'Oudtestamentische Studiën', 'Studies in Theology and Religion', 'Journal for the Aramaic Bible' en 'A Bilingual Concordance to the Targum of the Prophets'. Hij is lid van het directorium van het Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, bestuurslid van de Nederlandse Onderzoeksschool voor Theologie en Religiewetenschap, bestuurslid van de Stichting Filosofie en Theologie van NWO, en lid van het Kungl. Humanistiska Vetenskapsfundet te Lund.

PROF. DR. M. WOJDICH (1943) studeerde Semitische Talen, Assyriologie en Turks aan de Ludwig-Maximilians-Universität München en behaalde daar in 1969 het doctoraat met een proefschrift op het terrein van de Arabische dialectologie. Hij bracht vele jaren in Egypte door en was van 1972 tot 1975 als docent Arabisch verbonden aan de Fakultät für Angewandte Sprachwissenschaft in Germersheim/Universität Mainz. Sinds 1983 is hij benoemd als hoogleraar Arabisch aan de Universiteit van Amsterdam.

Zijn belangrijkste publicaties zijn op het terrein van de Arabische dialectologie (Egyptisch-dialectatlas, syntaxis Caireens), historische taalkunde Egyptisch-Arabisch en Arabisch toneel. Hij houdt zich ook met andere aspecten van de Arabische taalkunde bezig, vooral met sociolinguïstiek en Modern Standaard Arabisch. Tevens is hij auteur van een aantal leerboeken Arabisch. Hij was gastdocent aan onder andere het SOAS te London, het INALCO te Parijs en aan de Universiteit van Bern.

PROF. DR. B.C.A. WALRAVEN (1947) studeerde Japanologie en Koreanistiek aan de Rijksuniversiteit te Leiden (1965-1973) en Koreaanse geschiedenis en culturele antropologie aan Seoul National University (1973-1975).

Sinds 1976 doceert hij aan de Leidse Universiteit Koreaanse taal en cultuur, eerst als wetenschappelijk medewerker/universitair docent en vanaf 1994 als gewoon hoogleraar. Zijn publicaties betreffen ondermeer de Koreaanse volksgodsdienst, de Koreaanse geschiedenis en de traditionele literatuur van Korea.

Hij is thans President van de Association for Korean Studies in Europe (AKSE), bestuurslid van het Oostersch Genootschap in Nederland, Contributing Editor van 'Korea Journal' en lid van de redactieraad van de 'Review of Korean Studies'.

Bezoekschema's

Universiteit Gent

Woensdag 3 december

12u30 - 13u30	middagmaal visitatiecommissie
13u30 - 14u15	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding van de gesprekken
14u15 - 15u	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
15u - 15u30	gesprek met de studenten uit de opleidingscommissies, de faculteitsraad en eventueel andere organen
15u30 - 16u15	gesprek met leden van het academisch personeel uit de opleidingscommissies en de faculteitsraad en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
16u15 - 16u30	pauze
16u30 - 17u15	gesprek met eerste-cyclusstudenten
17u15 - 18u	gesprek met tweede-cyclusstudenten
18u - 18u45	gesprek met afgestudeerden
19u	informele ontmoeting met vertegenwoordiging academische overheid, faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaal visitatiecommissie

Donderdag 4 december

9u - 9u45	gesprek met leden van het assiterend academisch personeel en bursalen
9u45 - 11u	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel eerste cyclus
11u - 11u15	pauze
11u15 - 12u30	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel tweede cyclus
12u30 - 13u30	middagmaal visitatiecommissie
13u30 - 14u30	gesprek met verantwoordelijken studieadvies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, facultair verantwoordelijke internationalisering
14u30 - 15u30	bezoek commissieleden onderwijsruimten, bibliotheek, computerlokalen e.d.
15u30 - 16u30	nabespreking commissie, gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
16u30 - 17u30	spreekuur en/of aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
17u30 - 18u30	gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
19u	informele ontmoeting met opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaal visitatiecommissie

Vrijdag 5 december

9u - 12u	intern beraad visitatiecommissie, voorbereiding mondelinge rapportering
12u	mondelinge rapportering
13u	middagmaal visitatiecommissie

Katholieke Universiteit Leuven

Dinsdag 9 december

12u - 13u	middagmaal visitatiecommissie
13u - 13u45	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding van de gesprekken
13u45 - 14u30	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
14u30 - 15u	gesprek met de studenten uit de onderwijscommissies, de faculteitsraad en eventueel andere organen
15u - 15u45	gesprek met leden van het academisch personeel uit de onderwijscommissies en de faculteitsraad en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
15u45 - 16u	pauze
16u - 16u30	gesprek met studenten Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten, en Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen

16u30 - 17u	gesprek met studenten Arabistiek en Islamkunde
17u - 17u30	gesprek met studenten Sinologie
17u30 - 18u	gesprek met studenten Japanologie
18u - 18u45	gesprek met afgestudeerden
19u	informele ontmoeting met vertegenwoordiging academische overheid, faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaal visitatiecommissie

Woensdag 10 december

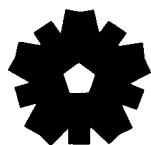
8u45 - 9u15	gesprek met leden van het assisterend academisch personeel en bursalen
9u15 - 10u	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel en ILT-lesgevers Oosterse Studies: Oude Nabije Oosten, en Oosterse Studies: Bijbelse Wetenschappen
10u - 10u45	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel en ILT-lesgevers Arabistiek en Islamkunde
10u45 - 11u	pauze
11u - 11u45	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel en ILT-lesgevers Sinologie
11u45 - 12u30	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel en ILT-lesgevers Japanologie
12u30 - 13u30	middagmaal visitatiecommissie
13u30 - 14u15	gesprek met verantwoordelijken studieadvies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, facultair verantwoordelijke internationalisering
14u15 - 16u	bezoek commissieleden onderwijsruimten, bibliotheek, computerlokalen e.d.
16u - 17u	nabespreking commissie, gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
17u - 18u	sprekkuur en/of aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
18u - 18u45	gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
19u	informele ontmoeting met opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaal visitatiecommissie

Donderdag 11 december

9u - 12u	intern beraad visitatiecommissie, voorbereiding mondelinge rapportering
12u	mondelinge rapportering
13u	middagmaal visitatiecommissie

Exemplaren van dit rapport kunnen tegen betaling verkregen worden op het
VL.I.R.-secretariaat, Egmontstraat 5, 1000 Brussel (tel. 02/512 91 10)

Wettelijke Depot: D/1998/2939/4

Vlaamse Interuniversitaire Raad
Egmontstraat 5 – 1000 Brussel
Tel (02) 512 91 10 – Fax (02) 512 29 96
